

VÅRE FEDRES GAMLE KRISTENTRO

ANNEN UTGAVE

MED TILLEGG: TREKK FRA KIRKEN IMIDDELALDEREN

Gud signe boken. Måtte den bli for mange en veiledning til sannhetens erkjennelse.

Oslo, 19. januar 1934.

+ Jac. Mangers,

biskop av Selja. Apostolisk vikar.

FORORD TIL 1. UTGAVE

Vinteren 1932 ble jeg av den daværende apostoliske administrator for Norge og likeledes av sognepresten ved St. Olavs kirke anmodet om å være behjelpelig med å gi undervisning til dem som måtte ønske opplysning om våre Fedres Kirke, en anmodning som jeg med glede etterkom.

Jeg innså snart det formålstjenlige i skriftlig å utarbeide de enkelte undervisninger. Det er dette som foreligger her.

Da det å sprede lys over den Kirke som kristnet hele Norden, og som i ordets fulleste betydning er våre Fedres Kirke, må sies å være påkrevet og ønskelig, utgis herved disse enkle linjer i bokform. Måtte de da nå sitt mål - å sprede lys og tillike å gi oss litt av den kjærlighet som våre Fedre næret til den Kirke hvor de følte seg hjemme, og som de var lykkelige over å leve og dø i.

26. januar 1934. St. Eysteins gamle minnedag.

FORORD TIL 2. UTGAVE

I denne 2. utgave er der tilføyet en del trekk av Kirkens historie i middelalderen.

Middelalderen, Norges storhetstid ' var preget av sterk tro. Det ønske oppstår da uvilkårlig mer og mer å søke å finne frem igjen de tanker og følelser som den gang gjennomtrengte våre Fedre.

Der rettes herved en takk til professor dr. Fredrik Paasche for tillatelse til å sitere bruddstykker av hans bøker om middelalderen, særlig av "Kristendom og Kvad. En studie i norrøn middelalder" samt av "Norsk Litteraturhistorie I, Norges og Islands Litteratur inntil utgangen av Middelalderen."

Forfatteren Ivar Sæter takkes også for verdifulle opplysninger om Norges storhetstid.

St. Josefs Institutt, Oslo.

Maria Budskapsdag, 25. mars 1935.

Søster Margrethe Marie Krohn.

INNHold

Forord

Troen. Skrift og arvelære

Guds vesen og

Kirkens lære om den hellige Treenighet

Om skapelsen

Englene

Menneskeslektens opprinnelse. Syndefallet

Arvesynden og hvem som ble fritatt for den

jeg tror på Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, vår Herre

Jesu fødsel, hans barndom og hans skjulte liv i Nasaret

Jesu offentlige liv, hans lidelse og død

Jesu oppstandelse og himmelfart

Den Hellige Ånds virken i Kirken og i sjelene

Kirkens stiftelse og forfatning
Kirkens oppgave. Den ufeilbare Kirke
Den ene og enige Kirke
Den hellige Kirke
Den katolske og apostoliske Kirke
Å tilhøre Kirkens sjel
De helliges samfunn
Skjærsliden
Kjødets oppstandelse og det evige liv

Budene. Om hovedbudet

De 10 Guds bud
Om å ære de hellige
Kirkens bud
Om budenes overtredelse eller synden
Om dyden og den kristelige fullkommenhet

Nåden

De hellige sakramenter
Dåpen
Fermingen eller konfirmasjonen
Alterets høyhellige sakrament. Forjettelsesordene
Innstiftelsen av Alterets høyhellige sakrament
Nattverdets feiring ble fra Kirkens begynnelse av betraktet som et offer og var forutforkynt i den gamle Pakt
Det hellige Messeoffer
Den hellige kommunion
De åpne kirker
Botens sakrament eller skriftemålet

Avlat

Den siste salving

Prestevigselen

Ekteskapets sakrament

Kirkens vigslinger

Om bønnen. Herrens bønn

Engelens hilsen. Hva historien sier om andakten til den hellige jomfru

Det friskt sprudlende liv i Kirken. Andaktene

Trekk fra Kirken i middelalderen

1. Norges storhetstid
2. Fortegnelse over erkebispene i Norge
3. Kirker
4. Middelalderens klostre
5. Samfunnslivet
6. Åndslivet
7. Kunsten
8. Våre norske helgener

En ny lære innføres på kongebud

Norske konvertitter i tidligere århundrer

En del konvertitter i nyere tid

De kjerter som her er tente, vil aldri slukkes

Han kom - Han vann

Bønner fra middelalderen

Um gode gåvor

Lovprisning av Kristus

Bønn til den himmelske Fader

Lov- og takkebønn

Lengsel etter å motta Alterets hellige sakrament

Lux illuxit lætabunda

Bruddstykke av en St. Olavspreken fra middelalderen . . . .

Middelalderlig hymne

Tillegg til den tidligere fortegnelse over konvertitter

TROEN.

Skrift og arvelære.

Gud er opphavet til vårt liv. Vi er skapt for å kjenne, elske og tjene Ham og således engang komme i himmelen. Dette er hans underfulle livsoppgave til vår fattige slekt. Det er altså mot den uskapte godhet vi må hige som det siste og høyeste av alle mål. Vi tør derfor ikke viere lenkebundne til jorden og ene og alene trakte etter jordiske goder, vi er jo arvinger til evige rikdommer. I ethvert menneske slumrer lengselen etter noe stort, noe evig, for der bor en udødelig sjel i mennesket. I Davids 138. salme lyder det: "Du skapte meg og la din hånd på meg. Hvor hen skal jeg gå fra din ånd, og hvor hen skal jeg fly fra ditt åsyn. Farer jeg opp til himmelen, da er du der; stiger jeg ned til dødsriket, er du til stede. Tok jeg vinger fra morgenrøden og slo meg ned ved havets ytterste grense, ville også der din hånd lede meg og din høyre holde meg fast." Ja, Gud har skapt oss, Han oppholder oss, Han må kreve av oss ubetinget tro samt lydighet mot sine bud. En kristens liv hviler på tro, en kristens liv er hengivelse under Guds vilje.

Å tro er i kristelig betydning å holde att det for sant som Gud, den evige, ufeilbare sannhet, har åpenbaret. Tro og fornuft kan ikke motsi hinannen, da Gud er opphavet både til fornuften med dens lover for tenkning, og til den overnaturlige åpenbaring. Der gis imidlertid sannheter som vår forstand ikke kan begripe; disse kalles mysterier (hemmeligheter).

Guds overnaturlige åpenbaring finnes i den hellige Skrift og i den muntlige overlevering. Disse to tros kilder skal Kirken etter sin guddommelige Stifters vilje bevare og tillike forklare under den Hellige Ånds bi stand. Den hellige Skrift er også bestandig blitt bevart uforfalsket i Kirken. Evangeliene er den dag i dag i alt vesentlig de samme som da de utgikk fra forfatterens hånd; de

bevarte håndskrifter går tildels tilbake til det 5. århundre. Tradisjonen eller arvelæren inneholder de guddommelig åpenbarte sannheter som apostlene vel har preket, men ikke nedskrevet, og som i Kirken er gått i arv fra slekt til slekt. Den muntlige overlevering kalles også det uskrevne Guds ord. I den hellige Skrift står der således intet om barnedåpen, heller ikke noe om at man skal helligholde søndagen istedenfor lørdagen. Hvis man ville forkaste arvelæren, så måtte man egentlig også forkaste Skriften, for evangelistenes fire bøker er ikke annet enn nedskreven overlevering. I den aller første tid etter Jesu himmelfart ble der bare preket, ikke skrevet. Først en del år senere begynte evangelistene på tilskyndelse og med bi stand av den Hellige Ånd skriftlig opptegne den hittidige overlevering. Men selv da ble der ikke gjort forskjell på muntlig og skriftlig lære. Således leser vi hos Paulus (2. Thess. 2, 15): "Derfor, brødre, stå fast og hold fast ved de overleveringer som dere har lært, det være ved vår tale eller ved brev fra oss."

Den katolske Kirke har sørget for avskrifter og oversettelser av Bibelen fra det hebralske og greske språk til latin. I de lange århundrer før boktrykkerkunstens oppfinnelse var det Kirkens menn som utførte dette arbeide, for største delen i klostrene. Etter hvert som de nyere språk utviklet seg og fortrenget det klassiske latin eller gresk, kom der også her oversettelser i stand. Her i Norge hadde vi en oversettelse av Bibelen på oldnorsk hvorav vi ennå har bruddstykker. Den er fra omkring året 1300 og gikk under navnet "Håkon den V.s Bibelverk". Den kalles også Stjorn. Der var også svenske og danske bibeloversettelser, den svenske ble foretalt på tilskyndelse av den bl. Birgitta i midten av det 14. årh. og den danske utgikk fra birgittinerklostret Mariager 1480. I England forelå størstedelen av Bibelen oversatt i det 8 årh. I Tyskland hadde man før reformasjonen 14 utgaver av hele Bibelen og 40 utgaver av det Nye Testament.

Den gamle Moderkirke anbefaler Bibelen som en kilde til dypt religiøst liv. Den krever imidlertid at oversettelser av den hellige skrift i de levende språk skal være godkjent av den kirkelige myndighet og ledsaget av forklarende anmerkninger på grunn av de mange dunkle bibelsteder. Anmerkningene har den hensikt å forklare teksten ut fra dens naturlige sammenheng med åpenbaringen i det hele tatt. Skal Jesu inderlige bønn om enhet blant de troende gå i oppfyllelse, da må Bibelens utleggelse overlates til den Kirke som er eldre enn Bibelen og dens rette eiermann. Til den alene har Jesus lovet den Hellige Ånds stedsevarende bi stand og ikke til den enkelte. Den katolske Kirke er som ingen annen kirke tro mot Bibelens guddommelige innhold.

"Så vidt det står i vår makt, vil vi aldri holde opp med å formane alle troende kristne til ved daglig lesning å fordype seg navnlig i vår Herres hellige Evangelium, likeledes i Apostlenes gjerninger og Brever og gjøre dem til deres åndelige eie," skrev pave Benedikt XV i sin rundskrivelse av 1920. Han tilføyet at det ville være ham en stor glede, hvis Evangeliene og Apostlenes Gjerninger fant så stor en utbredelse "at der ikke lenger gaves noen familie hvor disse bøker manglet og hvis alle ville venne seg til daglig lesning og betraktning av dem".

Det gamle Testament forelå oversatt på oldnorsk til utgangen av Kongenes bøker, en fri oversettelse, klar som grunnteksten selv. Det er mulig at oversettelsen er så gammel som fra Sverres tid, eller fra

årene nærmest etter kongens død. - Håkon Magnussøn nøyte seg ikke med den gamle oversettelse, han ville ha et norsk bibelverk med fortolkninger og lot en klerk gå i gang med arbeidet. Selv hjalp kongen til og gav "foresagn" om tekststeder som skulle med i boken. "Håkon, Norges konge, vil at der i det herberge hvor han beverter sine beste menn, skal leses høyt av det Guds hus, den hellige Skrift, hvor Gud metter alle sine." Allerede tidlig i det 14. årh. forelå bibelverket i islandske håndskrifter sammen med den eldre norske bibeloversettelse. Det er dette samlingsverk som går under navnet Stjórn, "Styrelsen". [N. Literaturh. I, 457.]

Stjórn fikk en vid utbredelse. Den finnes nå i islandske håndskrifter, og disse er tildels vakkert utstyrt med initialer som omslynger dyktig utførte illustrasjoner til den bibelske tekst.

Guds vesen og enhet.

Den ene sanne Gud, alle tings herre og skaper, kan ved fornuftens naturlige lys "med sikkerhet erkjennes gjennom de skapte ting". Således har Kirken bestemt og avgjørende uttalt seg. Det samme lærer vi av deri hellige Skrift. "Tåpelige er alle mennesker som ikke har erkjennelse av Gud, som ikke av de synlige goder har formådd å finne Ham som har dannet disse" (Visd. 13, 1). "Dåren sier i sitt hjerte: der er ingen Gud til" (Sal. 13, 1).

Den naturlige Gudserkjennelse bekreftes, utdypes og forklares ved den overnaturlige åpenbaring. Ikke desto mindre vedblir vår kunnskap om Gud her på jorden å være ufullkommen. En umiddelbar erkjennelse av Gud, beskuelsen, kan vi ikke vente før i livet etter dette. "Vi ser nå gjennom et spell, i en gåte, men da ansikt til ansikt" (1. Kor. 13, 12). Begripe Gud, d.e. uttømmende erkjenne alle Guds fullkommenheter i deres grunn og hele fylde, er umulig for en skapning, også i beskuelsen ansikt til ansikt; den eneste som i den forstand begriper Gud, er Gud selv. Intet av språkets ord dekker til fullkommenhet Guds hele vesen. Apostelen Paulus skriver: "Han bor i et utilgjengelig lys som intet menneske har sett eller kan se" (1. Tim. 6, 16).

Gud er den uendelig fullkomne ånd, himmelens og jordens herre, fra hvem alt godt kommer. Det guddommelige vesen har ingen opprinnelse; dette er noe der kun kan tillegges Gud. Er Gud nemlig til av seg selv, må hans tilværelse også være evig og uten begrensning. Gud er ånd, altså et ulegemlig, men personlig vesen, hvis liv og virksomhet er forstand og fri vilje. Jesus sa til den samaritanske kvinne: "Gud er ånd, og de som tilber Ham, bør tilbe i ånd og sannhet" (Joh. 4, 24). Da det guddommelige vesener uendelig fullkomment, kan der-ikke være mere enn én Gud til. Allerede i den gamle Pakt lød da også Herrens bud kort og klart: "Jeg er Herren, din Gud, du skal ikke ha andre guder enn meg."

Gud besitter alle fullkommenheter i det høyeste mål, enhver fullkommenhet har sitt utspring i Ham. Da Han besitter dem av egen kraft, besitter Han dem i hele deres fylde, i høyest mulig grad. Gud er

evig og uforanderlig, allesteds nærværende og allvitende, allvis og allmektig. Han er uendelig hellig og rettferdig, god og barmhjertig, sanndru og trofast.

Gud allmektige! Du som styrer
englenes kor og alle mennesker,
uten trang til tid eller stade,
hvilende i ditt stillhetsvelde,
fyllende altet, favnende altet,
åpnende avgrunnen, løftende blået -
du være priset, du sanne, du rene
livets kilde! treenige ene!

Av "Lilja", norrønt kvad fra det 14. årh., oversatt av professor dr. Fredrik Paasche. Dette kvad står som et av de mektigste i hele vår gamle poesi. I 100 åttelinjede vers fremføres hele menneskets historie fra englefallet gjennom skapelsen og syndefallet, Kristi liv, lidelse og oppstandelse inntil dommen. Diktet begynner med en innledningsbønn og slutter med en lovprisning. Der går en strøm av sterk tro og inderlig gudskjærighet gjennom det. Lilja var så høyt skattet og så berømt at "alle skalder ønsket å ha diktet det" og engang lå det på alles tunge som utenat lært. Dets verd var stort, et virkelig ekte dikterverk. Det var tilegnet Maria som i våre forfedres øyne stod der som den mest snehvite blant de hellige jomfruers skare fordi hun var det guddommelige barns mor.

Kirkens lære om den hellige Treenighet.

Det Nye Testament taler med full klarhet om de tre guddommelige Personer, om Faderen, om Sønnen, om den Hellige Ånd. Disse tre guddommelige Personer har én og samme natur eller vesen og er derfor kun én Gud. Denne sannhet ble klart uttalt på de alminnelige kirkemøter i Nikea, år 325, og i Konstantinopel, år 381. På dette siste kirkemøte avfattedes den trosbekjennelse som brukes i den hellige Messe, og som har følgende ord om Gud Sønn: "Gud av Gud, lys av lys, sann Gud av den sanne Gud; født, ikke skapt, av samme vesen som Faderen, ved hvem alt er skapt", og om den Hellige Ånd: "Herren og levendegjøreren, som utgår fra Faderen og Sønnen, som tillike med Faderen og Sønnen tilbes og forherliges, som har talt ved profetene."

Kort før sin himmelfart sa Jesus til apostlene: "Meg er gitt all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor hen og lær alle folk, idet dere døver dem i Faderens og Sønnens og den Hellige Ånds navn" (Matth. 28, 19). Og ved den siste nattverd sa Herren til sine disipler: "Jeg vil be Faderen, og Han vil gi dere en annen trøster, for at Han skal bli hos dere evindeligen, sannhetens ånd" (Joh. 14, 16). Paulus slutter det 2. brev til korinterne med de ord: "Vår Herres Jesu Kristi nåde, Guds kjærighet og den Hellige Ånds Samfunn være med dere alle Amen" (2. Kor. 13, 13).

Eldgammel er den apostoliske trosbekjennelse som er delt i 3 avsnitt etter de tre guddommelige Personer. Eldgammel er også lovprisningsbønnen: "Ære være Faderen og Sønnen og den Hellige Ånd." Den hl. Polykarp (+ 156) bad på bålet: "Jeg priser deg, Fader, ved din elskede Sønn, den evige og himmelske Jesus Kristus, ved hvem der være deg med Ham og med den Hellige Ånd ære nå og i all evighet. Amen."

Der henvises til "Den katolske Religion", av Dominikanerpater Lutz.

Kongespeilet stammer fra årene omkring 1250. Forfatteren kjenner det Gamle Testament ut og inn. Han forteller hvorledes bibelforskerne ved hjelp av "erkjennelsens ånd" blir i stand til å utlegge teksten, og han utlegger selv så dyktig og dristig som noen av sine utenlandske feller. "Visdommens tale" i Salomos ordspråk utbygger han til en diktning i det skjønneste norske språk: "Jeg er født av Guds hjerte, og jeg gikk frem av den Høyestes munn; og Guds ånd rørte seg over tomt dyp, og vi skilte lys fra mørke, og vi tømret for himlenes konge et høysæte oversådd av stjerner, og vi veiet mot luftens letthet jordens vekt, og vi hengte den tunge jordens ball i lett luft." Det er Visdommens tale hos Salomo og allikevel en annen og rikere. Snart får den full frihet: "Jeg gikk over fjell og over åser, og jeg løp over heier og voller og daler, og jeg gav honningdugg til alt groende gress." Og med ett blir Visdommen Kristus: "Falske, dødelige guder misunte meg, kalte meg skyldig og dømte meg til døden. Og jeg steg vred ned til de dypeste daler og brøt hærmenns borger -." N. Literaturh. I, 447.

Om skapelsen.

Gud har skapt hele verden, himmel og jord. Han har frembrakt dem av intet ved sin allmektige vilje. Vi leser således i første Mosebok: "I begynnelsen skapte Gud himmel og jord." Etter Bibelens beretning om skapelsen har Gud først frembrakt grunnstoffene "himmel og jord", og deretter i seks dager utformet dem så de ble til den nuværende verden.

Å oppfatte de seks skapelsesdager bokstavelig er ganske uforenelig med naturvitenskapenes resultater. Jordbunns læren beviser at jorden har vært til i tusener av år før den ble en bolig for mennesker. De seks skapelsesdager kan ikke være dager i den betydning vi nå bruker ordet i. Der må forstås seks tidsrom i verdensutviklingen. (Det hebraiske ord for dag kan også bety år eller lengere tidsavsnitt.) Det er én stor sannhet Skriften vil bibringe oss - den nemlig - at verden er blitt skapt av Gud. Imidlertid kommer Guds allmakt ikke å stå i et ringere lys ved å anta at Gud har utrustet urstoffet med sådanne krefter at den nuværende vidunderlige verdensbygning har utviklet seg av det i kraft av iboende lover, enn når man sier at Han ved sitt allmektige ord har gitt den ene del av verden tilværelse etter den annen og utformet dem hver for seg.

Det høyeste formål for verdens skapelse var Guds forherligelse, nemlig åpenbarelsen av hans fullkommenheter til de med fornuft utrustede skapninger. "Himlene forteller om Guds herlighet, og

firmamentet forkynner hans henders verk" (Sal. 18, 2). "Han ville vise dem sine gjerningers vidundere, for at de skulle prise hans hellige navn og forkynne hans storverker" (Sir. 17, 7). Et annet, men underordnet formål med verdens skapelse var skapningenes lykksalighet: "Gud er kjærlighet" (1. Joh. 4, 8).

Derved at Guds skapervilje vedvarer, opprettholdes verden i sin tilværelse. Hvis Gud ville unndra verden sin oppholdende kraft, ville den i samme nå opphøre med å være til. "Hvorledes skulle noe kunne bestå uten din vilje?" (Visd. 11, 26). Til verdens oppholdelse betjener Gud seg av skapte naturkrefter som Han selv virker sammen med. Gud står fritt rådende over naturmaktene.

Gud vil ikke at det onde skal skje i verden. Han lar det kun skje fordi Han har gitt mennesket fri vilje, og fordi Han vet å Vende det onde til det gode. "Alle ting tjener dem til gode som elsker Gud" (Rom. 8, 28).

Der henvises til Rauschens "Troslære".

Våre forfedre hadde den faste overbevisning at verdens skaper, verner og regjerer, var en god, rettferdig, helt sjelelig person. I virkeligheten stammer alt hva vi i dag eier igjen i vår tenkning og følelse av ærbødige fornemmelser overfor verdensordenen fra middelalderen. Den gang glemte man aldri forholdet til Gud, likesom man heller aldri glemte at mennesket hadde evighetsverdi, var et ledd i en evig orden. (Norsk Kunsthistorie 1.)

Englene.

Foruten den synlige verden har Gud skapt englene, som er usynlige ånder med forstand og fri vilje. Det rettferdiggjorte menneske er kalt til sammen med englene å danne et evig, uforgjengelig Guds rike. "I er kommet hen til Sions berg og til den levende Guds stad, det himmelske Jerusalem og til mange tusen englers forsamling" (Hebr. 12, 22).

Englene utgikk alle gode og lykkelige fra Guds skaperhånd utstyrt med herlige gaver; dog de forblev ikke alle gode, en del av dem syndet idet de gjorde opprør mot Gud og de ble nedstyrtet i helvete.

De gode engler elsker menneskene og beskytter dem; de engler som særlig er gitt menneskene til beskyttelse, kaller vi skytsengler. Men har da de enkelte mennesker sin særlige skytsengel? Denne lære er visstnok ikke et dogme, men Skriften gir ikke plass for noen begrunnet tvil herom. "Han har gitt sine engler befaling om deg at de skal bevare deg på alle dine veier," leser vi i Salmenes bok (90,

11). Og Frelseren sier: "Se til at i ikke forarger noen av disse små; for jeg sier dere at deres engler i himmelen skuer alltid min Faders åsyn som er i himlene" (Matth. 18, 10). Det barn som Frelseren hadde kalt til seg, skulle likesom vise apostlene med hvilket barnlig sinnelag man må følge kallelsen til troen. Frelseren hadde jo tidligere uttalt: "Jeg priser deg, Fader, himmelens og jordens herre, fordi du har skjult dette for de vise og forstandige og åpenbart det for "de små" (Matth. 11, 25). Med ordet "de små" betegner altså Herren alle som i barnlig ydmykhet underkaster sin forstand under den guddommelige åpenbaring. Vi kan derfor etter mange kirkefedres eksempel med rette slutte at i det minste alle troende har sin skytsengel.

I det 12. århundres norrøne diktning nevnes englene til stadighet som himmelkongens hird. Skaldene som kaller Krist konge, klær Ham i det beste navn de kjenner, velger det høyeste jordiske bilde som bydes dem på Guds makt og herredom. Kongen og hans følge - bedre kan de ikke tegne Gud i engleskaren.

Gud, den høyeste av alle,
skapte i. opphavet jord og himmel,
prydet med hellige kor av engle
tre gange trende, hvelvingens bue.
Han, som i evighet ville eiet
rikdom nok i sitt eget vesen,
dannet altet og styret siden
jevngamle feller: verden og tiden.

Av det gamle norrøne dikt "Lilja". Professor Paasche sier i sin fortale til dette dikt at det tør være heldig at man gjennom oversettelser viser vel til alle sider av vårt gamle kulturliv - ikke bare til dem som belyses av sagaens skildringer. Og allerede den norrøne religiøse litteraturs fylde vitner om dens betydning for de gamles åndsliv.

Menneskeslektens opprinnelse. Syndefallet.

Den bibelske beretning om menneskets skapelse må forstås i overensstemmelse med Guds hele åndelige vesen. Den hellige Skrifs ord viser at mennesket består av legeme og sjel, og at det således legemlig er beslektet med jordens støv, sjelelig med Gud, samt at alle mennesker stammer fra ett menneskepar.

Idet Gud danner den første kvinne av et stykke av Adams legeme antydes at menneskeslekten i egentligste forstand nedstammer fra én (Ap. gj. 17, 26), og at kvinnen ikke er ringere enn mannen, men tvert imot er hans likestillede og likeberettigede ledsager gjennom livet.

Ethvert menneske har etter sitt vesen likhet med Gud. "La oss danne mennesket etter vårt bilde og vår lignelse" (1. Mos. 1, 26). Menneskets naturlige likhet med Gud består i at den menneskelige sjel er en udødelig ånd med forstand og fri vilje. Sjelen er et selvstendig åndelig vesen som ikke mister sin tilværelse fordi den skilles fra legemet. "Støvet vender tilbake til jorden hvorav det er tatt; men ånden kommer til Gud som har gitt den" (Pred. 12, 7). Sjelen er udødelig og skal fortsette sitt liv etter sin jordiske tilværelses avslutning. Dette lærer vi av den hellige Skrift på de steder hvor talen er om at mennesket skal inngå "til det evige liv" eller "i den evige ild". Herren sier også: "Frykt ikke for den som dreper legemet, men ikke kan drepe sjelen" (Matth. 10, 28).

Foruten den naturlige utrustning med forstand og viljesfrihet hadde Gud også utstyrt våre stamforeldre med gaver av overnaturlig art. Disse gaver skulle gjøre det mulig for Adam og Eva å oppnå den overnaturlige bestemmelse, Gud fritt hadde gitt dem: livsfelleskapet med Gud i hans herlighets rike, himmelen. Den mest utmerkede av disse gaver var den helliggjørende nåde, hvorved mennesket blir et Guds barn og arving til himmelen.

Våre stamforeldre var av Gud begavet med stor åndelig kraft og kunnskap. Deres fornuft hadde fullstendig herredømme over legemet; de følte aldri besvær eller smerte og de skulle ikke dø. Gud gav våre første foreldre et bud. Det var et forbud, de skulle ikke spise av frukten på kunnskapens tre som stod midt i Edens have. Dog, våre stamforeldre overtrådte Guds bud, de spiste av frukten. Deres synd var meget stor. Foruten ulydighet var den også hovmod og vantro.

"Når synden er fullbrakt, føder den død" (Jak. 1, 15). Adam og Eva mistet alle overnaturlige gaver. At de ikke straks hjemfalt til evig forkastelse, skyldtes kun Guds barmhjertighet. Selv det naturlige Guds bilde i dem tok skade idet forstanden ble formørket, og viljen svekket og tilbøyelig til det onde.

For middelalderlig tenkning er tilværelsen en enhet hvor alt går ut på Gud. I tingenes orden åpenbarer Han sitt velde og sin godhet. Han har fortsatt tidsløpets baner, fra opphavet i skapelsen, frem til "tidens fylde" og videre til dommedag; Han holder i sin hånd verdenskulen, hvor sol og måne, planeter og fixstjerner, i himmel løftet over himmel, kretser om jorden. Og samtidig er Gud "en åndelig ild" som gjennomtrenger altet: "utenfor, ei utelukket - innenfor, ei innestengt." En uoverskuelig rekke av livsformer har Han skapt, til egen tilværelse har Han utrustet tingene; de peker ut over seg selv, den ene form tjener den andre, og alle tjener de Gud og herliggjør Ham. De er noe, de betyr noe. For den som forstår, blir dyret, blomsten og stenen til religiøse opplevelser. Hjorten som er en fiende av huggormen, betegner Kristus som knuste ormens hode; den skinnende hvite lilje betegner Maria; safiren som har den klare himmelfarge, betegner de mennesker som "har sitt sinn i himlene". (N. Lit. I, 263.)

Arvesynden og hvem som ble fritatt for den.

De overnaturlige gaver som Gud skjenket Adam, hadde denne ikke bare fått for sin egen person, men for hele sin etterslekt. Dog hans ulydighet ble til fordervelse for alle mennesker. Alle kommer nå til verden med arvesynden som kalles "synd" fordi den er en tilstand som er Guds opprinnelige hensikt med mennesket imot; den kalles "arve"synd fordi vi ikke personlig har brakt oss selv i den tilstand, men fått den i arv. Fremfor alt består denne tilstand deri at mennesket mangler den helliggjørende nåde. Arvesynden er en virkelig indre mangel og åndelig forringelse i oss, kun skyldes den en annens og ikke vår egen brøde.

Foruten tapet av den helliggjørende nåde er også andre følger av Adams synd gått over på slekten, og disse følger oppheves ikke skjønt selve arvesynden utslettes i dåpen. Disse følger er forstandens formørkelse, viljens slappelse og tilbøyelighet til å begå synd; møysommeligheter og smerter og til sist døden.

Arvesynden utelukker fra den overnaturlige salighet hos Gud. Dermed er ikke sagt at den som dør uten å være blitt rensset fra arvesynden, er hjemfallen til den evige fortapelse. Hva de små barn angår som dør uten dåp, så er livet også for dem en velgjerning; de nyter en evig lykke, kun er den ikke overnaturlig.

Er da ingen fritatt for arvesynden?

Jo, jomfru Maria, Guds Sønns mor, er av særlig nåde og for Kristi fortjenesters skyld, blitt bevaret fri for arvesynden. Gud har, for Jesu Kristi æres skyld, latt Jesu forsoningsdød komme Maria til gode forut, så hun var fri for arvesynden og dermed også for arvesyndens moralske følger. Det sømmed seg at den som skulle bli Messias' mor var prydet med den helliggjørende nådes kledebon fra sin tilværelses første øyeblikk av. Mens vi andre rettferdiggjøres etter vår fødsel ved dåpens sakrament, var Marias sjel smykket med den helliggjørende nåde i samme øyeblikk den ble til. At Maria var fri for arvesynden, betyr ingenlunde at hun ikke hørte til de forløste, men kun at forløsningens nåde ble henne rikere til del enn andre mennesker. Hun ble forløst forut for arvesynden som hun ved sin avstamning fra Adam egentlig skulle ha hatt sin del i.

Når vi priser Maria som den syndfrie, da er det i første rekke for å prise Jesu mor, for å ære Sønnen gjennom Moren. Hun er som morgenrøden hvorav frelsens sol rant opp. Det er ikke i eget lys hun stråler. Også hun må si med apostelen "Vårherres nåde har vært overvettets rik med tro og kjærlighet i Kristus Jesus" (Tim. 1, 14). All den ære som blir Maria til del, faller tilbake på hennes guddommelige Sønn, det blir som en herlig lovsang over "Kristi uransakelige rikdommer" (Ef. 3, 8) og over Herrens nådeførelser. "Storverk øver Han med sin arm, og de ringe opphøyer Han" (Luk. 1, 50).

Likesom Maria er enhver av oss prisen for Jesu dyrebare Blod. Jesu forløsningsdød har bevaret henne fri for arvesynden, den har i dåpens hellige sakrament befriet oss fra den.

Det er sin guddommelige Sønn Maria skylder det herlige nådens kledebon som hun er i besittelse av; for Jesus Kristus er livets kilde for oss. Maria som stammer fra vår slekt er den første som blir delaktig i Jesu Kristi fortjenester.

Der henvises til "Min sjel høylover Herren", Nationaltrykkeriet, Oslo, 1929.

Maria nevnes i det gamle, norrøne kvad Geisli havets stjerne. I inderlige ord priser de norrøne prekener den hellige jomfru. I Guds mor så man den gamle spådom oppfylt: "En stjerne skal gå frem av Jakob." Stjernen som går opp med frelse på en vanskelig seilas over mørke hav - denne forestilling er det som bærer det symbolske bilde og gjør det kjært for alle slekter. Havstjernen blir forklart som morgenstjernen som varsler dag. Fordi Maria går forut for Kristus som morgenstjernen går forut for dagen, kan hun likefrem kalles morgenstjernen "heilag morginstjarna" som det heter i et islandsk kvad. (Kristendom og Kvad s. 76.)

"Intet godt finnes der som ikke kommer fra deg, Herre!" heter det i det gamle Mariadikt Lilja.

Jeg tror på Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, vår Herre.

Gud forjettet våre stamforeldre en forløser, og denne vår forløser, Jesus Kristus, høylovet i evighet, er Guds enbårne Sønn. Han er Guds eneste Sønn av naturen og fra evighet av sann Gud likesom Faderen.

Kristus er den forjettede Frelser om hvem profetene forutsa tiden når Han skulle komme og stedet hvor Han skulle fødes, hans lidelse og død, hans oppstandelse og hans himmelfart. Navnet "Jesus" betyr frelser eller forløser, "Kristus" betyr den salvede. Profetene kaller i sine spådommer den forjettede frelser "Gud", "Gud med oss", "den allerhelligste", "den underfulle", "fremtidens fader" (Is. 9, 2-7).

Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, er ett vesen sammen med Faderen og den Hellige Ånd. Dette var til alle tider den kristne. Kirkes tro. "Denne er min elskelige Sønn, i hvem jeg har mitt velbehag," således lød den himmelske Faders vitnesbyrd om Jesus Kristus ved dåpen i Jordan og ved forklarelsen på Tabor (Matth. 3, 17 og 17, 5).

Vi blir ved dåpen Guds barn, men kun i den betydning at vi av Guds barmhjertighet (av nåde) blir antatt av Ham som barn. "Da tidens fylde kom, sendte Gud sin Sønn, så at vi kunne få den sønnlige utkårelse" (Gal. 4, 4). "Så mange som tok imot Ham, dem har Han gitt makt til å bli Guds barn" (Joh. 1, 12).

Kristus bevitnet selv at Han var Guds enbårne Sønn som var kommet ned fra himmelen (Joh. 3, 13-16) og at Han var sann Gud som Faderen, og dette vitnesbyrd bekreftet Han ved guddommelige gjerninger og beseglet det ved Sin død.

"Jeg og Faderen er ett" (Joh. 10, 30). "Den som ser meg, ser også Faderen" (Joh. 14, 9). "Likesom Faderen oppvekker døde og gjør levende, således gjør også Sønnen levende hvem Han vil. (Joh. 5, 21). Da Tomas sa til Jesus "Min Herre og min Gud," bekreftet Herren hans ord.

Også apostlene lærer om Jesus Kristus at Han er sann Gud, høylovet i evighet (1. Joh. 5, 20, Rom. 9, 5), at guddommens hele fylde bor i Ham (Kol. 2, 9), samt at der tilkommer Ham tilbedelse av alle skapninger (Fil. 2, 10, Hebr. 1, 6).

Jesus Kristus er samtidig sann Gud og sant menneske (Gudmenneske). Der er kun én person i Kristus, nemlig den annen guddommelige person, som uadskillelig har forenet et menneskes natur med seg. I Kristi person er der to naturer, den guddommelige og den menneskelige. Jesu menneskenatur har samme krav på tilbedelse som hans guddom, fordi den tilhører og er forenet med en guddommelig person. Vi tilber den hele Kristus med hans sjel og hans legeme.

"Jeg er veien, sannheten og livet," sier Frelseren. (Joh. 14, 6). Ja, Han er veien, den eneste vei som fører til Faderen. "Ingen kommer til Faderen uten ved meg." Han er sannheten. "Ingen kan legge en annen grunnvoll enn den som er lagt, hvilken er Kristus Jesus (1. Kor. 3, 11). "Og der er ikke frelse i noen annen; for der er ikke gitt menneskene noe annet navn under himmelen, hvorved det bør oss a vorde frelste" (Ap. gj. 4, 12). Jesus er den eneste vel, den eneste sannhet, det eneste liv. Den som ikke følger denne vel, fjerner seg fra sannheten og søker forgjeves livet. At vi er Guds barn, antatt av nåde, dette skylder vi Ham, som alene og med full rett er Faderens sanne og enbårne Sønn, men som vil ha en stor skare brødre med seg - ved og gjennom den helliggjørende nåde.

Jesus er i sannhet alt for oss. Ved således å gi uttrykk for Vår faste tro på Kristus som Guds enbårne Sønn, ærer vi tillike Faderen. "Den som ikke ærer Sønnen, ærer ikke Faderen som har utsendt Ham." Ved vår klippefaste tro på Jesu Kristi makt, på det store verd av hans fortjenester, blir hele vårt liv som en lovprisning av denne vår eneste midler fra hvis Hjerte all nåde tilflyter oss. Jesus alene har det evige livs ord. "Den som tror på Sønnen, har det evige liv" (Joh. 3, 36).

Middelalderens kristendom vil se Gud, vil oppleve Gud, og den drives da til å søke Ham i hans menneskelighet. Så hører vi i det 12. århundre kvad som Harmsól og Liknarbraut dvele lenge ved Kristi lidelse, ved hans sår, ved hans blod, ved hammerslagene som nagler Ham til korset. (Kristendom og Kvad s. 71.)

Den sanne frihet og den sanne glede ligger hinsides det jordiske, bak fortellingen om Guds hellige stad ligger lengselen mot et større hjem. Krist blir veien dithen, formidleren mellom Gud og mennesker, den som sprenger syndens og dødens skranker. Krist i død som bandt "himmel og jord sammen" (norrøn preken) er pantet på frelsens mysterium.

Jesu fødsel, hans barndom og hans skjulte liv i Nasaret.

"Da tidens fylde kom" (Gal. 4, 4) ble Gud Sønn i den Høyestes kraft menneske av jomfru Maria. Han antok et menneskelig legeme og en menneskelig sjel. "Og Ordet er blitt kjød og har bodd iblant oss" (Joh. 1, 14).

Gud Sønns menneskevordelse er et mysterium, en ufattelig hemmelighet. Således gikk profetens ord i oppfyllelse: "Jomfruen skal unnfange og føde en sønn, og man skal kalle hans navn Emmanuel (d. e. Gud med oss) (Is. 7, 14). Da Jesus Kristus er Gud, kalles Maria med rette "Guds mor". Den hl. Josef var Jesu Kristi pleiefar. Han var av Davids ætt. Ellers vet vi lite om ham; men den hellige Skrift sier: "Josef var en rettferdig mann."

Det var i Betlehem, i Davids stad, at Jesus ville fødes i en fattig stall. Hyrdene fant det guddommelige Barn liggende i en krybbe.

Hvor meget stort har ikke krybben i Betlehem virket i verden ved sitt stumme og dog så inntrengende språk! Den taler til oss om ydmykhet, om fattigdom. Og selv nå lever ikke Betlehem bare på berghøyden i det hellige land, ikke bare i historien, i kunsten, men det lever i de troendes tro og andakt. Hvert år i den hellige juletid stiger det frem påny i erindringen og taler til menneskenes hjerter, drar disse bort fra synden og hen til det guddommelige Barn, og bringer trøst og glede til menneskene. Stjernen fra Betlehem er som en sol som aldri går ned, og som lyser og varmer.

Der kom en ærens dag for jesusbarnet. Tre konger kommer fra Østerlandet, ført av den vidunderlige stjerne. De bringer gaver med, gull, røkelse og myrra, for derved å anerkjenne Jesu guddom (virak) hans kongeverdighet (gull) og hans menneskehet (myrra).

Herrens åpenbarelse eller Hellig tre kongers fest, 6. januar.

Førti dager etter Jesu fødsel brakte Maria og Josef Jesusbarnet til templet for å fremstille det. Der var en mann i Jerusalem ved navn Simeon. Det var ham åpenbart av den Hellige Ånd at han ikke skulle se døden før han fikk Herrens salvede å se. Han kom til templet, dreven av Ånden. Og han tok barnet Jesus i sine armer og sa: Herre, nå la du din tjener fare i fred etter ditt ord; for mine øyne har sett din frelse som du har beredt for alle folks åsyn: et lys til opplysning for hedningene og til ditt folk Israels forherligelse" (Luk. 2, 29-32). Så vendte han seg til barnets mor: "Se, denne er satt mange i Israel til fall og til oppreisning, og til et tegn som skal motsies, og din egen sjel skal et sverd gjennomtrenge, for at mange hjerters tanker skal åpenbares."

Maria lysmesse - kyndelsmesse, 2. februar.

En Herrens engel åpenbartes for Josef i drømme og sa: "Stå opp, ta barnet og dets mor og flykt til Egypt, og bli der inntil jeg sier deg til. For det vil skje at Herodes skal søke etter barnet for å drepe det" (Matth. 2, 13). Og Josef tok barnet og dets mor og drog til Egypt. Men etterat Herodes var død, åpenbartes Herrens engel atter for Josef og bød ham vende tilbake til Israels land.

Da Jesus var tolv år gammel, ledsaget Han Josef og Maria til templet i Jerusalem. Etterat festen var over, og Josef og Maria hadde tiltrådt tilbakereisen til Nasaret, ble de var at Jesus hverken befant seg hos dem eller hos deres slektninger. Oppfylt av dyp smerte vender de tilbake til Jerusalem og søker der i tre dager i usigelig angst etter Ham som er deres eneste glede. De fant Jesus i templet midt blant de skriftlærde som Han oppfylte med forbauselse ved sin visdom og sine opphøyede svar. "Visste dere ikke at jeg bør være i det som er min Faders?" (Luk. 2, 49) Den hellige Skrift beretter at "Jesus tok til i visdom og alder og nåde for Gud og mennesker" (Luk. 2, 52). Inntil sitt tredevte år levde Frelseren stille og ukjent i Nasaret og var Maria og Josef underdanig.

I de lidelser som møtte Frelseren i hans skjulte liv i Nasaret, hvor Han var fattig og ofte trett etter arbeidet (hans pleiefar var jo tømmermann, og Jesus hjalp ham), så Han et middel til å sone Faderens forhånedede ære og å fremme den - ja fremme denne ære som var Ham kjærere enn hans eget. For Vårherre var alle fremtidige begivenheter som nuværende. Når Han kastet blikket gjennom århundrene, da så Han den store skare frelste sjeler, og Han visste at de skyldte Ham frelsen. Han så uskyldige sjeler, og det var Ham som bedugget deres sjeler i deres livs morgen og bevarte dem Han så andre som for en stund hadde latt seg fengsle av verden. Men Jesus steg frem for deres øyne, og hans skjønnhet var dem nok, og hans kjærlighet var den hvile de trengte. Han så brødefulle sjeler som dog til slutt angrende kom for å drikke av det livets vann som strømmer ut av hans Hjerter. Idet Han arbeidet, så Han hen til alle disse som hadde funnet frelse og forløsning ved Ham. I Nasarets stillhet kjente Han oss, og hans blick fulgte oss.

I det gamle kvad Harmsól ser vi englehirdens konge vandre over vår jord som kjærlighetens konge. At Gud "blev født til verden, blant menneskene, av den fromme mø," at Han villig bar "all svakhet og mén på sitt legeme" - det er vitnesbyrdet om hans kjærlighet, det frelser oss, sier Harmsóls skald. Skalden kaller Ham også gang på gang forsoneren "menneskenes kjærlighetsfylte konge." Han er allgod, saktmodig, trofast, kjent for sin kjærlighet. Han er menneskenes livgiver og "min livgiver". (Kristendom og Kvad s. 116.)

Jesu Offentlige liv, hans lidelse og død.

Da Jesus var tredve år gammel, begav Han seg til Jordans flod hvor Han lot seg døpe av Johannes. Deretter gikk Han ut i ørkenen hvor Han fastet 40 dager og 40 netter. Da Han hadde forlatt ørkenen, begynte Han å lære offentlig og å samle disipler. Han utvalgte tolv av dem til apostler. Jesus lærte hva vi skal tro, håpe og gjøre for å bli salige, og Han beviste at hans lære er sann og guddommelig ved sitt livs hellighet og ved spådommer og undergjerninger, såsom ved med ett ord å stille storm og bølger, helbrede sykdommer og oppvekke døde til livet.

Enhver som oppmerksomt leser evangeliene, vil se hvor mange og dype sår som tilføyedes Jesu Hjerter under hans offentlige læreembete. Når Han da var sorgfull over menneskenes kulde og troløshet, så vendte Han seg til sine apostler for likesom å søke vederlag ved disses kjærlighet. I Johannes 6. kap. leser vi at da Herren hadde fremsatt en lære som mange, endog hans egne disipler fant var en hård tale, kritiserte Han dem for deres vantro og - sier evangeliet - "fra den tid av trådte mange av hans disipler tilbake og vandret ikke mere med Ham." Jesus vendte seg da i sorg til de tolv og spurte: "Vil også i gå bort?" Da svarte Petrus i alles navn: "Herre, til hvem skal vi gå? Du har det evige livs ord."

Fariseerne og de Skriftlærde, hvis synder og feil var Frelser ofte påtalte, var oppfylte av hat til Ham. De hørte ikke opp med å forfølge Ham, og fikk Ham til slutt dømt til døden på korset etterat Han først var blitt grusomt hudstrøken og kronet med torner. Det var den romerske landshøvding Pontius Pilatus som dømte Jesus til døden. Da Frelseren døde, skiltes hans sjel fra hans legeme, men foreningen mellom den guddommelige og den menneskelige natur opphørte ikke.

Ved Jesu død ble solen formørket, forhenget i templet brast, klippene revnet, gravene åpnedes og mange døde viste seg selve naturen vitnet at Jesus var Guds Sønn. Etter Jesu død ble hans side gjennomboret med en lanse og legemet lagt i en grav. Graven ble forseglet og der ble satt vakt ved den. Det var en av soldatene som gjennomboret Jesu høyre side med en lanse. Fra den dype vunde rant til vår helliggjørelse en kilde av blod og vann, en kilde av legedom og nåde som aldri uttørres, som uten opphør lar barmhjertighet vederfares synderne, blott de trer hen til den med hjertet fullt av sann anger. Hver den som drikker av denne vundes hellige og guddommelige kilde, han blir oppflammet av kjærlighet til Gud, for den forvandles i ham til en kilde av levende vann som munner

ut i det evige liv. Gjennom denne hellige sidevunde skal sjelen tre inn i Jesu elskende Hjerte som har latt seg gjennombore av kjærlighet til oss, inn i Guds Hjerte som åpner seg for oss.

Jesus gikk helt frivillig i døden for oss for derved å gjøre fyldest for våre synder og således forløse oss. Han ble ofret fordi Han selv ville" (Is. 53, 7). Han har frelst oss fra synden og fra den evige fordømmelse. "Han har elsket oss og avtvettet våre synder med sitt Blod" (Joh. Åp. 1, 5).

Jesus har ved sin lidelse og død vunnet oss Guds nåde og arveretten til himmelen. Han døde for alle mennesker. Også de som ikke har den store nåde å kjenne Jesus Kristus, kan bli salige, når de samvirker med det ringere mål av nåde som Gud på annen måte tilbyr dem (både gjennom fornuftens gave og samvittighetens stemme). Av de kristne som når fornuftens bruk, får kun de som ved egen skyld forsømmer å tilegne seg Kristi fortjenester, ikke del i Guds evige herlighet, de som dør i bevisst brudd med Gud.

I middelalderen hadde man stor andakt til den lidende Frelser. Da erkebiskop Jon Raude reiste hjem fra kirkemøtet i Lyon, 1274, sendte Frankrikes konge Filip III, med ham som gave til Magnus Lagabøter en del av Kristi tornekrone som hans far, kong Ludvig den hellige, hadde erholdt av keiser Baldvin i Konstantinopel. Det lille stykke som foræretes kong Magnus, var innesluttet i et stykke krystall som en engel av sølv holdt med begge hender. Den dyrebare relikvie ble først nedlagt i Kristkirken i Bergen. Den 9. november lot kong Magnus den ved en høytidelig prosesjon avhente og bringe hen til sitt eget kapell, Apostelkirken. Ved denne leilighet sang erkebiskop Jon selv messen, og det ble bestemt at dagen (9. november) heretter skulle helligholdes som en for Norge særegen festdag. Og likesom den franske konge hadde latt oppbygge et eget kapell for tornekronen, således lot kong Magnus nå påbegynne en ny Apostelkirke som skulle bli oppbevaringssted for den store helligdom som var kommet til landet. Etter sagnet lot han sine sønner Erik og Magnus bringe de første stener til bygningen. (P. A. Munch, N. P. Hist. IV, 1, 566.)

Jesu oppstandelse og himmelfart.

Etter Jesu død steg hans ånd ned i dødsriket. Den kom til stede der hvor de avdøde rettferdiges sjeler befant seg. Han forkynte for disse at forløsningen var fullbrakt, og at deres befrielse stundet til.

På den tredje dag etter sin død forenet Jesus atter sin sjel med sitt legeme og stod med stor herlighet opp av graven. Påskefesten er kirkeårets største fest, kristendommens seiersfest. At Jesus virkelig er oppstanden, det vet vi frem for alt av apostlenes og disiplenes vitnesbyrd; for disse har etter Jesu oppstandelse ofte sett Ham, rørt ved Ham, talt og spist med Ham, og de har bekreftet sitt vitnesbyrd om hans oppstandelse ved undergjærninger og til slutt ved sin martyrdød. Av Jesu oppstandelse følger klart at Jesus er sann Gud som Han selv har sagt det, og at også vi skal stå opp fra de døde som Han har lovet oss det.

Jesus er oppstandelsen og livet. Jesus gir oss det overnaturlige liv. Har vi hatt den ulykke å tape det ved synden, så kaller Han det atter til live når vi angrer vår synd. Og den dag vil komme da Han også atter vil kalle frem av graven vårt legeme og gi det et herlig og evig liv. Jesus har fortjent oss livet og oppstandelsen for vår sjel og vårt legeme. Han vil la vårt legeme hvile i graven for noen tid, men Han vil fortsette med å belive vår sjel, og en dag vil Han gi sjelen legemet tilbake, forklaret, udødelig. Idet vi tror på Jesu Kristi oppstandelse, tror vi også fast at vi selv engang skal stå opp av graven, fordi Han er død og oppstanden for oss.

På den førtiende dag etter sin oppstandelse for Jesus ved egen kraft opp til himmelen med legeme og sjel fra Oljeberget hvor Han også hadde begynt sin lidelse. Jesus tar også som menneske del i Faderens makt og herlighet. Vår guddommelige Frelser går i himmelen i forbønn for oss hos sin Fader og bereder oss en bolig hist oppe. Han sier jo selv: "Jeg går bort for å berede dere en plass" (Joh. 14, 2).

Kvadet Liknarbrauts skald er den første norrøne dikter som synger om Guds åpne hjerte. Det skjer i et vers som forteller om den bølgende palmeskog ved Kristi inntog i Jerusalem. For skalden blir møtet mellom Krist og det jublende folk et pant på det glade møte i Guds evighet: ~Således innbyr Gud til sitt hjerte alle dem som bringer menneskenes konge fagre gjerninger i sterk tro." (Kristendom og Kvad s. 119.)

Gleden i himmelen fremheves i de norrøne kvad som en motsetning til jordens utrygge liv og til straffen i dødsriket. I en gammel norsk prekenbok heter det: "Bedre og saligere er det å elske Gud, Han som er den evige skjønnhet - enn å elske det fagre syn av denne verden."

Den hellige Ånds virken i Kirken og i sjelene.

Våre kirkelige festdager kan lignedes ved tre juveler, hver med sin eiendommelige farve og glans, men alle like edle og hellige. julen minner oss om Faderen som sendte sin Sønn til verden for at verden skal bli frelst ved Ham. Er der noe større og herligere enn dette? Nei. Derfor: Lovet være vår Herres Jesu Kristi Fader nå og i all evighet!

Men hva var julen uten påsken - korsets og oppstandelsens påske? Hva gagnet oss Sønnens komme til verden, uten at denne Sønn var død for våre synder og oppstanden? Og er der vel noe større og herligere for oss enn hans død og oppstandelse? Nei. Derfor: Lovet være Jesus Kristus nå og i all evighet!

Men hva var påsken uten pinse? Hva var Kristi død og oppstandelse for oss uten den Hellige Ånd som ene kan føre oss frem til Kristus? Uten pinseånden, uten den Hellige Ånd var vi uten tro på

Kristus og uten samfunn med Ham. Vår tro på Frelseren og vårt liv i Ham har vi den Hellige Ånd å takke for. Men - er der noe større og herligere for oss enn denne tro, dette liv? Nei. Derfor: Lovet være den Hellige Ånd nå og i all evighet! (Av "Kirkeåret" av dr. K. Krogh-Tonning.)

Pinsefesten er den Hellige Ånds fest; da minnes vi den nye lovgiver som har lagt verden inn under kjærlighetens lov. Den Hellige Ånd er den tredje Person i Guddommen, sann Gud tillikemed Faderen og Sønnen. Det er ved den Hellige Ånd at forløsningens frukter blir oss tildelt som Kristus har lovet sin Kirke. Den Hellige Ånd er sjelen i denne Kirke, sannhetens ånd som inntil tidenes ende leder og styrer Kirken og bevarer den fri for all villfarelse. Den Hellige Ånd kalles også Helliggjøreren og Trøsteren, Han drar inn i de troendes hjerter for å helliggjøre og rettfærdiggjøre dem. Han opplyser, styrker og trøster dem også og forblir i sjelen så lenge denne bevarer seg fri for dødssynd.

På pinsefesten gikk den gamle synagoge under, dens misjon var jo fullendt. Også fariseismen gikk under, denne fariseisme som Frelseren var gått så skarpt i rette med, fordi den utelukkende bedømte gudsfrykten etter menneskets ytre gjerninger og samtidig var full av dømmesyke. Dog også noe tredje gikk under apostlenes halvhet og menneskefrykt. Pinsefesten ble som en ny skapelse, apostlene ble på denne til modige, uforferdede menn som Ikke mere kjente frykt eller vaklen.

Den Hellige Ånd som utgår fra Faderen og Sønnen, er kjærligheten som derfor også gir våre sjeler barnerett og nåde og oppdrar oss for den himmelske Fader.

Dr. K. Krogh-Tonning, forhenværende sogneprest til Gamle Akers kirke, er født i Stathelle 31. desember 1842. Målet for den lærde og utrettelige forskers og sjelehyrdes hele virke var den religiøse enhet. Han utsendte i årenes løp en stor rekke skrifter. I 1899 oppgav han sin ansette stilling som sogneprest ved Gamle Akers kirke, og den 13. juni 1900 vendte han etter samvittighetsfulle overveielser tilbake til våre Fedres Kirke. Også i sine siste år skrev han en rekke bøker. Av disse skal foruten "Kirkeåret" ennå nevnes "En konvertitts erindringer". Dr. Krogh-Tonning døde 19. februar 1911, en søndag morgen på vei fra sitt hjem til kirken. Ved hans gravferd fulgte en stor skare av hans forhenværende embedsbrødre ham fra St. Olavs kirke til hans siste hvilested på Vår Frelsers gravlund.

Dr. Krogh-Tonning ble betraktet som en av sitt lands største teologer. Et av hovedstadens blad uttalte ved hans bære: "Med Krogh-Tonning har vårt land mistet en av sine lærdeste og mest skarpsindige teologer. I sin vitenskapelige produksjon gjennom mere enn 40 år har han lagt for dagen både en kunnskapsfylde, en selvstendighet i sin forskning og en evne til klar fremstilling som stiller ham i aller første rekke blant våre teologiske forfattere. Og gjennom mange år skjøttet han sin embedsgjerning med en sjelden dyktighet og samvittighetsfullhet."

Dr. Krogh-Tonning var en sannhetssøker av en sjelden opphøyet karakter.

Kirkens stiftelse og forfatning.

Jesus Kristus har stiftet en Kirke. Denne skulle fortsette hans gjerning, den skulle bevare, forkynne og utbrede hans lære over hele jorden. Det har vært Kristi vilje at hans tilhengere skulle slutte seg sammen til et synlig samfunn. Han har selv bestemt dette samfunns forfatning og innsatt dets første forstandere i deres embete. Sin hensikt å stifte et religionssamfunn har Kristus ofte og klart uttalt. Han talte meget om sitt "rike". Han nevner seg selv som den gode hyrde, taler om sine fårs samling i "én fårest". "Der skal bli én hjord og én hyrde" (Joh. 10, 16).

Kristi Kirke forelå fullt ferdig i det øyeblikk da Kristus hadde gjort tolv av sine disipler til apostler, gitt dem sin egen makt og gjort den ene av dem, Petrus, til dens synlige overhode; men den trådte ikke ut i livet før tiendedagen etter Herrens himmelfart. På den dag, jødernes pinse, preket apostlene første gang om den oppstandne og opptok ved dåpen flere tusen mennesker i Kirkens samfunn. Hermed var den første kristenmenighet dannet. Som årene gikk, oppstod der også menigheter i andre byer. Disse var som oftest styrt av flere eldste, under apostlenes overtilsyn. Men nier og mer vant den ordning inngang at en enkelt mann, en biskop, innsatt av apostlene, stod i spissen for en menighet. Om enn hver menighet var noe for seg, stod de dog i nær forbindelse med hverandre idet de hadde ett felles overhode, den bl. Petrus. De utgjorde den ene, alminnelige (katolske) Kirke. - Det var apostlene og ikke de troendes forsamling som var bærere av de fullmakter Kristus hadde gitt. Kun til apostlene hadde Han sagt: "Lær dem å holde alt hva jeg har sagt eder" (Matt. 28, 20). Og "Den som hører dere, hører meg, og den som forakter dere, forakter meg" (Luk. 10, 16).

Apostlene skulle etter Kristi vilje bestandig ha etterfølgere. Herren lovet jo apostlene at Han ville Være hos dem inntil verdens ende. De skulle dog ikke med like fullmakt styre Kirken, men under et overhode. Dette overhode var den hl ' Petrus. Til ham sa Frelseren: "Du er Petrus (klippen), og på denne klippe vil jeg bygge min Kirke, og helvetes porter skal ikke få overhånd over den. Og jeg vil gi deg himmerikets rikes nøkler. Og alt hva du binder på jorden, det skal også være bundet i himmelen; og alt hva du løser på jorden, det skal også være løst i himmelen" (Matth. 16, 18-19). - hva grunnvollen er for en bygning, skal apostelen Petrus etter Herrens ord være for Kirken. Han skal være enheten som holder dens enkelte deler sammen. Hos alle folkeslag er nøkler symbol på myndighet. Overdragelsen av denne høyeste myndighet fant sted da Herren mellom sin oppstandelse og himmelfart holdt måltid med noen disipler ved Genesaret sjø. Petrus måtte tre ganger bevitne Herren sin kjærlighet. "Vokt mine lam, vokt mine får," sa Herren da til ham (Joh. 21, 15-17). Ved lammene og fårene forstår Herren den hele hjord, alle troende, og dem skal Petrus vokte", d.e. lede og styre.

Etter Vårherres himmelfart opptrer da også apostelen Petrus som den unge Kirkes overhode. Hver gang noe viktig skulle avgjøres eller fullbyrdes, reiste Petrus seg først og handlet som de øvrige hode. Således ved Mattias' valg, således på pinsefesten, således ved apostlenes forsamling i Jerusalem. Evangelistene nevner alltid først Petrus når de oppregner apostlene, skjønt han ikke var

den eldste blant apostlene og heller ikke før alle andre var kalt til apostelembetet. Mattbeus sier uttrykkelig: "De tolv apostlers navn er disse: den første Simon som kalles Petrus" o.s.v. På kirkemøtet i Efesus, år 431, anså man det for "en kjensgjerning som ingen tvilte på - at den hl. Petrus var apostlenes formann og overhode, den katolske Kirkes grunnsten". At apostelen Petrus har virket i Rom i sine siste leveår og har lidt martyrdøden i denne by, er en av de best bevitnede kjensgjerninger i Oldkirkens historie.

Kristus selv er naturligvis Kirkens usynlige grunnvoll og overhode, hovedhjørnестenen (Ef. 2, 20), men som et synlig samfunn trenger Kirken også til en synlig grunnvoll, et synlig overhode. Kirken er stiftet for alle tider. Men Petrus døde, og hvem kunne da etter ham bli Kirkens synlige overhode? Svaret må bli: Den som fulgte Petrus i hans embete, og det var etter hele Kirkens historie biskopen av Rom.

Tidlig gjenspeilet den norrøne diktning inntrykk av kristendommen og dens bærere. Rom nevnes - foruten av Eiliv Gudmundsson - også av lovsigemannen Skapte og 3 ganger av Romafareren Sigvat, alltid slik at forestillingen om Rom som den hellige by skinner igjennom. Paven nevnes av Sigvat under apostelen Peters bilde. (Professor dr. Fredrik Paasche "Kristendom og Kvad" s. 19.)

I en "Leidvisar" - veiviser - skrevet etter diktat av Nikulaus Bergsson som døde 1159 som abbed i Tverå kloster, Hole bispedømme, Island, heter det om Rom: "Der er den edle Peterskirke, overmåte stor og herlig, som er utløsning for alle menneskers og all verdens vanskeligheter (vandrædi)" og et annet sted i samme håndskrift. "Romaborg er over alle byer og mot henne er alle byer å regne som småbyer (thorp), for hele grunnen og alle stener og streder er rødnet i hellige menns blod." Et lengere stykke om "Romaborgs finnes i Postula Sogur side 214-215 (Ungers utgave 1874): "Der har, som Leo pave sier, vært opphavet til all forvillelse og hedendom før enn apostlene kom dit, men nå er der opprunnet all legning og rettledning. Og enda hun har vært kalt hedenske menns hovedborg, så er hun nå vorden all kristendoms sanne hovedborg og opphav, så at nå må all verden søke dit etter legning og frelse for alt det mest fornødne." (Sigrid Undset i Hamar Stiftstidende, 10. mars 1926.)

Kirkens oppgave. Den ufeilbare Kirke.

Kristus har gitt sin Kirke den oppgave å føre alle mennesker til den evige salighet ved å lære dem den sanne tro og Guds hellige bud, ved å frembære det hellige Messeoffer og forvalte de hellige sakramenter, samt ved å lede og styre de troende. "Gå derfor hen og lær alle folk, idet dere døper dem i Faderens og Sønnens og den Hellige Ånds navn, og lær dem å holde alt hva jeg har befalet eden (Matt. 28, 19-20)

Som innehaver av den tredobbelte myndighet, dei kirkelige lære-, preste- og hyrdeembete, har Kirken ikke alene den oppgave å skulle føre menneskene til den evige salighet, men den eier også de

midler som utkreves for å kunne løse denne oppgave. Ved læreembetet settes Kirken i stand til å vise oss den vei som vi har å følge. Ved utøvelsen av presteembetet skaffer Kirken oss de nådegaver som er nødvendige for å kunne vandre ad denne vei. Ved utøvelsen av hyrdeembetet bevarer den oss imot lettsindig å forlate denne vei.

Kristus har lovet og sendt Kirken den Hellige Ånd, for at den til enhver tid må forkynne den sanne lære (Joh. 14, 26), forvalte sakramentene på rette måte (Joh. 20, 22-23) samt gi gagnlige forskrifter (Ap. gj. 15,28) Derfor er Kirken ved den Hellige Ånds særlige bistand ufeilbar i tros- og sedelæren.

Frelseren selv har gitt Kirken det tredobbelte løfte at Han vil være hos den, hos apostlene og deres etterfølgere, alle dager inntil verdens ende (Matth. 28, 20), at "sannhetens ånd" skal forbli hos den evindeligg (Joh. 14, 16-17), og at helvetes porter aldri skal få overhånd over den (Matth. 16, 18).

Derfor kalles Kirken også av den hl. Paulus "Sannhetens støtte og grunnvoll" (1. Tim. 3, 15).

Det ufeilbare læreembete som Jesus Kristus har utrustet sin Kirke med ved den Hellige Ånd, trer alene da i kraft når paven som Kirkens øverste styrer avsier en kjennelse i trossaker eller i sedelæren - i overensstemmelse med Bibel og Tradisjon - og når denne kjennelse skal være bindende for hele Kirken. En sådan kjennelse kan skje på to måter: Enten er det Kirkens overhode, paven, som alene uttaler den for hele kristenheten bindende avgjørelse, eller det er en av paven stadfestet alminneligg kirkeforsamling som uttaler den.

"Pavens ufeilbarhet" vil selvfølgelig ikke si at Kirkens øverste styrere er syndefri. Den guddommelige bi stand som betegnes ved "ufeilbarhet", er heller ikke forjettet og tilsikret Petri etterfølgere i egenskap av private lærere, men kun i utøvelsen av deres offentlige læreembete, når de nemlig som Kirkens synlige overhode og øverste hyrde har å felle dom angående en tros- eller sedelære. Da pavens ufeilbarhet utelukkende angår spørsmål med hensyn til tros- og sedelæren, er det en selvfølge at den ikke utstrekker seg til naturvitenskapene, som t. eks. til astronomien og geologien, uten i det særegne tilfelle at der under en foregiven vitenskaps dekke oppstilles en villfarende mening mot troen, eller hvor vitenskapens resultater foregis å stride imot den åpenbarte sannhet. Den pavelige ufeilbarhet tjener som sådan kun til å utlegge og forklare de engang for alle givne åpenbaringssannheter, ikke derimot til å forkynne nye. Den forklarer og innskjerper de i den guddommelige sedelære i kristendommen Inneholdte bud, men den gir ingen nye.

Den guddommelige åpenbaring har, idet Gud har "talt til oss ved. Sønnen" (Hebr. 1, 1), fra selve Kirkens begynnelse av vært meddelt apostlene jullstendig ved Jesus Kristus og ved den Hellige Ånd som Han lovet.

Av skriftstedet hos Mattheus (28, 19-20) vil det stå klart for enhver at Kirkens tjenere må gå ut i all verden, og dette for å lyde Kristi bud. De drar derfor ut ikke bare til hedningelandene, men også til de kristne land som for århundrer siden har skilt seg fra den gamle Moderkirke. Når da Kirken sender sine prester til disse våre Brødre i Kristus, hvorav et stort antall sikkert tilhører Kirkens "sjel", så skjer dette i lydighet mot Kristi befaling og for å gjøre våre medkristne delaktig i Kirkens store åndelige rikdommer: den jullstendige apostoliske og evangeliske lære og de rike nådemidler, nemlig det hellige messeoffer og de hellige sakramenter. (Den katolske Kirke har 7 sakramenter).

Kirken fikk fra sin guddommelige stifter det verv å forkynne hans hellige lære for alle jordens folk. Som Kristi sanne Kirke kan den ikke bli sitt kall utro.

Våre forfedre var fast overbeviste om Kirkens guddommelige innstiftelse og om dens ufeilbare lære. De enkelte geistlige kunne tape den tillit man hadde til dem; men Kirkens hovedlærdommer stod alltid urokkelige.

Den kjente svenske lutherske geistlige, Nils Beskow, som for en del år siden nedla sitt embete i den svenske statskirke og vendte tilbake til den gamle Moderkirke, skriver i sin avhandling "Livstegn eller dødstegn": "Jeg har vært i Sankt Peterskirken i Rom, den ærverdige av alle kristne helligdommer. Jeg bøyde mine knær på gulvet under stille bønn, og det som grep meg, var en overveldende følelse av liv, liv, liv. Det var som jeg lyttet til et levende hjertes slag, og jeg tenkte på hvilket underbart liv som fra dette Rom med apostlenes og martyrenes graver nå i snart to tusen år har strømmet ut over verden, som en livets flod gjennom dødens mørke egn. Mange år er gått siden min pilgrimsferd til denne uforlignelige "Sjelens stad", og hva jeg den gang bare dunkelt ante i det jeg bøyde knær under den majestetiske kuppel i det gamle tempel, er nå for meg blitt en strålende visshet. Overbevist av historiens vitnesbyrd like så meget som av min egen erfaring av hva jeg selv har sett med mine øyne og hørt med mine øren, vet jeg nå at den katolske religion er en religion fylt av hellig liv."

Ovennevnte er visstnok det siste skrift som utgikk fra pastor Beskows hånd, mens han ennå var luthersk geistlig ("St. Olav", 7. mars 1930).

Den ene og enige Kirke.

Kristus har kun innstiftet én Kirke. "På denne klippe vil jeg bygge min Kirke" (Matt. 16, 18). "Der skal bli én fåresti og én hyrde" (Joh. 10, 16). Denne Kirke er synlig og har bestemte kjennetegn. Synlig er inntredelsen i Kirken ved dåpen, synlig er Kirken ved sin læres forkynnelse og bekjennelse og ved sakramentenes forvaltning, synlig er Kirken ved sin styrelse. Kirkeforsamlingen i Konstantinopel år 381 sier: "Jeg tror på den ene, hellige, katolske og apostoliske Kirke."

"Hvert rike som er splidaktig med seg selv vil bli øde, og hus falle over hus" (Luk. 11, 17). Således lyder Frelserens ord, og disse sannes også i historien. Men Kristus har i sitt rike, i Kirken, sørget for fullstendig enhet i tros- og sedelære, i det hellige messeoffer og i sakramentene og for et felles, synlig overhode. Hvor som helst der reises et katolsk alter, der forkynnes den samme lære, og der feires den samme gudstjeneste. Dette er et stadig vitnesbyrd om Kirkens guddommelige opprinnelse. Den katolske Kirke bevarer en majestetisk enhet blant sine 325 millioner tilhengere.

I sin yppersteprestelige bønn før sin lidelse bad Frelseren ganske særlig om enighet for sin Kirke. "Men jeg ber ikke blott for disse, men også for dem som ved deres ord skal tro på meg, at alle må være ett, likesom du, Fader, er i meg og jeg er i deg, at også du må være ett i oss, for at verden må tro at du har sendt meg. Og jeg har gitt dem den herlighet som du har gitt meg, for at de må være ett likesom også vi er ett. jeg i dem og du i meg, at de må være fullkommet til. ett, og at verden må erkjenne at du har sendt meg og elsket dem, likesom du har elsket mig" (Joh. 17, 20-23).

Denne Kirkens enhet gjorde et så sterkt inntrykk på den danske folkekirkeprest Vilhelm Hansen at han erkjente den som Kristi sanne kirke, og søkte avskjed fra sitt embete. 22 år hadde han vært prest i den lutherske statskirke, senest i Fjelstrup i Nordslesvig. Det var ikke lyse kår gamle pastor Hansen gikk inn til. Han oppgav et vellønnet embete et halvt år før han kunne få pensjon, fordi hans samvittighet forbød ham lenger å fortsette gjerningen som protestantisk prest. Han ble opptatt i Moderkirken den 31. oktober 1862. Selv sier han om dette skritt: "Det var en stor lettelse for min samvittighet. Jeg gjorde meg kun bebreidelser fordi jeg hadde kunnet vente så lenge med å følge Guds kall ... Således ble jeg endelig fri i ordets fulleste betydning." Han døde 30. juni 1884.

Den gang da vårt land kun hadde én Kirke som samtidig var en enig Kirke, vitnet det store antall kirkebygninger om at folk elsket denne Kirke og følte seg hjemme i den.

I Oslo lå den store St. Hallvardsdomen. Til denne sluttet seg i vest St. Olavsklostret (dominikanerkloster). Litt lengere i nord var St. Anna gildestue med St. Anna kapell. Høyere opp lå Laurentiuskirken med sitt hospital. Det hellige Kors' kirke lå vest for St. Olavsklostret. Nonnesæter benediktinerinnekløster lå noe lenger borte. Mariakirken lå på Øren og var et av de kongelige kapeller hvis prost var rikets kansler. Lenger oppe lå Klemenskirken og like overfor den Nikolaskirken som var menighetskirke for denne del av byen. Franciskanernes kloster var der hvor nå Oslo hospital ligger.

I Bergen var synet herlig. 25 kirker med flere klostre hevet seg som tallrike tårn og spir opp på begge sider av Vågen, og flere av byggverkene - som Kristkirken og Apostelkirken var praktfullt utstyrt.

For andre kirker i by og bygd se kap. "Trekk fra Kirken i Middelalderens.

Den hellige Kirke.

Kirken er hellig i sin stifter Jesus Kristus. Han er opphavet og kilden til all hellighet. "Er roten hellig, da er grenene det også" (Rom. 11, 16). Den er hellig da den eier den stadige iboen av den Hellige Ånd for å hellige den i dens lemmer. "Vet dere ikke at dere er Guds tempel og at Guds ånd bor i dere?" (1. Kor. 3, 16).

Kirken er hellig fordi dens mål er hellig. "Og Han innsatte noen til apostler, noen til profeter, men andre til evangelister og andre til hyrder og lærere til de helliges fullkommelse, til tjenestens gjerning, til Kristi legems oppbyggelse (Ef. 4, 11-12). Kirkens oppgave i denne verden er menneskenes helligelse og frelse. Verden kan ikke forstå den, fordi Kirken ikke er av denne verden, derfor blir den også forfulgt i likhet med sin guddommelige stifter. "Har de forfulgt meg, vil de også forfølge eder" (Joh. 15, 20). ja, denne forfølgelse er nettopp et tegn på Kirkens guddommelige sendelse.

Kirken er hellig i sin lære og i sin moral, og den gir også midler til å nå til hellighet idet den trofast bevarer og forvalter alle helliggjørelsesmidler. (Se kapitlene om sakramentene.) Kirken har også til alle tider hatt helgener, hvis hellighet og hvis salighet hos Gud er blitt bekreftet ved undergjerninger. Vår guddommelige Frelser sier: "Hvo som tror på meg, de gjerninger som jeg gjør, skal også han gjøre, og han skal gjøre større ting enn disse, for jeg går til Faderen" (Joh. 14, 12).

Kirken går aldri på akkord med den menneskelige svakhet. Således er den katolske Kirke det eneste kirkesamfunn som betrakter ekteskapet som sakrament og som uavkortet opprettholder dets uopløselighet.

Kirkens mangfoldige religiøse ordenssamfunn bærer også vitnesbyrd om dens hellighet og om dens livskraft. Gjennom disse ordenssamfunn antar Kirken seg den lidende menneskehet, de syke, de gamle og i første rekke barnene.

Misbruk og skrøpeligheter hos enkelte lemmer kan ikke tilskrives selve Kirken, ettersom de ikke er fremgått av dens lære eller innretning og heller aldri er blitt billiget av den. Kristus selv har sammenlignet sin Kirke med en aker på hvilken der vokser hvete og klinte.

Flere og flere har i årenes løp søkt tilbake til den gamle, opprinnelige Kirke. Hos dem alle finnes en uavviselig trang til en sikker religiøs grunnvold. En av disse var Geo A. Arctander, født i Skien 31. desember 1868, sønn av rektor Arctander. Han tok i 1886 artium ved katedralskolen i Oslo med karakteren laudabilis og året etter anneneksamen ved universitetet med samme karakter. I 1887 reiste han over til Amerika hvor han trådte over til den katolske Kirke. Han studerte først jus, men avbrøt disse studier for å inntre i presteseminaret i St. Paul i Minnesota. Prestevielsen fant sted i 1896. Hans første prestelige virksomhet var knyttet til St. Charles's kirke i Minneapolis. Så besøkte han Norge. Etter tilbakekomsten til Amerika virket han især blant skandinaverna både ved å preke og ved å utdele katolske bøker på de skandinaviske språk. Hans tilhørerkrets kunne være opp til syv hundre. Til sist var han ansatt ved St. Andrew's kirke i St. Paul. Her grunnla han et nytt kirkesogn ved Lake Como. Pastor Arctander døde 13. september 1909. Han var kjent for sitt lyse sinn og sitt vennsæle vesen og var en nidkjær, overordentlig arbeidsom prest som nød alminnelig aktelse og anseelse hos alle.

Den amerikanske presse beklaget enstemmig den sjeleivrige norske prests død som et tungt og smertelig tap.

Den katolske og apostoliske Kirke.

Katolsk eller alminnelig er det navn som den gamle Moderkirke har hatt fra begynnelsen av. Og i sannhet, våre Fedres Kirke bærer dette navn med rette og med heder.

Den katolske Kirke er den alminnelige Kirke, den er Moderkirken i ordets egentligste forstand, utbredt i alle land, i alle verdensdeler. Den er ikke fra i går eller fra i dag, den har århundrer bak seg, ja snart årtusener, den er jo stiftet av vår guddommelige Frelser selv. Derfor bærer den heller ikke navn etter noe menneske, og forgjeves ville historien lete etter en blott menneskelig opprinnelse.

Den gamle Moderkirke er apostolisk "oppbygget på apostlenes og profetenes grunnvoll, med Kristus Jesus selv som hovedhjørnestein (Ef. 2, 20).

Den katolske Kirkes forstandere, paven og biskopene, er apostlenes rettmessige etterfølgere; for den gamle Moderkirke sitter inne med den apostoliske suksesjon. Herved forstås den uavbrutte rekkefølge av biskoper fra apostlenes tid ned til våre dager ved ordinasjon, foretatt av gyldig vigslende biskoper. Derfor har den katolske Kirkes prester makt til å frembære det hellige messeoffer og forvalte sakramentene.

Den overbevisning at man ved å vende tilbake til den katolske eller alminnelige Kirke, kommer tilbake til fedrenehjemmet, hylledes også av forhenværende lutherske geistlige Mads Christian Jensen. Han var sogneprest på Fyn. Menigheten flokkedes om ham, hans sjeldne oratoriske

begavelse, hans rike, skjønne tankeliv drog, og hans gjennomærlige menneskelighet bandt båndet mellom ham og hans menighet fast. Han levde her en rekke lykkelige år. Men han erkjente Moderkirkens sannhet - han ble katolikk. Det var i 1894. Han visste på forhånd at han dermed brøt alle bånd som hittil hadde bundet ham, brøt med den menighet han hadde holdt av og fremdeles holdt av. Brøt med gode, sikre økonomiske kår for å stå på bar bakke. Og dette med familie, og som en mann som ikke lenger eide ungdommens friske og uforsakte legemlige kraft. Så sterkt var båndet mellom pastor Jensen og hans tidligere menighet, at han alltid senere var en kjærkommen gjest hos den. Jensen kom så til Helsingør i et lite beskjedent kateketembete ved den katolske menighet. Og her satt han i en trang skolestue og underviste små barn, han den åndelig begavede mann. Men aldri kom der en beklagelse fra hans munn hvorledes det hadde vært og hvorledes det nå var. Tvert imot. Han talte fritt om den fred i sin sjel, om den ro i sitt liv han hadde vunnet. Han døde 5. september 1913. "Nordisk Ugeblad" skrev ved hans død at pastor Jensen var den nest siste av de 5 prester i den danske folkekirke, som i det siste halve århundre var trådt over til den katolske Kirke.

Ikke alene kjenner vi navnene på de enkelte paver helt fra Petrus av og til våre dager, men også når de tiltrådte sitt embete og når de døde. Vi kjenner også navnene på de henved 30 erkebisper som satt på erkebispes stolen i Nidaros samt når de fikk palliet (erkebispeskedet) av paven. Disse erkebiskoper viet så lydbispene i Norges rike som i middelalderen strakte seg så langt. Således hører vi om at erkebiskop Eystein sammen med biskopene av Bergen og Stavanger i 1178 viet abbed Torlak fra augustinerklostret på Island til biskop av Skálholt. Denne biskop Torlak av Skálholt ble senere hen betraktet som en hellig mann. Allerede biskop Eystein hadde sagt om ham etter vielsen i Nidaros: "Jeg setter ham så hølt at jeg ønsker min siste levedag må være som hans har vært." Biskop Torlak tok seg med forkjærlighet av fattige og syke og sørget etter Herrens egne ord for at den venstre hånd ikke fikk vite hva den høyre gjorde. Han kjempet også utrettelig for å hevde Kirkens frihet og ekteskapets hellighet. Han døde 23. desember 1193.

Sagaene beretter om biskop Torlak at han flittig leste i "hellige skrifter," selv skrev "hellige bøker" og ofte "underviste gjennom prekener".

Professor dr. Fredrik Paasche skrev i en artikkel i "St. Olav" en del år tilbake (1915) at vi i de islandske biskopsagaer ser den åndelige overlegenhet hos den islandske geistlighet, ikke bare som dannelsestrang og ordnende evne, men også som varm personlig hengivelse i troen, som trygghet ved forvissningen om Guds makt og høyhet, som glede ved å gjøre det gode, og at Norge, moderlandet, visselig har hatt menn av samme ånd som de beste ute på øyen.

Disse biskopsagaer som skulle gi oss mere av folkets indre historie, er dessverre bare kjent av fagmenn og ligger som et lukket land for historisk Interesserte som ikke kan make vårt gamle språk.

Å tilhøre Kirkens sjel.

Alle som tror på Gud og er i hans kjærlighet, i den helliggjørende nåde, tilhører Kirkens sjel, selv om de ikke bekjenner seg til det synlige kirkelegeme.

Ved dåpen innlemmes vi i Kristi Kirke, i den alminnelige eller katolske Kirke; for der gis kun "én herre, én tro, én dåp" (Ef. 4, 5). Dette gjelder enhver gyldig dåp, uansett det ytre kirkesamfunn. Ethvert gyldig døpt menneske som har bevaret dåpsnåden eller som - om dåpsnåden var gått tapt ved svær synd - gjennom fullkommen kjærlighet til Gud atter er kommet i vennsforhold til Gud, som med andre ord er iført "bryllupskledningen", den helliggjørende nåde, en sådan tilhører den katolske Kirkes sjel. Kirken har levende lemmer som Gud alene kjenner. Kirkens nådeliv og medlemsantall er ikke begrenset til det synlige, der er mange som tilhører Kirkens sjel, eller usynlig er forenet med Kristi Kirke og får nåde fra den.

Disse store tanker kan ikke fjerne oss fra Kirkens synlige legeme; for den som kjenner Kirken og erkjenner nødvendigheten av å tilhøre den, følger også den forpliktelse til å slutte seg til den synlige Kirke, til kirkelegemet.

Den store pave Pius IX sier: "Når vi, frigjort fra dette vårt legemes lenker, engang skal skue Gud som Han er, da skal vi forstå i hvilken herlig forening barmhjertigheten og den guddommelige rettferdighet møtes. Den himmelske nådes gaver vil aldri fattes dem som med oppriktig hjerte trakter etter å bli gjenfødt ved dette lys, og som ber derom."

Gud har midler, kjent av Ham alene, til å frelse de sjeler som har god vilje.

Den samme pave opptrådte meget kraftig mot den religiøse indifferentisme, d.v.s. mot den påstand at alle religioner, som religioner, skal være like gode. Dog dette opphevet slett ikke Kirkens lære om at de som av uforskyldt uvitenhet og i god tro lever i en falsk religion, og ellers følger sin samvittighets forskrifter, hører åndelig med til den katolske Kirke og blir salige.

Pave Pius IX sier uttrykkelig. "Det er ingen tvil om at de som lever i en uovervinnelig uvitenhet angående den sanne religion, er uten skyld i Guds øyne."

Det er og blir dog alltid et åndelig tap for den som står utenfor den synlige Kirke. For den gamle Moderkirke sitter ikke alene inne med Kristi uavkortede lære, men også med de rike nådemidler, det hellige messeoffer og de syv sakramenter.

William Stang, biskop i Fall River i Massachusetts, de Forenede stater, var sønn av den i 1875 avdøde sorenskriver i Nedenes, August Stang. Han reiste i slutten av 70-årene over til Amerika og vites der å være gått over til den katolske Kirke. Han ble prest og senere bispeviet av biskop Harkins av bispedømmet Providence. Han nedla et stort og energisk arbeide for Kirken, men ble ved en svær sykdom stanset i dette. I sitt avskjedsbrev til sin hjord, skrevet aftenen før en farlig operasjon, sier han til slutt: "Hele evigheten igjennom vil jeg takke Gud for den sanne tros gave. Her i tiden formår ingen tilbørlig å takke Gud for dette store gode. I himmelen vil jeg evig prise hans barmhjertighet for denne uforlignelige nådeskjenk. Min hensikt var å forkynne denne hellige lære ennå mange år, men Gud har villet det annerledes. Om våre i troen skilte brødre kun visste hva vi tror og høyakter, hvor lengselsfullt ville de da ikke søke opptagelse i Moderkirkens skjød. Til Jesu Kristi uendelige barmhjertighet og til det dyrebare Blod som Han har utgytt for meg på korset, setter jeg all min lid. Må det utslette alle mine synder!" Biskop Stang døde 2. februar 1907. Han hadde forordnet at hans likferd skulle bli så enkel som mulig. "Jeg er kun en stakers synder som anroper om Guds barmhjertighet." Han fikk i den amerikanske presse et smukt ettermæle som en begavet og ivrig hyrde for den ham anbetrodde del av Kristi hjord.

De helliges samfunn.

Ved benevnelsen "de helliges samfunn" forståes en åndelig forening av de troende på jorden, de salige i himmelen og sjelene i skjærsilden. De troende på jorden utgjør den stridende, sjelene i skjærsilden den lidende og de salige i himmelen den seierrike kirke. Men disse tre kirker er egentlig dog kun én kirke i tredobbelt forstand. Vi er nemlig alle lemmer på ett legeme, hvis hode Kristus er. Alle de som hører til dette samfunn, kalles hellige fordi de alle er kalt til hellighet, alle er blitt helliget ved dåpen, og mange av dem har allerede oppnådd den fullendte hellighet.

De salige i himmelen går i forbønn for den stridende Kirkes lemmer, de kjenner oss i Gud, for de skuer alt i Gud. Og denne delaktiggjørelse i Guds lys er tillike en delaktiggjørelse i Guds viten, og står i forhold til den grad av helliggjørende nåde som de salige er nådd til. De utvalgte får ved den salige beskuelse også del i Guds kjærlighet. Denne innbefatter også en fylde av kjærlighet til alt det som Gud elsker, den omfatter hele verden og hver enkelt sjel, det er en eneste stor kjærlighet som både omfatter Gud og den ved Jesu Blod forløste menneskeslekt.

Når dette kan sies om alle de utvalgte, da gjelder det i første linje Maria, hun som kalles og er alle helliges dronning. Frelserens velsignede Mor elsker enhver sjel så personlig som om hun kun elsket denne, og hun hører våre bønner og kommer oss til hjelp som om der ikke i selvsamme stund var tusen og tusen andre som påkalte hennes forbønn.

Der er en stadig utveksling av tanke og bønn mellom himmel, skjærsild og jord. Det ene og samme guddommelige liv besjeler dem; den ene og samme Gud forener dem; den ene og samme Frelser enten helliger, lutrer eller lykksaliggjør dem. ja, hvilket skue! Den verden som strider rekker den ene

hånd til den verden som lider, og griper med den annen hånd den hjelp som rekkes den fra den verden som triumferer. Ingen står alene for seg selv.

Gud være lovet for de helliges samfunn!

I en gammel norsk preken for Alle Helgens dag heter det: Så er sagt i boken at den hellige Bonifatius pave lot vie en kirke i Romaborg, Gud og alle hans hellige menn til ære ... der skulle nå alle de helliges minner feires. Pave Bonifatius bød at alle kristne skulle holde denne fest i begynnelsen av november måned til lov og pris for Drotten og Sankta Maria og alle helgener, så at folk kunne gjøre godt igjen på denne høytid alt som menneskers likes2elhet hadde vanhelliget ved forsømmelse av andre fester. Og nå skal vi først begynne med å verne og dyrke selve den som skapte alle hellige menn og er alle tings eneste opphav og ende, selv uten opphav og ende, en eneste treenig Gud, én i guddom, nevnt med tre navn så vi i Ham skjelner mellom. Fader og Sønn og Hellig Ånd. Med Gud og nest Gud er denne høytid helliget Sankta Maria, vår Herres Jesu Kristi mor, som bevarte sitt hjerte og sitt legeme så rent, så hun var verdig til å høre engelens ord og bære til verden den sanne Gud og mann. Denne høytid er også viet alle de hellige engler og alle hine hellige som levde i verdens første tider ... Men med det at vi i dag holder alle helgeneres høytid - gode brødre og søstre, da er det nødvendig at vi blir dem lik i seder. For hva nytter det at vi holder den ytre høytid hellig på jorden, hvis ikke våre hjerter higer mot deres sanne høytid i himmelen? *(Av en Gammelnorsk Homiliebok, utgitt av C. R. Unger, Chr.a 1864, sannsynligvis den eldste skrevne norske bok som ennå er i behold. Håndskriftet som finnes i København er visstnok fra slutten av det 12. årh. Prekenen for Alle Helgens dag er i sin helhet inntatt i "St. Olav, 29. oktober 1931, og er oversatt av Sigrid Undset.)*

Skjærsilden.

Etter den særskilte dom kommer sjelen enten i himmelen eller i helvetet eller i skjærsilden.

I skjærsilden kommer de rettferdiges sjeler når de ikke er ganske fri for mindre synder eller for syndestraffer. Etter den alminnelige dom gis der ingen skjærsild mere; for da gis der kun himmel og helvete.

Læren om at der gis et lutringssted etter døden inneholdes tydelig i det gamle Testament og antydes også klart i det nye Testament. Vi leser at judas Makkabeus sendte en sum penger til Jerusalem for at der skulle bringes et offer for dem som var falt i slaget, og den Hellige Ånd vitner: "Det er en hellig og hellbringende tanke å be for de avdøde, at de må forløses fra sine synder." - Frelseren forkynner at der gis både en timelig og en evig straff etter dette liv. Ved den evige straff taler Han om at "ilden ikke utslukkes". Den timelige straff kaller Han et fengsel og tilføyer: "Du skal ikke komme ut derfra før du har betalt den siste hvid." Der må altså gis et sted hvorfra man kan bli utfriet når man har avsonet selv de minste ufullkommenheter, en timelig straff som vi kaller skjærsild. Også apostelen

Paulus hentyder hertil (1. Kor. 3, 15) når han sier at Herren vil dømme en hver etter hans gjerninger; den hvis gjerninger befinnes å være ufullkomne, han skal vel frelses, men likesom gjennom ild".

Den hellige Skrifs klare lære om skjærsilden finner vi hos Kirkefedrene samt i de oldkirkelige liturgier. Alle uten unntagelse inneholder bønner for de avdøde. Den hl. Kyrillus av Jerusalem (4. årh.) skriver: "Vi minnes de hl. biskoper og alle som er hensovet iblant oss, idet vi tror at de bønner vi fremfører mens det høyhellige offer frembæres, vil være til stort gagn for deres sjeler." Den syriske kirkefader Efrem sa på sitt dødsleie: "Jeg besverger dere, brødre og venner, at dere vil minnes meg når dere samles til bønn; for de avdøde hjelpes ved de fromme etterlevendes bønner." Den hl. Krysostomus skriver: "Det er ikke uten god grunn anordnet av apostlene at de avdøde skal ihukommes i de hl. mysterier; for de visste vel at de avdøde ville høste stort gagn derav." Den bl. Augustin (5. årh.) beretter at hans mor tok det løfte av sønnen da hun lå på sitt dødsleie: "Legg dette legeme i jorden hvor du vil. Alene det forlanger jeg av deg at du vil minnes-mig ved Herrens alter hvor du enn er." Og den fromme sønn ber for sin avdøde mors sjel: "Jeg bønnfaller deg derfor, o mitt hjertes Gud! for hva min mor måtte ha syndet mot deg. Bønnhør meg på grunn av legedommen av hans sår som hang på korset ... Og inngi, o Herre, dine tjenere, mine brødre, at de må ihukomme ved ditt alter Monika, din tjenerinne."

Disse er kun få eksempler på fedrenes enstemmige uttalelser om bønnen for de avdøde; de vitner tilstrekkelig om at forbønn for de hensovede var alminnelig lære i Kirkens første tidsalder.

Hvor trøstefullt er det ikke for den katolske kristen at likesom han med Augustin våker i bønn ved en døende mors leie, således kan han også med Augustin vedbli å bevise hennes sjel denne kjærlighetsgjerning ved å be for henne etter hennes død. Hvor trøstefull er bevisstheten om at bønnens gylne bånd stadig forener deg med de kjære som er hensovet i Herren".

Sjelene kan i lutringsstedet ikke virke noe for seg selv, fordi "natten for dem er kommet da ingen kan arbeide". Men de kan hjelpes til avløsning fra den timelige straff av de troende her på jorden. Intet kan være mere stemmende med det kristenkjærlighetens bånd som omslynger alle Kristi Kirkes troende innen "de helliges samfunn" enn å påkalle Guds barmhjertighet for dem at det evige lys må lyse for dem, og de må hvile i fred". Enhver tid kan fremvise sitt bidrag til det kjærlighetens minnesmerke som Kirken har reist de avdøde troende ved sine bønner og fromme øvelser. De blomster som har utfoldet seg på Kirkens tre, visner ikke. Århundrer går, men nye blomster kommer til, skjønnere og rikere fra århundre til århundre.

Kirken har kun oppstillet som trossetning at der gis et lutringssted; men om den måte hvorpå denne lutring foregår, er der i troslæren intet avgjort. Vi har intet kjennskap hertil. Dog tør man fastslå at sjelene i skjærsilden lider ved å være skilt fra Guds beskuelse. Den ubeskrivelige trang til salighet som Gud har nedlagt i ethvert menneskehjerte, en trang som kun kan stilles i Ham, våkner med full kraft når jordelivet med dets lyst og møye er tilbakelagt, det blir en kjærlighetens lidelse. Her på

jorden forstod sjelen ikke hvor høyt Gud elsket den. Men nå vet den det. Derfor ønsker den intet inderligere enn helt å lutres for deretter skjønn og strålende å tilstedes til de himmelske boliger, der hvor intet urent får adgang. (Se "vårt samfunn med de Avdøde." *Nationaltrykkeriet, Oslo, 1927.*)

Den katolske Kirkes lære om forbønn for de avdøde er så skjønn, at den ofte blir som en første foranledning for en senere overgang til den gamle Moderkirke. Dette ble også tilfelle med den unge Haavald Ilstad fra Nordland, født 1880 utenfor Bodø. "Hvor den katolske Kirkes lære om skjærsilden og bønner for de avdøde er vakker og tiltalende. Hvilken dyp forståelse av hvordan vi mennesker er, og hva som trøster og vederkveger oss," sier han i et av sine brev. Student Ilstad ble opptatt i Kirken i Molde 1904. Han døde 27. januar 1905, og ble stedet til hvile på Mølmens kirkegård i Romsdalen.

Haavald Ilstad var en pryd for den nordlandske fiskerbefolkning. Og hans livsminne står som et lys for den sannhetssøkende ungdom.

Tingvoll kirke på Nordmøre er en stenkirke fra årene omkring 1200 og har sannsynligvis vært fylkeskirke for det gamle Nordmøre fylke. På korsets vegger finnes "malede ringer med kors i," beviset for kirkens biskopelige innvielse. I koret står det gamle stenalter, og høyt oppe i veggen rett bak dette finnes følgende innskrift i store runer: "Jeg ber for Guds skyld dere lærde menn som forestår dette sted og alle som kan uttyde min bønn: minnes min sjel i hellige bønner. Men jeg het Gunnar og gjorde jeg dette hus."

Kjødets oppstandelse og det evige liv.

"Den time kommer da alle dere de som er i gravene, skal høre Guds Sønnns røst, og de skal gå frem, de som har gjort godt, til livets oppstandelse, men de som har gjort ondt, til dommens oppstandelse" (Joh. 5, 28-29). Med disse ord tales der om "kjødets oppstandelse". Ved døden skilles sjelen fra legemet og kommer for Guds domstol, og legemet vender tilbake til jorden. Den dom som venter sjelen straks etter døden, kalles den særskilte dom, alle tanker, ord og det pliktmessige gode til den ytterste dag og gjenforene sjel Til de gode vil hvor vi skal gjøre regnskap for handlinger og for unnløstelse av Legemet forblir i jordens skjød da vil Gud atter oppvekke det og legeme for evig tid.

Til de gode vil verdensdommeren si: "Kom. hit, dere min Faders velsignede; ta det rike i besittelse som er dere beredt fra verden ble grunnlagt." Til de onde derimot: "Gå bort fra meg, dere forbannede, i den evige ild som er beredt djevelen og hans engler" (Matth. 25, 34-41). Med disse siste ord har vi læren om et evig helvete klart uttalt, og vi finner den tillike på flere andre steder i Skriften, såsom hos Matth. 8, 12, hos Markus 9, 44. I helvete kommer de sjeler som dør i Guds unåde, i den svære synd, i dødssynden.

Som før nevnt, er Jesus død for alle mennesker. Alle får tilstrekkelig nåde til å kunne virke sin frelse, også hedningene. Av de kristne får kun de ikke del i Guds evige herlighet, som vil rive seg løs fra Jesu favntak, som ved egen skyld forsømmer å tilegne seg Kristi fortjenester.

Kirken viser de avdødes legemer ære ved sine begravelsesseremonier og ved å jordfeste dem i innviet jord. Det legeme som har huset en rettferdig sjel, er likesom et sedekorn som nedlegges i Guds åker for engang å fremspire til et nytt liv. - Likbrenning eller kremasjon er forbudt i den katolske Kirke av pietet for de hensovedes legemer som har vært den Hellige Ånds tempel og skal gjenreises på oppstandelsens dag.

"Det evige liv." Med disse ord betegnes himmelen, den evige, fullkomne lykksalighets sted, hvor de rettferdige skal skue Gud således som Han er og være forenet med Ham i den inderligste kjærlighet, hvor de skal være fri for enhver smerte og leve i samfunn med Guds engler og hellige. I himmelen kommer de sjeler som dør i Guds nåde og er fri for enhver synd og syndestraff. Ikke alle rettferdige kommer til å bli like lykksalige, men "enhver skal få lønn etter sitt arbeide" (1. Kor. 3, 8). "Hva intet øye har sett og intet øre har hørt og intet menneskehjerte har kunnet forestille seg, det har Gud forberedt for dem som elsker Ham" (1. Kor. 2, 9).

Vi skal gå inn til den evige hvile. Himmelen betraktes av Kirken som en hvile. "Herre, gi dem den evige hvile!" lar den sette på våre graver. Vi skal finne hvile i beskuelsen av Jesus. Her nede har jeg skuet Ham i troen, men da skal jeg se Ham som Han er. Hans godhet, hans hellighet, hans miskunnhet og kjærlighet skal åpenbares for meg.

Jeg skal finne hvile i den guddommelige kjærlighet. Hist oppe vil min kjærlighet til Gud være ren og brennende; den vil næres ved beskuelsen av Hans kjærlighet som anvender sin allmakt for å gjøre meg lykkelig. Her nede følte jeg en hellig lengsel etter å elske Gud som de hellige elsker Ham. Hist oppe vil denne lengsel bli stillet - jeg skal elske Ham med en kjærlighet som er Ham verdig. Intet vil fattes mere i min lykke. I fullstendig trygghet skal jeg hvile og være sikker på aldri å tape Jesus. jeg vil ha funnet Ham hvem min sjel elsker; jeg skal besitte Ham for all evighet.

I Leidarvisan "Velvisning" (fra omkring 1155) ber skalden i siste avsnitt av draapaen først for "oss" – "vi kloke mennesker," at Krist må bevare oss "fra ilden og mørket når vi forlater denne heim," og siden for "meg," synderen med det sorgfulle hjerte som ingen annen utvei vet enn Krist, Han som "gir menneskene trygg fred". (N. Lit. 1, 290.)

BUDENE.

Budet om kjærligheten til Gud og nesten.

"Vil du gå inn til livet, da hold budene" leser vi i den hl. Skrift (Matth. 19, .17). Disse ord viser oss at troen alene ikke er nok, men at vi også må leve etter troens lærdommer, vi må holde budene. Av egen kraft er vi sikkerlig ikke i stand til å holde budene, vi trenger hertil Guds nåde. Denne vil aldri fattes oss når vi i ydmyk bønn tar vår tilflukt til Gud.

Det hovedbud som i seg innbefatter alle andre bud, er budet om kjærlighet til Gud og nesten. "Du skal elske Herren, din Gud, av ditt ganske hjerte og av din ganske sjel og av ditt ganske sinn og av hele din styrke. Dette er det største og det første bud. Men det annet er likt dette: du skal elske din neste som deg selv." (Mark. 12, 30-31. Matth. 22, 37-40).

Med kjærligheten til Gud står og faller hele kristenlivet. Intet kristenliv uten kjærlighet til Gud.

Kjærligheten til Gud er noe helt åndelig; den ligger i viljen, den er en viljessak. Den som elsker Gud, må være rede til heller å miste alt enn ved synden å bli skilt fra Gud. Kjærlighetens lov er at vi må sette Ham høyere enn alt annet. Gud er det høyeste, fullkomneste gode. Han har elsket oss først, og dag for dag mottar vi velgjerninger av Ham.

Når vi elsker Gud over alt for hans egen skyld, på grunn av hans uendelige fullkommenhet og godhet, da kaller man det den fullkomne kjærlighet. Elsker man Ham derimot nærmest med henblikk på seg selv, for alt det gode Han vil skjenke oss i himmelen, benevnes det ufullkommen kjærlighet; denne er ikke så fortrinlig som den første, men den er også god.

Vi må alltid vokse i kjærlighet. Jo nærmere vi kommer målet, jo hurtigere må vi ile. Vår kjærlighet til Gud må vokse i inderlighet, i glød, så vi av alle krefter vender oss til Gud og unngår alt hva som i ringeste måte kunne krenke Ham, og dette ved stadig høymodigere handlinger. Vi vil ydmykt trygle Gud om å forøke i oss sin hellige kjærlighet; for det rette mål for kjærlighet til Gud er å elske Ham uten mål!

Kjærligheten til Gud vil da gi seg utslag i tilbedelse og i glede over Guds uendelige lykksalighet, samt i en brennende lengsel etter Guds rikes utbredelse og etter å nå til den fulle besittelse av Ham i det himmelske hjem. Takken vil også gi seg uttrykk, takken for at Han har gitt oss en Frelser og en sådan Frelser, hvis Hjerte er kjærlighetens glødende arnested, livets kilde for den forløste menneskeslekt.

Fra våre gamle høvdingers leir lyser et navn, Ravn Sveinbjørnsson (+ 1213). Han hadde reist gjennom mange land og hadde vært i Rom, og han hadde bedt til Gud den allmektige at der aldri måtte gis ham så meget av gods eller denne verdens heder at disse ting kom i veien for hans glede over himmerikes herlighet. Ved fjorden hvor han bodde på Island holdt han skyssbåt som førte alle de reisende over - det var som en bro var lagt over sjøen, heter det. Han var en ypperlig lege. Aldri tok han betaling for sine råd, og mange fattige syke tok han endog i sitt hus og holdt dem på sin bekostning inntil de ble friske. Fiender som overfaller ham, tilgir han. Mens fiendene brenner hans gård, synger hanottesang med sine prester. Før han blir drept, tar han nattverden under angertårer, men går ellers rolig i døden. Han var en av våre norrøne skaldar.

Men det annet er likt dette: du skal elske din neste som deg selv.

Ethvert menneske, enten det er vår venn eller vår fiende, er vår neste, og vi må omfatte ham med en oppriktig og virksom kjærlighet. Vi bør stadig ha for øye at vår neste er likesom vi forløst med Jesu Kristi dyrebare Blod. Det er med dette troens blick vi må omfatte nesten, og da vil Frelseren betrakte alt som vi gjør mot den ringeste av hans brødre, som gjort for Ham selv. Det er Ham vi bespiser i de hungrige og bekler i de nakne, og hvem vi huser i de fremmede. Det er Ham hvem vi trøster i de bedrøvede. Han gjør seg til ett med den lidende menneskehet.

Vi skylder derfor vår neste høyaktelse og ærefrykt, og vi skylder ham medfølelse i hans lidelser. Vi skylder ham også overbærenhet med hans menneskelige svakheter. Kjærlig bør vi søke å dekke over fellene og se hen til hans gode egenskaper. Ved disse vil vi feste oss, glede oss over dem og takke Gud for dem. Strenghet i vår dom om andre er kjennetegn på at vi selv står lavt i det åndelige liv. Men jo mere vi vandrer med Gud, jo Mildere vil vi tenke om våre medmennesker. Og som vår tanke er, således må også vår tale og vår handling være. "Dette er mitt bud at dere skal elske hverandre, likesom jeg har elsket dere" (Joh. 14, 12).

Den kristelige kjærlighet stråler lysende, varmende, velsignende på alt og på alle og alltid likedan. Det er kjærlighetens vidtfavnende liv. (Av "*Livet i Gud*", Nationaltrykkeriet, Oslo, 1928.)

En av de gamle middelalderlige prekener som så vakkert forklarer den symbolske betydning av kirkebygningen og dens enkelte deler, lærer til slutt: "Godt er det å gi gods til kirkene, men bedre er å hjelpe sin stakkars neste i hans nød; for kirkene går- til grunne med verden, men sjelene går aldri til grunne. Om vi ønsker å være et tempel for den Hellige Ånd, da skal vi vise vår trengende neste slik miskunn som Kirken viser oss." (*N. Lit. I, 428.*)

De 10 Guds bud.

For en mere inngående forklaring av budene henvises til den katolske katekismus.

I.

"Jeg er Herren din Gud. Du skal ikke ha andre guder enn mig; du skal ikke gjøre deg noe bilde for å tilbe det." I det første bud befaler Gud oss at vi skal anerkjenne og ære Ham alene som vår Herre og Gud. Tilbedelse tilkommer derfor også kun Gud. Vi viser Gud en indre dyrkelse når vi tror på Ham, håper på Ham og elsker Ham høyere enn alt annet, samt når vi tilber Ham, takker Ham og ydmykt underkaster oss hans hellige vilje.

Tro, håp og kjærlighet kalles de guddommelige dyder, fordi Gud er deres gjenstand. Han er deres beveggrunn, og Han er deres kilde. Apostelen Paulus skriver: "Nå forblir tro, håp og kjærlighet disse tre; men størst av dem er kjærligheten" (1. Kor. 13, 13). Etter døden går troen over i beskuelse og håpet i besittelse, men kjærligheten varer ved.

Ved troen holder vi fast og utvilsomt alt for sant hva Gud har åpenbart, og fordi Han har åpenbart det. "Uten troen er det umulig å behage Gud" (Hebr. 11, 6). Det overnaturlige liv i vår sjel hviler helt og holdent på troen, på den dype og inderlige overbevisning om sannheten av alt hva Gud har åpenbart. Troen er grunnlaget for rettferdiggjørelsen.

Det overnaturlige håp som Gud krever av oss, skaper Han selv i vår sjel; Han nedlegger spiren til det i dåpen. Gjenstand for håpets dyd er saligheten hisset, den guddommelige nåde her nede. Det kristne håp har sin rot i Gud, i hans godhet, i hans trofasthet og barmhjertighet og i hans allmakt.

Kjærligheten er en av Gud skjenket dyd hvorved vi av ganske hjerte hengir oss til Ham, det høyeste gode; den forener oss med Ham og det allerede i dette liv. Gud må være det høyeste mål for alle våre tanker og forhåpninger og for alt vårt virke.

Vi bør ofte i livet oppvekke de guddommelige dyder, ved fristelser mot disse dyder, ved mottagelsen av de hi. sakramenter, i livsfare og i dødstimen.

Mennesket skylder å dyrke Gud med hele sitt vesen, med sjel og legeme. Den indre andakt er det vesentlige. Dog er vår tanke og vårt sinn gjennomtrengt av levende tro og religiøs følelse, da vil denne indre sjelens andakt på naturlig måte søke sitt tilsvarende uttrykk gjennom ytre handlinger.

Der henvises her til "Katolsk praksis i Kirken og Hjemmet". St. Olavs forlag, Oslo, samt til "Velledning i katolsk Trosliv".

Våre gamle forfedre hevdet: Begynnelsen til all rett livsførsel er å elske Gud og den hellige Kirke og be om miskunn for seg selv og alt kristent folk. (N. Lit. I, 481.)

Om å ære de hellige.

Den katolske Kirke lærer at det er rett gjort og gagnlig å ære helgenene; dette vil ikke si å tilbe dem, men å hedre dem på grunn av de overnaturlige gaver som de har mottatt av Gud. "Guds Sønn tilber vi, men vi ærer hans martyrer som vår Herres disipler og etterlignere på grunn av deres utmerkede kjærlighet til sin konge og mester." Således uttalte den kristne menighet i Smyrna seg i en beretning om den hl. Polykarps martyrium år 178.

Det har alltid vært skikk og bruk i Kirken å påkalle helgenene; på mange minnestener over martyrenes graver finnes den innskrift: "Be for mig! Be for dine brødre!"

Den hl. Paulus formante de troende kristne til "at de skulle stå ham bi med sine bønner til Gud" (Rom. 15, 30). Den store folkeapostel var langt fra å betrakte denne oppfordring om forbønn som noe tegn på mistillit til Jesus Kristus. Når vi påkaller helgenenes forbønn, så er det av Gud selv vi forventer bønnehørelse og dette i kraft av Jesu Kristi fortjenester. Derfor vil der alltid være en stor forskjell på den bønn vi retter til Gud, og på den bønn vi retter til de hellige. Når vi ber til Gud, så ber vi om at Han vil hjelpe oss ved sin allmakt; men når vi ber til de hellige, så ber vi om at de må gå i forbønn for oss hos Gud.

Når vi vil ære de hellige, må vi først og fremst beflitte oss på å etterligne det lysende dydseksempel som de alle har etterlatt oss. Mange av dem led martyrdøden for Kristus og lærer oss herved standhaftighet i troen. Andre gav oss et skjønt eksempel på kjærlighet til Gud og nesten.

Høyest av alle de hellige ærer vi Jesu velsignede Mor. Å prise Maria salig det er å lovsynge Guds verk i henne. For når Maria og de hellige æres, da priser vi egenskaper de har fra Gud, og som de skylder nåden og deres egen beredvillighet til å ta imot nåden, sa den ikke ble forgjeves i dem (1. Kor. 15, 10).

De utvalgte rettferdighet er intet annet enn Kristi rettferdighet som utstrekker seg til dem uten å skille seg fra sin kilde. Det er Kristus som lever i de rettferdiggjorte sjeler.

Maria må dertil prises salig på grunn av den enestående stilling hun inntar. Som Jesu Mor besitter hun den høyeste verdighet som en skapning kan besitte.

Det er en kjensgjerning at der hvor Maria æres, der diskuteres ikke Kristi guddom, der er ingen plass der for retninger som vil frakjenne Jesus Kristus hans guddommelige verdighet, ingen plass for forsøk på å fordunkle guddomsglansen som lyser om Kristi panne.

Der er ikke utgitt så få bøker på de nordiske språk om Kirkens store kristne helgenene. Pastor C. Riesterer har skrevet "St. Olav" og P. D. Steldi "Knud den Hellige", Brinkman "Den hellige Birgitta". St. Josephssøstrene har utgitt "Det liturgiske års Helgener" og forhenværende luthersk geistlig Niels Hansen "Vore Helgener". Av biografier nevnes "Veie til Moderkirken", Livsbilder og Tanker ved F. F. Maurer.

Pastor K. F. Karlén, født 15. desember 1819 i Diungtuna i Västmanland, kom som student til Uppsala, hvor han ble luthersk prest. Sitt siste embete hadde han i Vessige i Halland. Han var en meget dyktig predikant. Gjennom studiet av Kirkefedrenes skrifter kom han katolisismen nærmere, og ble overbevist om dens sannhet. Han tok så avskjed med sin stilling innenfor den svenske statskirke. Karlén besøkte nå forskjellige katolske land, oppholdt seg bl. a. noen år i Innsbruck. I Rom hørte han deretter i lengere tid forelesningene i Propagandakollegiet, og mottok her prestevigselsens hellige sakrament. I 1870 vendte han tilbake til Sverige. Etter noen tid bosatte han seg i Vadstena, hvor han innenfor det gamle Birgittinerklosters område innrettet et kapell. Han nærer stor kjærlighet til den hellige Birgitta. På minnedager som stod i forbindelse med hennes levnetsløp, utøvet han en ikke ringe velgjørenhet mot de fattige. Pastor Karlén var en bønnens mann. Han bad for alle mennesker, for sitt fedreland og for sitt kjære Vadstena. Her ville han ende sine dager, her ønsket han å få sitt siste hvilested i skyggen av den hellige Birgittas minnerike helligdom. Han døde 4. mars 1903.

I kvadet Geisli "Solstrålen" lar dikteren Einar Skulesson først Olav Haraldsson tre i bakgrunnen, for han er bare solstrålen og skalden må først forklare solen - Kristus, lyset som Olav hviler i. Skalden fremhever at Olav tar all sin kraft fra Gud: fra "verdens lege" kommer helgenens helbredende evne. Kristendom og Kvad s. 73.

II.

"Du skal ikke vanvyrde Herren din Guds navn." Der hvor Guds navn ikke mere holdes hellig, der er intet mere hellig. Når man vanærer Guds navn, synder man mot kjærligheten til Gud som skapte mennesket til sin forherligelse og for å gi det del i sin salighet. Alvorligst er det jo når mennesket misbruker Guds hellige navn til forbannelse eller til å bekrefte en løgn. Men det er også meget uriktig å uttale det i lettsindighet eller i vrede.

I det annet Guds bud forbys ikke bare all vanhelligelse av Guds navn, men det påbys også å ære det ved andektig påkallelse og bønn.

Mennesket ble skapt til å være en kostbarhet i denne og i den annen verden; det spørres bare om han vil skaffe seg den odel han er skapt til. (Kongespellet.)

Alt var preget av kristendommen i middelalderen, endog så de gamle norske folkeviser har kristent grunnlag; den som skal dø "stunder etter skriftemål og prest, og nevnt i rette tid kan Guds navn gjøre underverker". (N. Lit. 1, 481.)

III.

"Kom i hug at du helligholder Herrens dag." I den Nye Pakt er det ukens første dag, søndagen, som skal helligholdes. Dette står vel ikke nevnt i den hellige Skrift, men gjennom tradisjonen eller overleveringen vet vi at dette alltid har vært skikk i Kirken. Helt fra Oldkirken av pleide de kristne om søndagen å komme sammen for å ta del i Brødets brytelse, for å overvære Kristi legems og blods ublodige offer, den hellige Messe. I den gamle Moderkirke er Messen den høyeste akt av gudsdyrkelse. Nettopp derfor stiller Kirken det krav til sine barn at man om søndagen med andakt skal bivåne den hellige Messe.

Søndagen er også bestemt til legemlig hvile. Søndagshvilen bringer stor velsignelse. I kampen for det daglige brød glemmer mennesket så altfor lett sitt evige mål. Søndagen gir ham tid og ro til å heve sine tanker mot himmelen hvor de rettferdige for alltid skal hvile ut etter jordelivets strid.

Søndagen stod alltid hølt i de norrøne folks bevissthet. Bevis herpå har vi i kvadet Leidarvisan "Veivisning" overlevert i et håndskrift fra det 14. årh., men selve diktet hører det 12. årh. til. Det er klart nok hva som har gitt søndagen maktstilling. Den dag da Frelseren stod opp fra de døde, da Ånden ble utgydt, hadde lett for å erobre seg nye plasser i omgivelsene. Helligere og helligere ble dagen i slektenes bevissthet. Dette norrøne kvad dveler særlig ved en begivenhet som hører de siste dager av Kristi jordopphold til. Kristi søndagshilsen til apostlenes krets: "Fred være med dere" oppfattes her som en innstiftelse av hellig søndagsfred på jorden. Forkynnelsen om søndagens hellige verdighet virker varm og ekte. Sterkt fremhever kvadet fredgiveren Krist. Det passer til forkynnelsen av søndagen, den "frednavnkundige dag." "Hjem til den fulle fred" går de frelstes vei. (Kristendom og Kvad, s. 98.)

Olav den Hellige var streng med hensyn til søndagens overholdelse. Det hendte på en søndag der han satt i sitt høysete og var falt i dype tanker at han skar spon av et trestykke. Skutelsveinen som stod hos ham sa: "Imorgen er det mandag, Herre." Kongen forstod meningen med disse ord, samlet sponene, la dem i sin hånd, stakk ild på dem og lot dem brenne inntil de var for tæret. (Snorre.)

IV.

"Du skal ære din far og din mor, at det må gå deg vel og du må leve lenge på jorden." De 3 første Guds bud handler om menneskets forhold til Gud, de 7 siste om menneskenes gjensidige forhold til hinannen. Kjærligheten til nesten må begynne med den nærmeste omgangskrets, med familien.

Foreldrene skylder sine barn legemlig og åndelig omsorg. De er forpliktet til ved flid og sparsommelighet å søke å tilveiebringe de fornødne midler, for at barnene kan trives og bli utdannet på passende måte, men fremfor alt må foreldrene oppdra barnene for Gud og for et evig liv. Derfor må de øve en streng årvåkenhet for å bevare dem fra dårlig påvirkning.

Barnene skal utvise ærefrykt og lydighet mot sine foreldre; de skylder dem også kjærlighet, for foreldrene er nest etter Gud barnenes største velgjørere. Ærefrykten for og kjærligheten til foreldrene blir alltid bestående, hvilke åndelige og legemlige skrøpeligheter en høy alder enn kan føre med seg for disse. "Mitt barn, anta deg din far i hans alderdom, og bedrøv ham ikke så lenge han lever" (Sir. 3, 14). "Hold din mor i ære alle ditt livs dager" (Tob. 4, 3).

Forholdet mellom arbeidsgivere og arbeidere kommer også inn under dette bud. Arbeiderne skylder sine arbeidsgivere troskap i sin gjerning. Arbeidsgiverne har den forpliktelse å gi sine arbeidere den dem tilkommende lønn; de bør også behandle dem godt og lette dem oppfyllelsen av de religiøse plikter.

Landets lovlige øvrighet har krav på aktelse, troskap og lydighet. Det samme gjelder overfor Kirken. En god katolsk kristen elsker sin Kirke. Fedrelandskjærligheten hører også inn under det 4. bud, den er noe stort, noe hellig. Den består i en oppriktig og virksom hengivenhet for land og folk.

Unge mennesker skal møte eldre med stor aktelse. "For de grånede skal du reise deg og ære oldingens person og frykte Herren, din Gud" (3. Mos. 19, 32).

V.

"Du skal ikke slå ihjel." Det femte bud forbyr alle synder ved hvilke man skader sin neste eller seg selv på legeme og sjel. Drap er en av de største synder. I mange tilfelle begås drap uforsettlig, uten klar bevissthet. Lidenskapene hindrer én å se klart og viljen er ikke lenger herre over seg selv. Vreden kan ofte helt ta makten fra folk, derfor gjelder det å lære av Kristi mildhet å ta kampen opp mot vredens første utbrudd.

Det nærværende liv er i hele sin utstrekning en forberedelse for mennesket til evigheten. Det er derfor ikke tillatt vilkårlig å forkorte tidens lengde, selv ikke i det tilfelle at livet er fullt av lidelser. Lidelsen er nemlig et middel til helligelse, en tålmodighetens og ydmykhetens skole. Man har heller ikke lov til av mismot eller livslede å ønske seg døden. Derimot kan man med den hl. Paulus attrå "å bli oppløst og å være hos Kristus" (Fil. 1, 23).

Der påhviler oss den plikt å sørge for vårt legemlige livs bevarelse. Livet er allikevel ikke det høyeste av alle goder. Man må være rede til å ofre livet når man ikke kan bevare det uten svær synd, f. eks. under forfølgelser for troens skyld, eller når kallsplikten forlanger det.

Kristendommen skapte ny livsfølelse i de norrøne land. Krist ville ikke at menneskene skulle ta seg så skrankeløs makt over livet, gaven fra Ham, at de satte ut barn og lot dem dø. I et vers som sies å være kvedet i Telemark i det 10. årh. heter det: "La barn til mor få komme! - Hvor skal sønn vel være, om ei ved sin fars arne." "Sønnen" som der her er tale om, fikk vokse opp og drog med tiden til Island; Torstein het han. Nå fortelles det videre, at engang da et skip var kommet til landet, med så farlig sykdom ombord at ingen annen våget å hjelpe, red Torstein ned til skipet og reiste telt for de syke "og tjente dem så lenge de hadde liv". (N. Lit. 1, 215.)

Vår gamle norske lov ville ikke at noen nordmann skulle leve i trellekår, loven vernet om alles personlige frihet og den beskyttet den enkeltes liv mot medmenneskers vilkårlige overgrep. Det skapt en respekt for livet, like meget for den svakes og uanseliges som for stormannens, ja, kristendommens innflytelse ble så sterk at også de nyfødte barn nød godt av den. Gulatingslovens kristenrett bestemmer: en mann som bærer barn ut, har forbrutt eiendom og fred, "vi kaller det stort mord".

VI. "Du skal ikke bryte ekteskapet."

IX. "Du skal ikke begjære din nestes hustru."

"Salige er de rene av hjertet, for de skal se Gud," leser vi i den hellige Skrift (Matth. 5, 8). Renhetens dyd kan ikke bevares uten stor moralsk anstrengelse. Apostelen Paulus skriver: "De som hører Kristus til, har korsfestet sitt kjød med alle dets laster og lyster" (Gal. 5, 24). For å bevare renhetens dyd bør man med sine tanker dvele i Gud og ha evigheten for øye, be og flittig motta de - hellige sakramenter. Videre midler til kyskhetens bevarelse er fornuftig herdelse, måtehold i mat og drikke, stadig beskjefligelse. Man bør også omhyggelig unngå farlige leiligheter til synd. Det er sinnets, tankens urenheter som forårsaker den legemlige utskeielse; derfor er det også sinnets renhet som skal forhindre den. "Vet dere ikke at deres lemmer er et tempel for den Hellige Ånd som bor i dere, og som dere har fra Gud, og at dere ikke er deres egne? For dere er dyrt kjøpt. Ær derfor og bær Gud i deres legeme" (1. Kor. 6, 19-20).

VII. "Du skal ikke stjele."

X. "Du skal ikke begjære noe av det som tilhører din neste."

Ved det syvende og det tiende bud forpliktes vi til å la enhver beholde hva hans er. Mennesket har en naturlig rett til bevarelse av sitt liv; følgelig har det likeledes rett til varig å erverve det som det trenger til for å opprettholde livet. Vel er det så at det ofte er ulike fordelt i denne verden. Men menneskene er også ulike både med hensyn til åndelige og legemlige krefter, som også med hensyn til moralske egenskaper, f. eks. flid, sparsommelighet. Selv om alt i dag ble fordelt i like deler, ville likheten allerede i morgen være forsvunnet.

Enhver krenkelse av det 7. bud medfører plikt til å tilbakegi eller erstatte det hvormed man uberettiget har beriket seg. Den hl. Augustin sier: "Synden vil ikke bli tilgitt, hvis det stjalne gods ikke tilbakegis."

I den gamle landslov "Hirdskraaen" er det humane, på religiøst grunnlag, ideal for lovgiveren Magnus Lagabøter. "Om noen som ikke kan få arbeide til livsopphold, stjeler seg mat og således berger sitt liv mot hungeren, da fortjener et slik tyveri på ingen måte noen refselse." Det er som forfatteren av Kongespeilet ville ha det: "Når hungeren "tvinger" en mann, skal dommerne skåne". (N. Lit. I, 454.)

VIII.

"Du skal ikke si falsk vitnesbyrd imot din neste." Å være sanntru vil si å bringe sine ord og sitt liv i overensstemmelse med sin tanke og sitt sinnelag. Apostelen Paulus sier: "Tal sannhet enhver med sin neste, fordi vi er hverandres lemmer" (Ef. 4, 25). Man må kunne stole på vårt ord. Et gitt ord er noe hellig. Det er aldri tillatt å si en usannhet, men man behøver heller ikke å si til enhver alt hva man vet. ja, prester, leger o.s.v. har taushetsplikt angående det som blir betrodd dem.

Man skal også verne om sin nestes ære. Ethvert menneske har krav på å bli ansett for hederlig så lenge det motsatte ikke er bevist. "Kjærligheten tenker ikke ondt" (1. Kor. 13, 5). "Døm ikke, for at dere ikke skal dømmes" (Matth. 7, 1). Også når man har krenket nestens ære, er man forpliktet til etter evne å gjøre godt igjen den anrettede skade. "Etter evne" - det er ofte vanskeligere å gjøre godt igjen anrettet skade på nestens ære enn anrettet skade på hans gods.

Vokt din tunge vel og vit at det er et viktig råd; for din tunge kan ære deg, din tunge kan og dømme deg. Blir du enn vred, så si kun lite og tal aldri vredesord. For et eneste sådant ord kan lett sies i hastighet som man siden ville ha kjøpt med gull, å måtte være usagt. (Kongespeilet.)

Alltid stod et gitt ord som noe hellig hos våre forfedre: Den som bryter inngått forlik og krenker løftet om fred, han skal være "varg, fredløs og jaget," så vide som "ild brenner, mark gror, barn på mor kaller;" så vide som "sol skinner, snø legger seg. finn skrider, furu vokser". (N. Lit. I, 309.)

Kirkens bud.

I.

"Du skal helligholde de foreskrevne festdager."

II.

"Du skal på alle søn- og festdager med andakt høre den hl. Messe."

De som står utenfor Kirken, mangler ofte forståelsen for at der, kan gis kirkebud. Man betrakter disse som en slags vilkårlighet fra Kirkens side. Men når man lærer budene å kjenne, vil det stå klart for enhver at disse bare er en forklaring og tillike utøvelse av det store bud om kjærligheten til Gud.

Ved det første kirkebud sørger vår hellige mor Kirken for at vi ikke alene avholder oss fra legemlig arbeide på de foreskrevne festdager, men den fører oss også inn i et åndelig rike, i Kirkeåret, og å kunne leve seg inn i dette er en åndelig berikelse for sjelen. Hvor langt fattigere er ikke det menneske som hele året igjennom kun lever for fornøyer og for det rent jordiske!

Full av omsorg innretter Kirken sine forskrifter etter sine barns livsforhold. I middelalderen var der mange festdager om året; den gang var det ikke forbundet med vanskeligheter, og de troende fant sin glede i disse festdager. Nu i våre tider er der kun 9 foreskrevne årlige festdager, og av disse er i våre nordiske land de fleste henlagt til den påfølgende søndag.

I det annet kirkebud foreskriver Kirken oss på alle søn- og festdager med andakt å høre den hellige Messe. Kirkens barn kan ikke føle det som en byrde at de om søndagen må bivåne den hellige Messe, når de hele uken igjennom har gledet seg til å kunne gjøre det, og når hverdagslivet får sitt skjønneste lys nettopp ved denne gang til Herrens hellige hus på søndagen. Der gis dog også dem av Kirkens barn som kanskje for nærværende ikke føler denne hunger og tørst etter Guds ord og etter Herrens hellige hus. Her er det at forpliktelsen vil vise seg av så stor velsignelse. Budet er klart og gir de svake et holdepunkt. Velsignelsen vil snart gi seg til kjenne. Man vil føle det som en sjelelig livsbetingelse å feire Herrens dag, det føles da ikke mere som en byrde, men som en glede.

Nordmennesenes kjærlighet til den hellige Messe var i middelalderen så stor, så den regnedes knapt for kristen som ikke hørte Messe hver dag. Det er historieskriveren Adam av Bremen som beretter om dette. Selvfølgelig gjaldt det folk som bodde nær de store kirker. Utover bygdene var det ikke mulig.

Og om Olav Kyrre berettes det at det var hans store glede å tjene ved prestenes Messer. Fra kirken gikk han styrket ut til kongsgjerningens plikter og oppfylte dem med fast hånd og varmt hjertelag. Snorre.

III.

"Du skal holde de foreskrevne fastedager og avholde deg fra kjøttspiser på abstinensdagene." Hvor ofte må man ikke for helbreds skyld avholde seg fra enkelte næringsmidler for å befordre legemets vel. Det kirkelige fastebud fremgår av andre beveggrunner. Vi skal overholde dette bud for å minnes Jesu lidelse samt i lydighet mot Kirken. Frelseren selv har fastet i 40 dager og 40 netter. Og den abstinens (avholdelse fra nytelse av kjøttspiser) som vi overholder om fredagene, er jo nettopp til minne om Vår Herre og Frelserens bitre lidelse og død. Fastebudet har også som mål å støtte det åndelige liv. Forsakelse lutrer og løfter. Den er i sannhet en sjelelig frigjørelse.

På fastedagene er kun ett fullstendig måltid tillatt. Dertil kan man om morgenen ta litt brød, samt om aftenen en forfriskning. Man kan også ta hovedmåltidet om aftenen og forfriskningen (kollationen) om middagen (se forøvrig den katolske katekismus). Syke, svakelige og de som arbeider hardt, er fritatt for fastebudet. Abstinensbudet forplikter fra det 7. år av, fastebudet gjelder dem som har fylt 21 år og ennå ikke har begynt det 60. år.

IV.

"Du skal i det minste én gang om året skrifte dine synder for en rettmessig prest."

V.

"Du skal i det minste én gang om året, nemlig i påsketiden, motta Alterets hellige sakrament." Ved disse bud håper den omsorgsfulle Kirke på at den som i lydighet mot kirkebudene årlig nærmer seg til de hellige sakramenter, litt etter litt må føle lengsel etter en hyppigere mottagelse. Og da vil det for en sådan kristen ikke mere hete: "Du skal motta Frelseren en gang om året," men "du tør motta Ham hver uke, ja hver dag." Mange som senere kom Frelseren meget nær, begynte med å underkaste seg kirkebudet.

Ved senere omtale av botens og alterets hellige sakramenter vil der vises hen til den store åndelige rikdom som vi eler i disse nådemidler.

Ingen kan dømme om Kirkens bud som ikke selv har forsøkt å overholde dem på den rette måte. Overholder man budene trofast, da vil man erfare at de er støtte for den svake, og at der utstrømmer kraft fra dem; de føles da ikke som bud lenger, de svarer jo helt til hjertets innerste trang.

Våre forfedre holdt seg trolig til den hellige Messe og til sakramentene. Et treffende bilde av folkets religiøse og sedelige liv i middelalderen, iallfall på landsbygden, gir venetianeren Querini og hans følge som på grunn av skibbrudd i 1432 i månedsvis levde på Røst. Av øyens 120 sjeler gikk de 72 til alters i påsken "som troende, ydmyke kristne. De forsømmer ikke å høre gudstjenesten om søndagene. Når de er i kirken, ligger de stadig på kne under bønnen. Alle fester som årlig kommer igjen, overholder de kristelig og fromt". ("Norges Historie" III b. II del, s. 418.)

Om budenes overtredelse eller synden.

Synden er en frivillig krenkelse av den guddommelige lov. Den kan skje ved onde tanker, begjæringer, ved ord eller gjerning eller ved unnlatelse av det gode som man er forpliktet til å gjøre.

Ikke alle synder er like store. Der gis svære synder som man også kaller dødssynder, og mindre synder man også kaller tilgivelige synder eller svakhetssynder. Noen synder sammenlignes i den hellige Skrift med splinter, andre med bjelker (Matth. 7, 3).

Man begår en dødssynd når man overtrer den guddommelige lov i en viktig sak, med klar erkjennelse og fullt samtykke. Saken kan være av stor betydning enten i seg selv eller på grunn av sine omstendigheter eller sine følger. Navnet dødssynd kommer av at den svære synd fører sjelens åndelige død med sig; sjelen taper sitt overnaturlige liv, den helliggjørende nåde, bryllupskledningen og dermed barneretten til himmelen.

Man begår en mindre synd, svakhetssynd, når man overtrer et av Guds bud i en mindre viktig sak eller - hvis det dreier seg om en viktig sak - når man ikke gjør det fullt ut med vitende og vilje. De mindre synder eller svakhetssynder kalles også tilgivelige synder, fordi tilgivelse for dem kan oppnås lettere, uten skriftemål, dog selvfølgelig ikke uten anger. Disse synder berøver oss ikke den helliggjørende nåde.

Synden er en krenkelse av en elskende Gud, ikke blott en krenkelse av Guds rettferdige lover. Vi må omhyggelig beflitte oss på å unngå enhver bevisst og frivillig overtredelse av den guddommelige lov. Dødssynden er en dyp og svær krenkelse av Gud, det høyeste, elskeligste gode, og den er den største ulykke som kan ramme et menneske. Synden er også en grov utakk mot Jesus, vår elskede Forløser.

De synder vi nå begår, har beredt Ham sjelekval under hans bitre lidelse; for Han visste som Forløser nøye hva det var for synder Han skulle sone for, det forbigangne, det daværende, det tilkommende, alt stod klart for Ham, endog menneskets hjertetanker. Ved hans allvitenskap ble tidens avstand likesom opphevet, og det som nå skjer var den gang nærværende for Ham. Våre synder har virkelig såret hans hjerte dypt og beredt det lidelser. Også våre svakhetssynder har voldt Frelseren sorg, vi må derfor ta oss meget i akt for dem; de tilgivelige synder kan litt etter litt føre oss til å begå svære synder. "Hvo som ikke enser det ringe, går litt etter litt til grunne" (Sir. 19, 1).

Har vi nå hatt den ulykke å begå en svær synd, hvorledes kan vi da atter finne veien tilbake til Gud?

I sin store miskunnhet har Herren innstiftet et sakrament til syndenes forlatelse. "Motta den Hellige Ånd. Hvem dere forlater syndene, dem er de forlatte" (Joh. 20, 22-23). Dog også utenfor botens sakrament antar Herren oss i nåde - ved den fullkomne anger som utspringer av inderlig kjærlighet til Gud; denne anger kalles kjærlighetsanger, og vi bør oppvekke den hver aften før vi begir oss til hvile, samt hver gang vi har hatt den ulykke å begå en synd og i dødsfare. Frelseren gav alt sitt hjerteblod for oss, og vi lønnet Ham med utakk og kulde og med overtredelse av hans hellige lov.

O Jesus, tilgi meg! Det smerter meg å ha krenket og bedrøvet deg, du som er kjærligheten selv. ja, min Gud, jeg elsker deg over alt og vil for fremtiden oppfylle din hellige vilje.

Hos dem som tilhører den synlige Kirke, må denne anger over svære synder innbefatte viljen til å motta botens sakrament. Kristus har nemlig innstiftet dette sakrament til syndenes forlatelse, og den som elsker Gud oppriktig, må ha viljen til å gjøre alt hva Jesus har anordnet til vår frelse.

Det gamle norrøne kvad Liknarbraut "Nådens sol" sier at hver mann i verden kan se hvordan den gode solveiens konge åpner sin favn for oss på korset. For dikterens fantasi er det som om den Korsfestede taler til menneskene om sin lidelse og sine sår: "Derfor byder jeg min miskunns favntak at jeg glad og gjerne vil favne med sann kjærlighet hver som angrer sine synder." Og skalden kveder til slutt: "Herligste, gavmilde min Forløser! la korsets merke alltid stråle gjennom vår ferd på jorden, så at, kongers konge, det kristne folk uten frykt kan nå til den høyeste glede over saligheten i det evige opphold hos deg." (Kristendom og Kvad s. 130 f.)

Om dyden og den kristelige fullkommenhet.

Det mest lysende forbilde på enhver dyd er Jesus Kristus selv. Han er jo veien, sannheten og livet. Når vi gå~ til hans hellige Hjerte, da går vi til selve livets og nådens kilde. "Lær av meg, for jeg er saktmodig og ydmyk av hjertet, og dere skal finne hvile for deres sjeler" (Matth. 11, 29).

Den kristelige dyd består i en overnaturlig tilbøyelighet og utholdende vilje til og streben etter å gjøre hva som er Gud velbehagelig. De kristelige dyder inndeles i de guddommelige og i de sedelige dyder. Om de guddommelige dyder, tro, håp og kjærlighet, ble der talt ved det første Guds bud. De sedelige dyder ordner vår sedelige vandel etter Guds velbehag. De innbefattes i de fire sedelige hoveddyder: klokskap, rettferdighet, måteholdenhet og standhaftighet. Vi skal også særlig øve de dyder som Kristus har lært oss i de åtte saligheter.

1. Salige er de fattige i ånden; for himmerikes rike er deres. 2. Salige er de saktmodige; for de skal besitte jorden. 3. Salige er de sørgende; for de skal husvales. 4. Salige er de som hungrer og tørster etter rettferdighet; for de skal mettes. 5. Salige er de barmhjertige; for dem skal vederfares barmhjertighet. 6. Salige er de som har et rent hjerte; for de skal se Gud. 7. Salige er de fredsommelige; for de skal kalles Guds barn. 8. Salige er de som lider forfølgelse for rettferdighets skyld; for himmerikes rike er deres. (Matth. 5, 3-10).

"Ethvert tre som ikke bærer god frukt skal avhugges og kastes i ilden" (Matth. 3, 10). Med "god frukt" forstås gode gjerninger.

Også utenfor den gamle Moderkirke hevdes ofte at troen må være levende, virksom i kjærlighet. "Den daude tru gjer ingen mann salig; tru må være levende, og den levende tru er verksom i gode gjerninger," skrev Hans Nielsen Hauge. Denne uforferdede forkjemper for frihet og for erkjent sannhet døde 29. mars 1824, og ligger begravet på Gamle Akers kirkegård, i skyggen av den ærverdige gamle kirke hvor våre Fedre er blitt stedt til hvile i over 800 år.

En handling er god og fortjenstlig når den stemmer overens med Guds vilje og gjøres i den helliggjørende nådes stand. Våre gode gjerninger er fortjenstlige ved Jesu Kristi uendelige fortjenester, hvis levende lemmer vi er formedelst den helliggjørende nåde. I den hellige Skrift anbefales især bønn, faste og almisse. "Bønn i forening med faste og almisse er bedre enn å opphoppe skatter av gull" (Tob. 12, 8).

Det som det kommer så meget an på, det er den gode mening. Den er likesom sjelens øye som fører hele vårt vesen hen til Gud. Er dette øye rent, da samler' sjelens hele virksomhet seg om Gud. Bevegrunnen til all vår ferd må være Guds ære, at hans navn må bli helliget, at hans rike må komme til alle, og at hans hellige vilje må skje. "Alt hva dere gjør i ord eller gjerning, det gjør alt i den Herres Jesu Kristi navn, idet dere takker Gud og Faderen ved Ham" (Kol. 3, 17). Alt, ikke blott bønn eller øvelse i nestekjærlighet, men selv de alminneligste handlinger, alt hva vi møter blir oppgaver fra Gud, alt jordeliv kan adles til gudstjeneste. ja, når kjærligheten til Gud har tatt var sjel fangen, da bestemmer den livsretningen, den går ned i vårt vesens dyp. Da blir hele vårt jordeliv som en hymne til Faderens ære. Enhver dydsakt fryder da den Allershøyeste, fordi den er en frukt av

nåden, og nåden er blitt oss skjenket ved Jesu Kristi fortjenester. "Til pris for sin nådes herlighet, hvormed Han har benådet oss i sin elskede Sønn" (Ef. 1, 6).

Vi bør stadig søke å gå fremad i alt godt ved hyppig og verdig mottagelse av de hl. sakramenter og ved å beflitte oss på enhver dyd. Således vil der finne en forøkelse sted i sjelen av den helliggjørende nåde. Det er den Hellige Ånd som gir sjelen vekst, lar Kristus vinne skikkelse i den, lar den heve seg fra klarhet til klarhet som apostelen uttrykker sig: "Vi alle som med utilhyllt ansikt skuer Herrens herlighet, forvandles til det samme bilde, fra klarhet til klarhet, som av Herrens ånd" (2. Kor. 3, 18).

Og evangelisten Johannes sier: "Se hvilken kjærlighet Faderen har vist oss, at vi kalles og er Guds barn" ... Høytelskede, nå er vi Guds barn, og det er ennå ikke åpenbart hva vi skal bli. Men vi vet at når Han åpenbares, skal vi bli Ham lik; for vi skal se Ham således som Han er. Og enhver som har dette håp til Ham, helliger seg selv, likesom også Han er hellig" (1 Joh. 3, 1-3).

Men for at den Hellige Ånd kan gi oss vekst, må vi minnes Frelserens ord: "Min føde er at jeg gjør hans vilje som har sendt meg" (Joh. 4, 34). Vår del i det store verk som den Hellige Ånd fullbyrder i vårt vesens innerste dyp, det er villig å underkaste oss Guds vilje, det er med tro og kjærlighet å gjøre og å lide alt det som Guds Forsyn i det nuværende øyeblikk forlanger av oss.

I alt må vi støtte oss til Jesus. Vårt liv det er så ringe, var kjærlighet den er så fattig, men Jesus kan erstatte hva som fattes oss, hans Hjerte er rikt over all måte.

Ordenslivet er en av de skjønneste blomster på Kirkens tre. Ordenspersonene Innvier seg til Gud ved å avlegge løfte om kyskhet, armod og lydighet. Vi finner klostre fra Kirkens første tider av, så snart de store kristenforfølgelser opphørte.

Forfatteren av det norrøne Kristkvad Harmsól kalles bror Gamle. Han var prestemunk i Tykkvebø kloster på Island. Kvadet virker den dag i dag levende; det er adlet av skaldens trang til hjertets renhet og gjennomglødet av hans hvilesøkende Krist-tro. I tidlig middelalder var klagen over synden ofte blitt til klage over syndefallet; siden skjedde en utdypning, bevisstheten om egen ufullkommenhet ble sterkere. "Om jeg går frem i det gode, ser jeg også klarere enn før mine mangler - som vi i solglansen ser utallige støvkorn." (N. Lit. 1, 291.)

For middelalderlig kristendom som regner med sammenheng i alt liv, blir de gode gjerninger i viss mon menneskelig felleseie. Gud ville spare Sodoma, om for rettferdige fantes i byen. Og hvert liv som leves i "bevegelse hen mot Gud" er en verdi og en hjelp. De helliges bønner, sier den islandske biskopsaga, "holder vårt land oppe; ellers ville landet gå under". (N. Lit. 1, 267.)

NÅDEN.

Vi er ved våre egne krefter ikke i stand til å holde budene og bli salige, men behøver dertil den guddommelige nåde. Denne er en indre, overnaturlig gave som Gud skjenker oss til vår evige frelse ved Jesu Kristi fortjenester.

Den guddommelige nåde er av dobbelt art:

Ved den understøttende nåde opplyser Gud vår forstand og beveger vår vilje til å undlate det onde og gjøre det gode. Denne understøttende nåde er så nødvendig at vi uten den hverken kan begynne, fortsette eller fullføre noe til vår sjels frelse. Gud gir alle mennesker tilstrekkelig nåde til å kunne bli salige, skjønt Han ikke gir alle mennesker like megen nåde.

Den helliggjørende nåde eller rettferdiggjørelsens nåde er en overnaturlig gave, en delaktiggjørelse i Guds natur, i Guds rettferdighet og hellighet, i Guds liv, hvorved vi blir Guds barn, Jesu brødre og himmerikes arvinger. Denne helliggjørende nåde er en ufortjent, aldeles fri gave av Guds forbarmende kjærlighet. "For alle blir uforskyldt rettferdiggjorte av hans (Guds) nåde, ved forløsningen i Jesus Kristus" (Rom. 3, 24).

Det som vi kaller "den helliggjørende nåde", er altså den store, overnaturlige virkelighet som er uttrykt i disse ord: Han har skjenket oss store og dyrebare forjettelser, for at vi ved dem skal bli delaktige i den guddommelige natur" (2. Petri 1, 4). Den helliggjørende nåde er en over naturen opphøyet blivende tilstand i sjelen, "bryllupskledningen", uten hvilken ingen kan komme inn i den himmelske bryllupssal. Vet dere ikke, at dere er Guds tempel, og at Guds ånd bor i dere?" sier apostelen Paulus (1. Kor. 3, 16). "Guds kjærlighet er utøst i våre hjerter ved den Hellige Ånd som er gitt oss" (Rom. 5, 5).

Ingen av de skapte ånder kan gjøre seg et begrep om det uendelige rike og opphøyede liv som føres i Guddommens skjød. men ennå mindre kunne skapte ånder ane at Gud ville meddele dette liv til den skapte natur, som står så uendelig dypt under Ham. Dertil krevdes et under, det største som Guds allmakt og kjærlighet kunne virke. For det krever fremkallelse av et nytt, uendelig høyere liv, hvortil der i selve naturen hverken finnes spire eller sed. Det krever meddelelse av en ny natur ved hvilken skapningen knyttes til Skaperen selv for å få del i hans natur og hans liv (som apostelen Petrus sier: for å bli delaktige i den guddommelige natur). Det krever en meddelelse som er langt mere enn skapelsen. For mennesket blir nå født av Guds ånd til en høyere, mere Gud lignende åndelighet, for at han ved nåden skal bli en sønn av den himmelske Fader og bror til hans enbårne Sønn; for at også han, som denne, i sann barnlig kjærlighet må knyttes til Faderen og skue Ham ansikt til ansikt; for at

han som Faderens sønn, Sønnens medbror, den Hellige Ånds tempel, helt forklaret i Gud, helt gjennomtrengt av hans lys, helt gjennomglødet av hans kjærlighet, skal nyte guddommelig glede og salighet og fylles av Guds herlighets strømmer.

Kan der gis noe større enn dette under av Guds allmakt, som løfter den skrøpelige skapning til et så opphøyet og himmelsk liv? Noget større enn dette under av Guds kjærlighet, ved hvilket Han meddeler oss sin enbårne Sønnns arvedel? Kun dette under gir forklaringen til hint annet kjærlighetens under at Guds enbårne Sønn ble menneske og antok seg vår natur. "Gud sendte sin Sønn, født av kvinnen, for at vi skulle få den sønnlige utkårelse" (Gal. 4, 4).

Her må vi takkende be med den hl. Paulus: "Lovet være Gud, vår Herres Jesu Kristi Fader, som har velsignet oss med all åndelig velsignelse, med himmelske goder i Kristus, likesom Han før verdens grunnleggelse har utvalgt oss i Ham, for at vi skulle være hellige og ulastelige for hans åsyn i kjærlighet, idet Han forutbestemte oss til barnerett hos seg ved Jesus Kristus, ifølge sin egen viljes forsett, til pris for sin nådes herlighet, hvormed Han har benådet oss i sin elskede Sønn, i hvem vi har forløsning ved hans blod, syndenes forlatelse, ifølge hans nådes rikdom, hvilken er blitt oss overflødig til del i all visdom og forstand" (Ef. 1, 3-8). Dette er Kristi uransakelige rikdommer av uendelig verdi, likesom det Blod er av uendelig verdi ved hvilket vi er kjøpt. Guds Sønnns Blod og død kunne ikke kjøpe oss noe ringere liv enn et guddommelig.

La oss bøye våre kne og be Gud, vår Herres Jesu Kristi herlighets Fader om at Han må gi oss visdommens and til hans erkjennelse, så at vi må kjenne det håp som Han har kalt oss til, og den rikdom på herlighet som er hans helliges arv (Ef. 1, 7).

Den helliggjørende nåde mottas i dåpen. Den tapes ved den svære synd, men den kan atter gjenerverves og den kan forøkes. (Se de 2 foregående kapitler).

I senmiddelalderen inneholder de norrøne kvad gjerne bønn, bekjennelse, lovprisning. - Ofte hører vi om "den syke sjel" som lengter etter nåden. I diktning av Islands siste katolske biskop, Jon Arason, er inderligheten aldri større enn hvor skalden vender seg til den Korsfestede: "Hjelp meg, Kristus! for hin kross og for hin pine hård, og for hin dyre blodets foss som rant av dine sår." (N. Lit. I, 498.)

Jon Arason ble halshugget av danskene for sin tros skyld den 7. november 1550. Han var den siste biskop som var blitt viet i Nidaros av erkebiskop Olav Engelbrektsson.

Den første nordbo vi møter som katolsk biskop etter den nye læres innførelse er Niels Steensen. Han var en fremragende vitenskapsmann, geolog og anatom. 8. desember 1667 avla han den katolske trosbekjennelse, ble senere presteviet, derpå bispeviet med oppholdssted i Schwerin i Meeklenburg

for derfra å styre den katolske Kirke i Norden. (Det var den 16. mars 1678 at den hl. Stol tillike overdrog ham den kirkelige omsorg for Norge). Ved sitt oppofrende arbeide og hellige levnet førte biskop Steensen mange til Kristus. Han var i sin tid ansett for å være en av Europas største lærde, men han hadde oppgitt alt for å vinne det som nå var blitt alt for ham. Han levde som en virkelig fattig i fullkommen tillit til Guds Forsyn. Han døde 26. november 1686, kun 48 år gammel.

De hellige sakramenter.

Et sakrament er et ytre tegn ved hvilket der meddeles oss helliggjørende og understøttende nåde. Til ethvert sakrament hører innstiftelsen ved Jesus Kristus, et ytre tegn og en indre nåde. Det er Kristus alene som har fortjent oss den nåde som meddeles ved sakramentene, det er også Ham alene der som Kirkens guddommelige stifter har makt til å knytte sin nåde til ytre tegn. Likesom der utgikk en kraft fra Herren som helbredet alle som med tro og tillit rørte ved hans kledebon, således er det også hans kraft som tilflyter oss gjennom de av Ham stiftede sakramenter; disse er midler hvorved Han meddeler oss sin lidelses fortjenester. Herren pleide å bruke ytre tegn når Han virket sine mirakler, skjønt Han kunne ha virket disse bare ved å ville: Han rørte ved den spedalske og ved den blinde manns øyne, Han tok det døde barn ved hånden.

Kristus har innstiftet syv sakramenter: dåpen, feringen, alterets høyhellige sakrament, skriftemålet, den siste salving, prestevigselen og ekteskapet. De syv sakramenter omtales også alle i den hellige Skrift.

Ethvert av de syv sakramenter svarer til et særlig åndelig behov i den menneskelige natur. Dåpen er gjenfødelsens sakrament. I feringen mottar man styrkens ånd. I alterets sakrament meddeles oss den åndelige næring som er likeså nødvendig for sjelen som brødet er det for legemet. Er sjelens overnaturlige liv gått tapt ved den svære synd, så gis det tilbake i botens sakrament. I den siste salving styrkes vi når vi skal vandre bort fra dette liv. Ved prestevigselen forplantes prestedømmet, ved ekteskapet helliges familielivet.

Sakramentene inndeles i de dødes og de levendes sakramenter. De dødes sakramenter er dåpen og skriftemålet. De er bestemt til frelse for de åndelig døde; ved mottagelsen av disse to sakramenter er man ikke i besittelse av det overnaturlige liv, behøver i hvert fall ikke å være det. De fem andre forutsetter den helliggjørende nåde og kalles derfor de levendes sakramenter.

Man må kun motta de hellige sakramenter etter tilbørlig forberedelse. Den som ikke gjør det, som mottar et sakrament uverdigg, begår en meget svær synd.

Dåpen, fermingen og prestevigselen kan kun mottas én gang, ekteskapet kan kun mottas igjen etter den annen ektefelles død.

Den greske kirke, som skilte seg fra Rom i det 9. og 11. århundre, lærer likeledes at der er syv sakramenter. Samme antall antas også av kristne sekter som allerede skilte seg fra Kirken i det 5. og 6. århundre.

Dette historiens vitnesbyrd om de 7 sakramenter har i tidens løp ført mange sannhetssøkende sjeler til Kirken. Vi vil her nevne forhenværende skolebestyrer og luthersk teolog S. A. Sørensen, født 20. november 1849 på gården Nordby i Sandeherred. Hans hu stod til å studere teologi, og hans dypt religiøse sinn i forbindelse med et utpreget forskertalent gjorde at han tok fatt på det teologiske studium med stort alvor. I 1873 tok han teologisk embedseksamen. Følgende år drog han til Tyskland og studerte ved universitetet i Leipzig. Senere trådte han inn i skolegjerningen hvor han i sin tid overtok en latin- og realskole. I 1894 ble denne "Sørensens middelskole" nedlagt og det vitenskapelige arbeide, særlig historiske studier, ble drevet ennå ivrigere enn før. Staten påskjønnnet den flittige granskers arbeide ved stipendier til arkivstudier, særlig til undersøkelse av hva der i København ennå finnes levnet av bokskatt fra middelalderen vedrørende de norske kirkeforhold. Det ble for en stor del disse studier som brakte ham til å erkjenne Moderkirkens sannhet. Den 6. januar 1900 avla han trosbekjennelsen. Hans sinn kom nå fullstendig til ro. Og da han følte at livsdagene snart var talte for ham, var det denne stille ro og uforstyrrelige fred hvormed han beredte seg til den siste reise, som oppbygget hans omgivelser i så høyl grad. Sørensen døde 9. september 1910.

Carl Augustin Høffding Muus, teologisk kandidat ved Københavns universitet, hengav seg med stor iver til historiske studier og arbeide med Kirkefedrenes skrifter. Herved førtes han nærmere og nærmere til den katolske Kirke. Under et opphold i utlandet trådte han over til Moderkirken. Etter datidens intolerante lover kunne han nå ikke bli i sitt fedreland. Muus ble ansatt i Wilmburg i Bayern som universitetsbibliotekar. Da religionsfrihet var innført i Danmark, vendte han tilbake til sitt hjemland. Muus har oversatt en rekke av Kirkefedrenes skrifter på dansk. Han døde 27. juni 1885.

Vilhelm Karup er en annen kirkehistoriker av rang som fant veien tilbake til våre fedres Kirke. Han ble opptatt i Kirken i 1850, døde i 1870.

Det vatikanske bibliotek har over 25 000 latinske, greske og orientalske håndskrifter og mere enn 100 000 bind litteratur. Som bekjent har arkivet, som inneholder dokumenter fra det 3. årh. Inntil våre dager, vært lukket inntil pave Leo XI II gav befaling til at det skulle åpnes for historieforskere av hvilken som helst nasjon og trosbekjennelse, idet han sa: "Vi har intet å tape ved at den historiske sannhet kommer for dagen."

Dåpen.

Dåpen er det første sakrament; man må være døpt før man gyldig kan motta noe annet sakrament.

Dåpen er det sakrament i hvilket mennesket ved vann og Guds ord renses fra all synd, helliggjøres og gjenfødes i Kristus til det evige liv. Om de dømte sier apostelen Paulus: "Dere er avtvettet, dere er hellige, dere er rettferdiggjorte i vår Herres Jesu Kristi navn og ved vår Guds ånd" (1. Kor. 6, 11).

At Kristus har innstiftet dåpen, ser vi av den befaling Han før sin himmelfart gav apostlene: "Gå derfor hen og lær alle folk, idet dere dømper dem i Faderens og Sønnens og den Hellige Ånds navn" (Matth. 28, 19).

Dåpen meddeles ved at den som dømper gyder naturlig vann på hodet av den som dømper og samtidig uttaler de ord: "Jeg dømper deg i Faderens og Sønnens og den Hellige Ånds navn."

Ethvert fornuftig menneske kan gyldig dømpe, dog skal, unntagen i nødtilfelle, kun en rettmessig ansatt prest dømpe. Den som dømper, må ha den hensikt å gjøre hva Kirken gjør eller hva Kristus har anordnet.

Dåpen er det nødvendigste sakrament, fordi ingen kan bli salig uten dåp. "Uten at noen blir gjenfødt av vann og den Hellige Ånd, kan han ikke komme inn i Guds rike" (Joh. 3, 5). Dåpen meddeler et uutslettelig preg og kan altså ikke gjentas.

I tilfelle av at vanddåp er umulig, kan man oppnå saligheten gjennom lengselsdåp eller gjennom bloddåp.

Lengselsdåpen er den fullkomne anger eller fullkomne kjærlighet til Gud, hvori der jo er inneholdt en viljesbeslutning og lengsel etter å oppfylle Guds vilje, kjent eller ukjent, i alle ting. "Enhver som elsker, er født av Gud" (1. Joh. 4, 7).

Ved bloddåpen forstår man martyrdøden for Kristi skyld. Herren sier: "Hvo som mister sitt liv for min skyld, skal finne det" (Matth. 10, 39).

Barnedåpen kjentes allerede i de første århundrer. Dog står den ikke nevnt i den hellige Skrift. Den er en "apostolisk institusjon" (Origenes). Dåp av kristne foreldres barn var regel allerede i det 2. og

3. århundre. Dåpen bør meddeles barnene så tidlig som mulig. I dåpen erholder barnet også sitt navn. Der bør hertil velges navnet på en helgen, så denne kan være den døptes forbilde og beskytter. Seremoniene ved dåpen er eldgamle.

Hva de små barn angår som dør uten dåp, så er livet for dem også en velgjerning; de nyter en evig lykke, kun er den ikke overnaturlig; det er sannsynlig at de nyter en viss naturlig salighet. Tapet av Guds beskuelse er dog stort.

Det er altså ved dåpen at vi blir innlemmet i Jesu Kristi mystiske legeme og blir delaktig i det guddommelige liv. Vi feirer jul og pinse, Sønnens og den Hellige Ånds synlige komme her i verden. Tør da den høyhellige Treenighets usynlige komme i sjelen gå ubemerket hen? Burde ikke vår dåpsdag stå som en merkedag for oss, den dag da vi ble Guds barn og en bolig for den Allerhøyeste? Den årlige minnedag om denne store begivenhet bør feires som en fest til hans ære som bor i vår ved dåpen helliggjorte sjel.

For de mange seremonier ved dåpen som skriver seg fra Oldkirkens dager henvises til "Sakramentboken. Ritualene og Bønnenes. Videre henvises til "Barnedåpen" av dr. teol. J. van der Burg.

Dåpens nådevirkninger er mange og store. Dåpen utsletter alt synd og ettergir alle syndestraffer. Den skjenker sjelen det overnaturlige liv og understøttende nåde til å kunne bevare det samt gjør mennesket til en kristen. En del av arvesyndens følger blir dog tilbake, nemlig dragelse mot det onde, mange tunge lidelser og den visse død. Dog alt dette skal ikke mere være noen straff for den døpte, men kun midler til å samle seg større fortjenester for himmelen. Da enhver døpt hører til Kirken, pleier man å si om de døpte ikke-katolikker som går over til den katolske Kirke at de vender tilbake til Kirken. Det ved dåpen givne tilsagn å ville forsake synden og holde fast ved troen, kalles dåpspakten eller dåpsløftet.

En av våre gamle norrøne skalders, Sigvat Tordsson, beretter om en dåp på Olav Helgens tid. Det er for skaldens lille datter at kong Olav står fadder. Glad, sier han, ble han den morgen da kongen hevet hans datter hjem fra hedenskapet og gav henne navnet Tove. Sigvat bruker det samme bilde på dåpshandlingen som vår gamle lovgivning; "heim" legger han til. Guds menighet oppfattes allerede som sjelens sanne hjem. (Kristendom og Kvad s. 11.)

Fermingen eller konfirmasjonen.

Fermingen eller konfirmasjonen er det sakrament i hvilket den dømte ved biskopens håndspåleggelse, salving og bønn blir styrket av den Hellige Ånd for at han standhaftig kan bekjenne sin tro og trofast leve etter den.

Ordet ferming kommer av det latinske ord confirmatio (bestyrkelse). Krisma som anvendes ved konfirmasjonen, og som tillike med dåpsoljen og sykeoljen innvies av biskopen på skjærtorsdag, består av olivenolje og balsam.

Fermingen meddeler oss den Hellige Ånds nådefylde og gir oss derved kraft til å stride mot vår sjels fiender. Den befester oss i dåpsnåden; derfor kaltes den også tidligere "den Hellige Ånds sakrament" eller "Fullendelsen". Dette sakrament påtrykker sjelen Kristi stridsmenns uutslettelige kjennemerke.

Vi vet av den hellige Skrift at Kristus har innstiftet dette sakrament. "Da apostlene som var i Jerusalem hørte at Samaria hadde mottatt Guds ord, sendte de Petrus og Johannes til dem. Da disse var kommet der ned, bad de for dem at de måtte få den Hellige Ånd; for Han var ennå ikke kommet over noen av dem, men de var kun dømte i den Herres Jesu navn. De la da hendene på dem, og de mottok den Hellige Ånd" (Ap. gj. 8, 14-17).

Også av Kirkens overlevering vet vi at Kristus har innstiftet dette sakrament. Den hl. Cyprian (+ 258) skriver: "Det (som apostlene gjorde i Samaria) skjer ennå den dag i dag hos oss. De som er døpt i kirken, fremstilles for kirkens forstandere, de mottar ved vår bønn og håndspåleggelse den Hellige Ånd og fullendes med Herrens segl." Kirkefaderen Augustin sier: "Krismasakramentet er høyhellig som dåpen selv."

Konfirmasjonen er som en virkelig pinsefest for den enkelte og kommer kun én gang i livet.

Den eldste i sagaene og bispefortegnelse nevnte biskop i Oslo er Asgaut, en søstersønn av biskop Grimkjell, Olav den helliges biskop, venn og ledsager. Historieforfatteren Adam av Bremen omtaler ham i sin bok som er skrevet omkring 1075 som da ennå levende og som en for kristendommens utbredelse nidkjær mann. Asgaut hadde mottatt sin innvielse av paven selv. Han døde antagelig 1083 eller 84. Blant de følgende bisper kan nevnes Kol Thorkelsson, en islending. Om denne Kol fortelles at han hadde vært den bekjente biskop Isleivs disippel i hans i Skálholt opprettede presteskole og var presteviet av ham.

Alterets høyhellige sakrament. Forjettelsesordene.

Herren forjettet Alterets sakrament dagen etter bespisningen av de 5 000 menn i ørkenen. Umiddelbart forut for denne forjettelse fant de to undere sted: det ene, bespisningen av de 5 000 menn var et under med brødet, det annet at Jesus vandret på sjøen var et under med hans legeme. Alterets sakrament som Han forjettet like etter disse mirakler, inneholder et under både med brødet og med Jesu legeme.

Da jødene etter dagens frembrudd oppsøkte Jesus i Kapernaums synagoge, sa Han til dem: "Arbeid ikke for den forgjengelige spise, men for den føde som varer til et evig liv, hvilken menneskets sønn vil gi dere." jødene sa: "Herre, gi oss alltid dette brød." "Jeg er livets brød," svarte Frelseren, "den som kommer til meg skal ikke hunge, og den som tror på meg, skal aldri mere tørste." "Sannelig, sannelig sier jeg eder: hvo som tror på meg, har et evig liv. Jeg er livets brød. Deres fedre spiste manna i ørkenen og døde. Dette er det brød som kom ned fra himmelen, for at den som spiser derav ikke skal dø. Jeg er det levende brød som kom ned fra himmelen. Hvo som spiser av dette brød, skal leve evindeligen; og det brød som jeg vil gi, er mitt kjød for verdens liv."

Da kivdes jødene innbyrdes og sa: "Hvorledes kan Han gi oss sitt kjød å spise?"

Da sa Jesus til dem: "Sannelig, sannelig sier jeg eder: dersom dere ikke spiser menneskets sønns kjød og drikker hans blod, vil dere ikke ha livet i dere. Den som spiser mitt kjød og drikker mitt blod, har et evig liv, og jeg vil oppreise ham på den ytterste dag. For mitt kjød er sannelig spise, og mitt blod er sannelig drikke. Hvo som spiser mitt kjød og drikker mitt blod, han blir i meg og jeg i ham. Likesom den levende Fader har utsendt meg og jeg lever ved Faderen, således skal og den som spiser meg, leve ved meg. Dette er det brød som er kommet ned fra himmelen. Ikke som deres fedre spiste manna og døde; hvo som spiser dette brød, skal leve evindeligen." Dette sa Han i en synagoge da Han lærte i Kapernaum. Mange av hans disipler sa da de hørte dette: "Denne tale er hård og hvo kan høre den?" [*Herren ville heller ta alle sine disipler og endog apostlene gå bort enn å ta noe tilbake av det Han hadde sagt om nytelsen av sitt kjød og blod.*] Men da Jesus visste ved sig selv at hans disipler knurret herover, sa Han til dem: "Forarger dette dere? Dersom dere da får se menneskets sønn fare dit opp hvor Han var før? Det er ånden som levendegjør; kjødet gavner intet. De ord som jeg har talt til dere, er ånd og liv."² (Joh. 6. kap.). [*Det var hans av ånden levendegjorte, d. e. forherligede kjød som skulle være de troendes sjelespise.*]

Innstiftelsen av Alterets høyhellige sakrament.

Og da timen var kommet, satte Han seg til bords og de tolv apostler med Ham. Og Han sa til dem: jeg hårt hjertelig lengtet etter å spise dette påskelam med dere før jeg lider (Luk. 22, 14-15).

Og Han tok brødet, takket og brøt det, gav dem og sa: Dette er mitt legeme som hengis for dere. Gjør dette til min ihukommelse.

Likeså tok Han kalken etter måltidet og sa: Dette er kalken, den nye pakt i mitt blod som skal utgydes for dere (Luk. 22, 19-20).

Ved de i v. 19 og 20 anførte ord, innstiftet Herren det hellige messeoffer og forvandlet brødet og vinen til sitt legeme og blod; for ordene "dette er" tilkjennegir klart at istedenfor brødet og vinen var trådt Kristi legeme og blod. Ved ordene "som hengives" og "utgydes" antydes at ofret er her det samme som korsofret, kun offermåten er forskjellig, på korset blodig, her ublodig. Ved ordene "gjør dette til min ihukommelse" gav Herren sine apostler og disses etterfølgere makt til å gjøre hva Han selv hadde gjort: forvandle brød og vin til sitt legeme og blod. Dette skjer i den hellige messe som i alt vesentlig er hva Kristus her gjorde. a) Ofringen. Jesus tok brødet, takket og brøt det. b) Forvandlingen: "Dette er mitt legeme." "Dette er mitt blod." c) Kommunionen: Jesus rakte sitt legeme og blod til apostlene og de nøt det. (Forklaringer til Lukas-evangeliet av biskop Offerdahl.)

Nattverdens feiring ble fra Kirkens begynnelse av betraktet som et offer og var forutforkynt i den gamle Pakt.

I Salmenes bok står der (Salme 109, 4): "Herren har svoret og vil ikke fortryde det: du er prest evindeligg på Melkisedeks vis." Er Kristus "prest evindeligg på Melkisedeks vis", så kan dette kun forstås om Kristus i eukaristien, idet det eiendommelige ved Melkisedek nettopp var at han ofret brød og vin. Og profeten Malakias sier: "Fra solens oppgang inntil dens nedgang vil mitt navn bli stort blant folkene og på alle steder vil der bli ofret til mitt navn og frembåret et rent spiseoffer."

Navnet eukaristi vil si takksigelse. Dette uttrykk kommer fra at Kristus innsatte dette sakrament under takksigelse, og at en lang takksigelse utgjorde kjernen i Oldkirkens nattverdhyttidelighet. I den hellige Skrift benyttes benevnelsene "Brødets brytelse" (Ap. gj. 2, 42) og "Herrens nattverd" (1. Kor. 11, 20).

Apostelen Paulus skriver: "Velsignelsens kalk som vi velsigner, er den ikke meddelelse av Kristi blod? Og det brød som vi bryter, er det ikke delaktiggjørelse i Herrens legeme?" (1. Kor. 10, 16). "Den som spiser dette brød eller drikker Herrens kalk uverdigg, skal være skyldigg i Herrens legeme og blod" (1. Kor. 11, 27).

Et offer kalles nattverden allerede i "De tolv apostlers undervisning" som er skrevet i slutningen av det første århundre. I det følgende århundre sier Justinus Martyr: "Om de ofre som på hint sted blir frembåret av oss, om eukaristiens brød og om eukaristiens kalk, har allerede Malakias spådd." Den hl. Cyprian (død 258), sier aldeles tydeligg at i den hellige eukaristi ofres Kristi legeme og blod.

Kirken har alltid oppfattet innstiftelsesordene bokstavelig. Den har gjort Alterets sakrament til midtpunkt for sin gudsdyrkelse og i sakramentet tilbedt sin Gud. Kirkefaderen Augustin sier: "Ingen nyter denne spise før han har tilbedt den." Den hl. Kyrillus av Jerusalem (+ 386) skriver: "Da Han (Kristus) selv sa om brødet: "Dette er mitt legeme," hvem vil så i fremtiden våge å tvile? Han har engang i Kana i Galilea forvandlet vann til vin, skulle Han da ikke også stå til troende når Han forvandler vin til blod?"

Pastor Thorleif Engelsen, sønn av sorenskriver Engelsen, født i Oslo 18. oktober 1877, hadde allerede som ung en sterk dragelse til katolisismen. Uten tvil har hans konfirmasjonsforberedelse som fant sted under daværende sogneprest til Gamle Akers kirke, dr. teol. Krogh-Tønning, bidratt til å styrke denne hans dragelse mot Moderkirken. Det var i året 1898 at han ble opptatt i den katolske Kirke av pastor Erik Wang. Året etter begynte han å studere til prest i Rom, og ble presteviet i 1904. Så kom han igjen til Norge. En stor del av hans prestelige virksomhet var viet Norges nordligste menighet, Hammerfest. Deretter var han ennå en del år sogneprest i Porsgrunn, derpå sogneprest i Arendal. Han døde 28. juni 1923.

Pastor Engelsen utgav et skrift "Høymessen i katolske kirker". I sin fortale til dette sier han: "Husk at det er den katolske Kirke som har kristnet ditt fedreland. Glem ikke at dine Fedres tro er den katolske, og frivillig har dine Forfedre ikke gitt avkall på den, men tvungne i tunge ulivssår. Den katolske Kirke er derfor også din Moderkirke som du bør kjenne."

Vi vil her nevne Jakob B. Winsløw, født 1669; hans far var prest ved Fruekirken i Odense. Winsløw studerte ved Københavns universitet og fikk kgl. stipendium til utenlandsreise. I Paris kom han tilfeldigvis over en nettopp utkommen bok "Fremstilling av den katolske Kirkes lære" av Bossuet. Til sin store forbauselse fant han at den katolske tro lærte noe helt annet enn han hittil hadde ment. 8. oktober 1699 gikk han - for å bruke hans egne ord - over "til den gamle alene visse, og alene velgrunnede tro, i hvilken våre forfedre i så mange hundre år før Luthers tid salig er hensovet, for hvis utbredelse Sankt Knut og kong Olav led martyrdøden." Stipendiet fra København uteblev, ja familien meddelte ham ikke engang farens død. Winsløw tok nå i Paris eksamen som lege og fortsatte samtidig sine studier. I bestandig større tall flokkedes innen- og utenlandske studenter om den utrettelige forskers lærestol. Winsløw døde 3. april 1760.

Det hellige Messeoffer.

Det hellige Messeoffer står i den nøyeste forbindelse med Kristi korsoffer. Der er ikke noen vesentlig forskjell mellom dem, kun måten å ofre på og virkningen er forskjellige. Apostelen Paulus sier at Kristus har ofret seg én gang for alle (Hebr. 7, 27); for mens jødedommen hadde mange slags ofre, har kristendommen bare ett eneste offer som engang på korset på blodig måte har bevirket forløsningen, og hvis frukter uavlatelig tilegnes og meddeles oss i det hellige messeoffer.

Det er ønskelig at enhver som bivåner den hellige Messe, må kunne følge med i alle dens enkelte deler.

Der er en innledning til messen som kalles trinnbønn: "Jeg vil tre frem for Guds alter. For Gud, min glede fra min ungdom av" (Salme 42). Denne ble allerede bedt i middelalderen. Heretter følger den alminnelige syndsbejennelse.

Inngangsverset var i eldre tider et syngestykke som koret sang ved høymesser, mens presten holdt sitt inntog og gikk hen til alteret. Det var en hel Davidsalme, eller i hvert fall en større del av en sådan. Nu er der kun et enkelt vers tilbake av den. Inngangsverset er en glededefull erindring om og freidig bejennelse de trossannheter som er de kristnes dyrebareste skatt og beste trøst her i livet. Vi synger om at Jesus Kristus bringer oss velsignelse og liv og bevirker vekst i dyd og hellighet, inntil pilegrimen er verdig til opptagelse i de hellige englers festlige forsamling. Sannhetens vann strømmer jo hele tiden fra Kirkens klippe, og nådens manna faller fra himmelen hver morgen fra solens oppgang til dens nedgang. Lykkelig det folk som har en sådan Frelser er knyttet så inderlig til Ham som vinranken til vintreet!

På hele Kirkens vegne påkaller presten med det nidobbelte Kyrie i all ydmykhet tillitsfullt Guds barmhjertighet. Dette Kyrie (Herre, forbarm deg over oss) skriver seg helt fra selve aposteltiden. Under Gloria lovpriser Herrens tjener med englenes julehilsen (Ære være Gud i det høye) Guds godhet og makt.

Kirkebønnen kalles også for kollekt eller "forsamlingens bønn", fordi den ikke er en privat, men hele den stridende Kirkes henvendelse til Gud. Alle kirkebønner er begjæringsbønner som uttaler sjelens mangeartede nød. Med beundringsverdige avveksling forstår Kirken i stadig nye vendinger å fremføre i dem de anliggender som Jesus Kristus selv har sammenfattet i Fader vår. Kirkebønnen slutter med: Ved den samme Herre Jesus Kristus, din Sønn, som med deg lever og regjerer i den Hellige Ånds enhet, Gud i all evighet." En så høystemt lovprisning av den høyhellige Treenighet må fylle de bedendes sinn med mot og tillit, med glede og seiersvisshet. Kirken støtter seg under bønningen til sin tro på Jesu guddommakt samt til hans fortjenester som sikrer oss bønnehørelse og all nåde.

Etter kirkebønnen kommer bibellesning: først Epistelen, så Evangeliet. I Oldkirken ble Evangeliet, Apostlenes Gjerninger og Apostlenes Brever ikke lest i bestemte avsnitt. Det var nærmest en fortløpende lesning, men litt etter litt oppkom ønsket om til påske og til pinse, senere også til jul og andre fester å lese de tilsvarende steder av den hellige Skrift, og således rettet lesningene seg mere og mere etter kirkeåret.

Mellem Epistel og Evangelium kommer graduale som består av salmevers. Dets navn kommer fra at forsangeren tidligere stod på det nederste trin (gradus) av ambonen, en slags prekestol eller pult

hvorfra Epistel og Evangelium ble sunget. Omkring år 500 ble gradualet forkortet til å bestå av ett salmevers. Gradualet gjengir grunntanken i Epistelen. Alleluja, alleluja, lyder det. ja, jubel og glede skal der være. jubel over at Gud har elsket oss med evig kjærlighet og i tidens fylde frelst oss ved sin enbårne Sønn Jesus Kristus.

Evangeliet påhøres stående av ærefrykt for Guds åpenbaring, hva man også gjorde i Oldkirken.

Den trosbekjennelse eller Credo som nå følger, stammer fra det første store kirkemøte i Nikea, år 325.

Med Credo avsluttes katekumenenes Messe. Nå måtte i Oldkirken katekumenene (de som forberedte seg til dåpen) samt de botferdige fjerne seg. "Missa est" ble der sagt til dem av dørvokterne. "Gå hjem, nå er der bortsendelse." Ved gudstjenesten i Oldkirken fant der en dobbelt bortsendelse sted: katekumenenes og de botferdiges før messens offertorium, og de øvrige troendes ved messens slutning. Gudstjenestens eukaristiske del begynte og sluttet med dette ord og fikk derfor i det 4. århundre selv navnet "Missa". Nå betegner ordet hele offergudstjenesten.

Med offertorium begynner den egentlige offerhandling. Brød og vin frembæres. I de første tider gikk de troende opp til alteret og nedla sine gaver der. En del av brødet anvendtes til messeofferet og til menighetens kommunion, resten ble utdelt til de fattige. Rester av denne fortidsskikk er messeskipendier og innsamlingen i kirken. Allerede i det 12. århundre, enkelte steder ennå tidligere, trådte disse former av ytelse isteden for naturalgaver. Tvetningen av hendene som fant sted etter mottagelsen av naturalgavene, bibeholdtes som tegn på den åndelige renhet.

Vi vet at Frelseren ved den siste nattverd bad en takkebønn før Han foretok den første forvandling. En sådan høyt forrettet lov- og takkebønn fant også alltid sted i Oldkirken. Etter denne prefasjon (lov- og takkebønnen) istemmes Sanctus - Hellig, hellig, hellig er Herren, hærskaenes Gud. Etter denne lovsang kommer messens canon. Ordet "canon" er gresk og betyr rettesnor. Messens Canon er den faste, uforanderlige form for den egentlige offerhandling. Canon er den av messens bønner som best har bevart sin opprinnelige ordlyd. Deri ligger forklaringen av at de her nevnte hellige alle tilhører de fire første århundrer.

Et tegn med den lille alterklokke gjør så de tilstedeværende oppmerksom på at hele messens helligste øyeblikk nå er kommet. Presten uttaler over brødet forvandlingens (konsekrasjonens) hemmelighetsfulle ord, Kristi egne ord, hvorved brødet ved Kristi allmakt forvandles til hans hellige legeme. Tilbedende synker presten på kne og oppløfter Kristi legeme, for at de troende også skal tilbe sin Gud og Frelser. Det samme skjer med kalken etterat vinen er blitt forvandlet til Kristi hellige blod.

Under brødets skikkelse skjuler Jesu legeme seg, men det levende legeme, d.v.s. forenet med Jesu blod og sjel og vesentlig forbundet med Guds Sønns person. Under vinens skikkelse skjuler Jesu blod seg, men det levendegjørende blod, d.v.s. flytende i Jesu årer. Det er altså den levende Kristus, Gud og menneske, vi tilber.

Ja, dette er troens hemmelighet som her fullbyrdes. I enhver av skikkelsene er Jesus Kristus helt til stede, som Gud og som menneske.

Kirken ber nå for de avdøde og ber om innlemmelse i de helliges samfunn. Deretter bes Fader vår (Pater noster), innbegrepet av alle bønner. Denne Herrens bønn bes i et meget høytidelig og stemningsfullt øyeblikk. Alles øyne og tanker er henvendt på det tilstedeværende Guds lam, og da minnes vi at Herren jo selv har lært oss hva vi skal be om, spesielt nå da vi skal nyte det hellige offermåltid.

Messens tredje hoveddel er kommunionen. Atter lyder den lille messeklukke. Etter tre ganger å ha sagt: "Herre, jeg er ikke verdig," mottar presten kommunionen, først den hellige hostie, deretter kalken. De troende tilrådes å ta del heri, i det minste på åndelig måte. Etter kommunionen følger en del takkebønner og presten lyser deretter velsignelsen over menigheten: "Den allmechtige Gud, Fader, Sønn og den Hellige Ånd velsigne dere. Amen."

Nå slutter messen med lesningen av Johannes-Evangeliets begynnelse (vers 1-14), såfremt ikke et søndags- eller vigiliedags Evangelium trer isteden. Denne lesning gir oss i få ord en oversikt over hele frelsens historie - likefra den Treenige Guds hemmelighetsfulle liv og Menneskevordelsen til Evangeliets og Kirkens historie i nåtiden. For den dag i dag "kommer Herren ennå til sin eiendom, og de som dog er hans, mottar Ham ikke, men de som mottar Ham gir Han kraft til å bli Guds barn". Ved setningen: "Og Ordet er blitt kjød og har bodd iblant oss" kneler presten i ærbødighet ned som tegn på tilbedelse og takk til vår Frelser.

Etter en "stille messe", altså ikke etter høymessen, ber presten knelende ved altertrinet høyt noen bønner, bl. a. til Herrens velsignede Mor og om Kirkens beskyttelse. De bes på landets språk. Da hele messen er henvendt til Gud, og da Jesus Kristus er messens midtpunkt, faller det for den katolske tankegang ganske naturlig å slutte idet man anbefaler seg til Marias og de helliges forbønn. Vi lever jo i "de helliges samfunn.

Hva messens liturgi angår, så sier den engelske lærde, kardinal Wiseman om den: "Hvis vi gjennomgår enhver bønn for seg, den er fullkommen, fullkommen i uttrykk ... Enten den hellige ritus overholdes under St. Peterskirkens gylne kuppel med all den høytidelighet hvormed ypperstepresten

feirer den hellige messe, eller i den fattige hytte som en misjonær i all hast har bygget blant de ville folk - den vesentlige, indre skjønnhet er den samme."

Det latinske språk i messen brukes for å fastholde gudstjenestens enhet over hele jorden. Der er også i tidenes løp blitt sørget for at Kirkens bønner er blitt oversatt på alle lands språk. Det latinske språk byr også den fordel at man ved dette språks uforanderlighet er fri for bestandige rettelser og omarbeidelser av de liturgiske tekster.

I øvrig henvises til "Kors og alter" av pater Lutz, samt til "Det hellige Messeoffer" av F. F. Maurer.

I middelalderen kalte folk det å ta del i messen for "å se Gud". Folket stod der og ventet på det øyeblikk da presten skulle løfte den forvandlede hostie opp til tilbedelse, og hilste så sin Herre med de skjønne middelalderske hyllestrop som nevner Ham Guds Sønn og jomfruens Sønn, Herre og Konge, all verdens skaper og alle menneskers gjelner. (Sigrid Undset i "St. Olav, 11. mai 1933).

På Kirkens fredede grunn gror symbolene frodig frem og fanger blikket som det dypeste, mest levende uttrykk for de religiøse forestillinger. Symbolikken beror på den tanke at alt i verden lever gjennom sin sammenheng med et høyere liv. Derav det åndelige ved symbolene. Bestandig føres tanken videre, innover til det egentlige, til det begrep symbolet dekker. Symbolikken behersker den kristelige kunst, hvor det største som det minste, hele den høyreiste kirkebygning og den enkleste figur risset inn i en korstol eller en døpefont, er en levende forkynnelse for den innviede. I middelalderens kunst er hver form levendegjort av ånden. Symbolikken går inn i gudstjenesten, hvor det tilsynelatende tilfeldige, de hellige bøkens plass på altret, hvert lys som tennes, hvert kledebon som legges over prestens skulder, har sin åndelige mening. (Kristendom og Kvad s. 69.)

Vi har fra slutten av 12. årh. en norsk Homiliebok - prekensamling - som bl. a. inneholder oversettelser av den berømte pave Gregors homilier og en grei og grundig utredning om den hellige Messe, med historiske opplysninger om de forskjellige ledd av liturgien.

Den hellige kommunion.

Eukaristien er det guddommelige sakrament som inneholder vår Herres Jesu Kristi legeme og blod, hans sjel, hans guddom, - til næring for våre sjeler. Gud virker her som Gud. Han fullbyrder et guddommelig verk som fremgår av en godhet som ikke kjenner til grenser. Det er sitt forklarte legeme Han gir til næring for vår sjel i alterets hellige sakrament.

"Jeg har hjertelig lengtet etter å spise dette påskelam med dere" (Luk. 22, 15). Frelseren nærer en inderlig lengsel etter å kunne skjenke seg til oss. Kjærlighetens mål er forening. Når vi hyppig og med andakt nærmer oss det hellige Bord, bereder vi Jesu Hjerter en virkelig glede, mens det under hans jordeliv her nede må ha vært en sann hjertelidelse for Ham i ånden å skue all den likegyldighet som mange ville være nær for Ham i alterets hellige sakrament.

Vi er strengt forpliktet til å motta den hellige kommunion ved Kristi eget bud: "Dersom dere ikke spiser menneskets Sønnns kjød, og drikker hans blod, vil dere ikke ha livet i dere" (Joh. 6, 54). Livet er knyttet til dets mottagelse som en ufravikelig betingelse. Derfor pålegger Kirken oss å motta den hellige kommunion i det minste én gang om året, nemlig i påsketiden, samt i dødsfare som vandringsbrød. Det er dog Kirkens inderligste ønske at de troende skal nærme seg Herrens hellige Bord ofte i årets løp, at de skal kjenne sin besøkestid og få forståelse av sakramentet. Å kunne motta Frelseren daglig må være vårt mål, således som de første kristne gjorde det. *[Kun de som ikke kjenner alterets sakrament, er unnskyldt når de ikke nyter det, dem vil Herren komme til hjelp ved andre nådemidler.]*

Når vi vil nyte nattverden, må vi ha nådelivet i oss. "Mennesket prøve seg selv og således spise han av dette brød og drikke av denne kalk" (1. Kor. 11. 28). Ville man motta Frelseren uten å være iført bryllupskledningen, uten den helliggjørende nådes kledebon, med en bevisst svær synd på samvittigheten, da ville man handle som en forræder mot Herren. Istedenfor vennskap ville man la Ham møte syndens heslighet. Har vi hatt den ulykke å tape det overnaturlige liv som vi hadde erholdt i dåpen, da må vi motta botens sakrament før vi annammer Livets Brød.

Av ærefrykt for sakramentet påbyr Kirken at man ved dets mottagelse må være helt fastende fra midnatt av samt være passende påkledd. De troende mottar den hellige kommunion kun under brødets skikkelse. I Oldkirken mottok de syke, de fangne og alle de som kommuniserte hjemme den hellige kommunion alene under brødets skikkelse. Hvis kommunionen meddeltes små barn, var det blott under vinens skikkelse. Når de kristne kommuniserte under selve gudstjenesten, gjorde de det snart under begge skikkelser, snart under brødets skikkelse alene, etter sitt eget valg. Kirkemøtet i Konstanz i 1415 anordnet at den hellige kommunion kun skulle utdeles under brødets skikkelse. Dette skjer for desto lettere å bevare det hellige Blod for vanhelligelse, for å lette for alle nytelsen av det helligste sakrament, og for derved å erklære at Kristus er helt nærværende under enhver av begge skikkelser. Det er jo den levende Kristus vi mottar.

Kun når presten frembærer det hellige messeoffer, mottar han den hellige kommunion under begge skikkelser. Mottar han derimot Alterets sakrament utenfor messen, f. eks. som vandringsbrød på sykeleiet, da kommuniserer også han kun under brødets skikkelse. Dette gjør til og med paven.

Kristus har innstiftet det helligste sakrament under to forskjellige skikkelser, fordi dette utkreves til fullbyrdelsen av det hellige messeoffer. De to fra hverandre adskilte skikkelser er nødvendige til å fremstille Kristi død på korset. For ved Kristi død på korset ble hans blod skilt fra hans legeme.

Kristus har knyttet samme løfte til nytelsen av den ene som til nytelsen av begge skikkelser: "Jeg er det levende Brød som kom ned fra himmelen. Den som spiser av dette Brød, skal leve evindeligen". (Joh. 6, 51-52).

Store er de nådegaver som den verdig mottagne kommunion bringer oss. Den forener oss på det inderligste med Kristus og forøker den helliggjørende nåde i oss. Intet sakrament gir oss en sådan fylde av nåde som alterets sakrament; her er det jo alle nådegavers opphav, vår guddommelige Frelser, som selv kommer til oss. Når Jesus kommer i sjelen, da innpreger Han i denne en særskilt skjønnhet, forlener den en særskilt kraft. Han kommer til oss for å omdanne oss til likhet med seg, Han som er lys, kjærlighet, styrke, renhet, mildhet og glede. "Jeg lever, dog ikke jeg mere, men Kristus lever i meg" (Gal. 2, 10). Det er jo Jesus som har brakt oss livet, og i alterets sakrament gir Han oss det i stadig fullere mål. Fra Ham i sakramentet utgår strømmer av lys, av liv og av nåde; Han forøker i den rettferdiggjorte sjel som mottar Ham, både det overnaturlige liv og de i dåpen inngyde dyder, troen, håpet og kjærligheten.

Den hellige kommunion svekker våre onde tilbøyeligheter og gir oss lyst og kraft til det gode. Våre onde tilbøyeligheter er en følge av arvesynden. Dog der gis intet ondt i oss som vi ikke ved den hellige kommunion vil få kraft til å overvinne, for en av sakramentets virkninger er nettopp den å styrke oss i kampen mot det onde. Alterets sakrament er Jesus selv som åpner sitt Hjerter for deg med alle dets skatter, med hele sin allmektige kjærlighet, som vil lege din sjels sår, hellige deg og forene deg med seg, så du blir ett med Ham.

Den hellige kommunion frigjør oss for mindre synder og bevarer oss fra svære synder. Den menneskelige svakhet er så stor, at vi alle feiler i mindre ting. Dog kommer Jesus full av kjærlighet til den som således er syk på sjelen. Han selv vil ved den hellige kommunion lege sjelens sår. Han utsletter våre daglige mindre feil. Å, om vi rett forstod nattverdets lutrende kraft og hvilken renhet sjelen gjennom den kan nå til.

"Se det Guds Lam, se Ham som borttar verdens synder" sier presten idet han holder den hellige hostie frem. Og straks derpå tilføyer han: "Herre, jeg er ei verdig at du går inn under mitt tak, men si kun ett ord, så blir min sjel helbredet." Nei, vi er ei verdige, vi må bekjenne vår syndighet, vi har intet å støtte oss til hos oss selv, men Jesus er jo det Guds Lam som borttar verdens synder. Og når vi støtter oss til Ham, forkynner vi derved at Han er vår rettferdighet, vår helliggjørelse, vår forløsning (1. Kor. 1, 30). "Han har benådet oss i sin elskede Sønn, i hvem vi har forløsning ved hans Blod, syndenes forlatelse, ifølge hans nådes rikdom, hvilken er blitt oss overflødig til del" (Efes. 1, 6-8).

"Vår Herres Jesu Kristi legeme bevare din sjel til det evige liv. Amen." Med disse ord meddeler så Herrens tjener nattverden.

Den hellige kommunion gir oss et nytt pant på vår tilkommende oppstandelse og den evige salighet. "Den som spiser mitt kjød og drikker mitt blod har et evig liv, og jeg vil oppreise ham på den ytterste dag" (Joh. 6, 55). Frelseren vil selv være den udødelighetens spire som nedlegges i vårt legeme, og som ved tidenes ende vil oppvekke det og gjøre det likedannet med sitt eget herliggjorte legeme. "Den som spiser dette brød, skal leve evindeligen," lyder Frelserens ord (Joh. 6, 59). Den hellige kommunion gir oss rett til himmelen, til det rike hvor der ingen død skal være mere, ingen sorg, ingen smerte, ingen tårer, men hvor det vil være den fullendte forening med Jesus.

Det mest passende tidspunkt å kommunisere på er under messen, ikke før messen. Etter mottagelsen av den hellige kommunion. skal vi tilbringe noen tid i stille andakt, tilbe Frelseren, takke Ham, innvie oss til Ham og be Ham om hans nåde. Ingen tid er så kostbar som tiden etter den hellige kommunion. Man bør derfor ikke være blant de aller første som forlater kirken etter messen, når man har vært til kommunion under messen.

De åpne kirker.

Overalt i hele den katolske verden vil man finne kirkene åpne fra den tidlige morgenstund til aften, hver eneste dag i året. hva kan da være grunnen til dette? Når man trer inn, og øyet møter den såkalte "evige lampe", har man funnet løsningen. "Den evige lampe" sier oss at Frelseren er tilstede i det høyhellige alterets sakrament, som oppbevares i tabernaklet (alterskapet). Jesus vil ikke alene være offer for oss i den hellige messe, ikke alene være vår sjels næring i den hellige kommunion. Nei, Han vil også være vår trofaste venn og ledsager gjennom livet, som vi alltid har hos oss og til hvem vi kan ty hen i enhver sorg og nød. Derfor vil man i katolske land- se at de troende flokkes inn i kirken til alle tider på dagen. Om morgenen kommer de for å bivåne den daglige frembærelse av det hellige messeoffer og for å gå til Herrens Bord, utpå dagen kommer de for å avlegge Frelseren i sakramentet et besøk.

Ja, for den gamle Kirkes troende er Frelseren ikke bare den historiske Kristus, men Han er en levende personlighet som vi har midt iblant oss. Her hos Jesus i alterets sakrament finner vi det lys som fryder vårt øye, den glede som aldri skuffer det menneskelige hjerte. Jesus er min styrke i kampen, min hvile etter arbeidet. Han er den lege som kjenner mine sår og som vil helbrede dem, den hyrde som vokter og leder min sjel. Det er Ham vi støtter oss til, det er i Ham vi lever vårt overnaturlige liv, nådens liv. Hans uendelige fyldestgjørelse og hans fortjenester skylder vi alt. Hvordan skulle jeg kjenne til forbehold overfor en sådan venn? Er Han ikke mere for meg enn en bror, en søster, mere enn en far, en mor? Er Han ikke min Gud og mitt alt!

Jesu Hjerter banker av en usigelig kjærlighet til alle mennesker, til de rettferdige og til synderne, til de vantroende og de vrangtroende, til de døende, til sjelene i skjærsilden og til de salige i himmelen. Vår Frelseres personlige kjærlighet bevirker at enhver har Ham for seg alene og berører dog ikke noen hans rett til Jesu kjærlighet. Jesus hengir seg til alle likesom solen som lar sitt lys skinne over alle. jeg er elsket av Ham uaktet mitt kanskje skyldbetyngede liv i fortiden og mitt så skrøpelige liv i nutiden. jeg står altså ikke alene i livet, vi er to. Jesu Hjerter elsker meg som om jeg alene var til. Han er kjærligheten som tilstreber vår kjærlighet for å gjøre oss lykkelige. Å, hvis jeg svarte bedre til Jesu kjærlighet, hvor langt fullkomnere ville da min forening med Ham bli!

Hos den troende sjel som således overveier Jesu store kjærlighet til oss, vil der oppkomme en inderlig lengsel etter å forene seg med Frelseren i den hellige kommunion. Han vil minnes hine ord i Åpenbaringen (3, 20): "Dersom noen hører min røst og åpner døren for meg, vil jeg gå inn til ham og holde nattverd med ham og han med meg." Er da den Gudelskende sjel ute av stand til å motta den sakramentale kommunion, må den ty hen til den åndelige kommunion, til lengselskommunionen, som erstatter den virkelige nytelse av Herrens hellige legeme, når det er umulig for oss å motta det.

Den åndelige kommunion er en åndelig nytelse av Herrens hellige legeme som finner sted uten noen ytre handling. Alt skjer her i sjelens helligdom, foreningen med Jesus skjer på en mystisk, usynlig måte.

Hva må vi da gjøre for å kommunisere åndelig?

Vi må oppvekke en inderlig lengsel etter og et uttrykkelig ønske om å motta Jesus i det hellige sakrament. Den beste form vil være den som er ikledt dine egne ord. Det er ikke lengde av tid det kommer an på, men hjertets lengsel, sjelens hunger og først elter Herren. Stiger denne lengsel opp fra hjertets dyp, inderlig og varm, da gjør Frelseren seg til ett med oss, ikke ved virkelig nytelse av hans kjød og blod, men på åndelig vis. Denne lengsel vil Han stille hvor som helst og til enhver time på døgnet; for den åndelige kommunion er hverken bundet til tid eller sted.

Ved slutningen av aftenandaktene på alle søn- og helligdager gis den sakramentale velsignelse. Det allerhelligste sakrament tas ut av alterskapet (tabernaklet), hvori det bestandig oppbevares og utstilles i en gylden monstrans. Det er "Livets Brød", Kristus selv som utstilles til tilbedelse. Det er for Kristus at der brennes røkelse, symbol på hans høyeste prestedømme og tillike symbol på våre bønner der som røkelsesduft stiger opp til Kristi trone. Når presten tilslutt over de troende gjør korsets tegn med monstransen som innbefatter den hellige hostie, da er det Jesus Kristus selv som velsigner alle.

Ofte ble det nettopp ved den sakramentale velsignelse at våre i troen skilte Brødre følte seg dratt til Moderkirken. Dette var således tilfelle med den senere så berømte erkebiskop og kardinal Henry

Edward Manning. Han var anglikansk sogneprest, senere ble han erkediakon, et embete som nyter den største anseelse innen den engelske høykirke. Han reiste til Italia for "riktig å studere Rom". En morgen trådte han inn i den hl. Ludvigs kirke, og da var det allerhelligste sakrament utstillet på alteret fordi velsignelsen skulle gis. "Dette var det øyeblikk i hvilket Gud kalte på meg," sier han selv. "Jeg følte min sjel beveget på en hemmelighetsfull måte. Jeg så en liten lysstråle. For første gang i mitt liv kom jeg til bevissthet om at der dog kanskje kunne være sannhet i katolisismen." Han ba, han studerte med all ærlighet, og daglig ble lyset klarere for ham. Manning avla den katolske trosbekjennelse i 1851, ble viet til prest av kardinal Wiseman, og etter dennes død i 1865 ble han utnevnt til erkebiskop. Det ble et langt og dådrikt virke. Ganske særlig tok han seg av de mange fattige katolske barn som i kjempebyen London vokste opp uten undervisning, og han lot bygge tallrike skoler og vaisenhus. "De mange tusen fattige barn som tilhører oss må frelses, koste hva det koste vil," sa han stadig. Alltid trådte han i skranken for de fattige. Herfra kom også den enestående innflytelse som arbeiderhæren i dokkene innrømmet ham. Mennene som her lyttet til ham og fulgte hans ord, var det ikke dem selv, barnene av Londons arbeidere som han hadde tatt på sine hyrdeskuldre som sin eiendom? Kardinal-erkebiskop Manning døde i en høy alder 14. februar 1892.

Det er en hel skare protestantiske (anglikanske) geistlige som i England siden Mannings konversjon er vendt tilbake til våre Fedres Tro. "The Converts, Aid Society" (Twickenham, Holmes Road) oppgav i januar 1934 disse tall til 5 à 600 i de siste 50 år, ett tusen siden Newmans konversjon. Konvertittenes antall i alminnelighet beløper seg i England ifølge statistikken til årlig tolv tusen.

Botens sakrament eller skriftemålet.

I botens sakrament tilgir presten som Kristi stedfortreder de synder mennesket har begått etter dåpen. Kristus innstiftet botens sakrament da Han påskedagsaften viste seg for apostlene i nattverdsalen i Jerusalem og sa til dem: "Likesom Faderen har sendt meg, således sender jeg også dere." Deretter åndet Han på dem og sa: "Motta den Hellige Ånd. Hvem dere forlater syndene, dem er de forlatte, og hvem dere beholder dem, dem er de beholdne" (Joh. 20, 21-23).

Makten til å forlate synder er fra apostlene gått over til biskopene og prestene i den katolske Kirke.

Om makten til å forlate synder sier den hl. Krysostomus (+ 407): "Kan der vel gis en høyere makt enn denne? Gud har hverken gitt den til engler eller til erkeengler; til disse er det aldri blitt sagt: Alt hva dere binder på jorden, skal også være bundet i himmelen o.s.v.

I den gamle Moderkirke har det alltid vært skikk å skrifte. I den kristne oldtid ble der for de sværeste synder endog gjort offentlig bot, såfremt de var begått offentlig; der krevdes i disse tilfelle som regel også en offentlig bekjennelse. Pave Leo den Store (+ 461) forbød imidlertid å forlange offentlig bekjennelse.

De skismatiske kirker fordrer også skriftemål; syndsbekjennelsen må altså ha vært alminnelig på den tid da de skilte seg fra Kirken.

Botens sakrament har rike nådevirkninger. Ikke alene utsletter det de etter dåpen begåtte synder og ettergir den evige og i det minste en del av den timelige straff, men gjengir også den helliggjørende nåde eller forøker den, hvis den ikke er tapt. Dessuten forlener det ennå særlig nåde til et godt levnet.

Til gyldig og verdig mottagelse av botens sakrament hører anger, bekjennelse og fyldestgjøring. Med angeren er det gode forsett nødvendigvis forbundet, bekjennelsen forutsetter samvittighetsprøving.

For en mere inngående redegjørelse av disse forskjellige deler henvises til den katolske katekismus. Her skal kun omtales angeren, det første og det viktigste krav som stilles til den som vil få forlatelse for sine synder.

Angeren er ved botssakramentet i den grad nødvendig at den i intet tilfelle kan erstattes av noe som helst annet. Den må oppvekkes før bekjennelsen eller i hvert fall før frikjennelsen (absolusjonen). Angeren må være inderlig, alminnelig (i det minste omfatte alle dødssynder), og den må være overnaturlig. En blott og bar naturlig anger hvor man fortryder sine synder fordi disse påfører skade eller skam, hjelper ikke til å få syndsforlatelse. Man må angre synden for Guds skyld, dette kalles overnaturlig anger.

Man kan angre sine synder av frykt for Gud eller av kjærlighet til Gud. Den første anger benevnes ufullkommen, anger av kjærlighet til Gud kalles fullkommen anger. Ennskjønt det ved mottagelsen av botens sakrament er tilstrekkelig å ha denne ufullkomne anger, så bør man dog beflitte seg på å oppvekke anger av kjærlighet til Gud. Man bør derfor overveie Guds store kjærlighet til oss og Vårherres Jesu Kristi bitre lidelse og død. .

Botens sakrament kan også kalles oppstandelsens sakrament, den åndelige oppstandelses.

Det er ikke så få skandinaviske teologer som i tidens løp har funnet frem til Kirken. Blant disse inntar stiftsprost Kofoed Hansen en fremragende plass. Han var stiftsprost over Lolland, Falster. Han beskjeftiget seg meget med historiske og dogmatiske studier, særlig var det botens sakrament som stiftsprosten kom til å studere nærmere, både skriftemålets rettslige grunnlag som dets etiske og praktiske verd. Han innså at makten til å forlate synder var betrodd til de rettmessige hyrder. I 1883 tok han avskjed fra sitt embete, og bosatte seg i København, hvor han fortsatte sine studier og til sist avla den katolske trosbekjennelse 9. juli 1887. Han døde den 4. desember 1893.

Det store norrøne Krist-kvad Harms⁶¹ fra det 12. århundre er bevaret med alle sine 65 vers. Kvadet er et dikt om anger og om Ham som tilgir den angrende, Krist "sorgens sol". Skalden taler om at Krist selv har budt oss å angre og skrifte og har lovet miskunn igjen. Skalden griper etter Kristi kjærlighet. Han heler vår skade, idet Han selv bar "all svakhet og mén på sitt legeme". Dikteren går inn i lidelseshistorien, ser Frelseren pint og korsfestet og hører Ham tilgi den angrende røver. Han stanser en stund ved korset i betraktningen over Kristi lidelse, inntil påskedagens evangelium bryter igjennom, fulgt av fortellingen om himmelfartens under. Så stiger, på den annen side av det lovprisende omkved dommedagsbilder frem. Da kommer en ond time for alle som ikke før har søkt forlik med Gud. For stunden er inne. Da den strenge dommer skiller menneskene ad: salighetens og kvalenes verdener venter. Etter skildringen om Guds straffedom kan dikteren med desto større styrke oppfordre til anger og bot - nå straks, for ingen vet når det vil være for sent, og Krist er den eneste som kan gi menneskene virkelig hjelp. Diktets slutning gir eksempler på Guds miskunn mot de angrende - mot David, Peter, Maria Magdalena. Slike tegn på Guds nåde trøster skalden. Han ber om Guds barmhjertighet, om Marias og "hver hellig manns forbønner." (Kristendom og Kvad s. 110.)

Avlat.

Avlat er en ettergivelse av timelige syndestraffer, og dette i kraft av Jesu Kristi fortjenester. Avlat har altså intet med syndsforlatelse å gjøre, den utsletter ingen synder, men opphever kun helt eller delvis de timelige straffer son! er en følge av synden. At Gud legger timelige straffer til de allerede forlatte synder, det leser vi i den hellige Skrift. Adam fikk forlatelse for sin synd, og allikevel måtte han dø. Moses fikk ikke den glede å se det forjettede land, skjønt hans synd var ham tilgitt. Den timelige straff for synden må enten avbøtes i dette liv eller også i det tilkommende ved skjærsildens lutring.

Imidlertid har Gud, som er kjærligheten og barmhjertigheten selv, betrodd sin Kirke den uendelige fyldestgjørelse som hans Enbårne Sønn har gitt oss ved sin bitre lidelse og død. Den fyldestgjørelse som Jesus har gitt den guddommelige rettferdighet for oss, oppveier ikke blott syndeskylden og den evige straff, men overgår dem uendelig. Og denne uendelige fyldestgjørelse skal ikke være forgjeves eller unyttet, men tilfalle oss. Dette skjer gjennom Kirken. For Kirken har fått den uinnskrenkede makt til å binde og løse, altså også til å løse de timelige straffes bånd. Ettergivelse av synd eller straff finner imidlertid kun sted når der samtidig skjer den guddommelige rettferdighet fyldest ved Jesu Kristi fortjenester. Kirkens nøklemakt over synd og straff krever derfor også dens nøklemakt over Kristi fortjenester og fyldestgjørelser. Kirken er etter Pauli ord (1. Kor. 4, 1) Kristi tjener og forvalter av Guds hemmeligheter. Jesu fyldestgjørelse er da overgitt til Kirken som en uuttømmelig skatt, hvorav denne kan og skal utdele til de troende uten å måtte frykte for at denne skatt noensinne blir mindre.

Når Kirken i kraft av sin binde- og løsemakt kan utslette synden, så kan den også sikkert oppheve botsstraffene, hva jo allerede apostelen Paulus gjorde overfor en synder i Korint (1. Kor. 5, 3-5, 11. Kor. 2, 5-11). Det første eksempel på avlat er altså nytestamentlig.

Kirken har aldri opphørt med inntrengende å oppmuntre de troende til flittig å tilegne seg avlatens store velsignelse som er tilgjengelig for alle. De kirkelige betingelser for å kunne bli delaktig i avlat er først og fremst menneskets botferdige sinnelag. Selv den minste timelige straff kan ikke oppheves uten at synden er angret og utslettet. Dernest kreves en ytre ytelse såsom kirkebesøk og bønn. Men den ytre ytelse alene er aldri tilstrekkelig. Den må besjeles av det rette indre sinnelag, og syndsforlatelsen må alltid gå forut; for, gjentas ennå engang, ingen avlat kan vinnes for en synd som ikke er utslettet ved anger og bot.

Det er dog, ikke ved denne personlige, i regelen lett utførlige ytelse at den timelige straff avsones. Når man oppfyller betingelsene, får man sin straff ettergitt av Kirken. Kirken yter samtidig av sin nådeskatt den guddommelige rettferdighet fyldest for denne straff som nå bortfaller.

Foruten Jesu Kristi fyldestgjørelser har vi helgenenes dydsgjæringer som for manges vedkommende sikkert har oversteget den timelige syndestraff som de selv hadde å avsones; dette tilflyter nå Kirken og skal komme dens svakere lemmer til gode. Til Kristi uendelig store fyldestgjørelse kommer altså jomfru Marias og alle de andre helgeners fyldestgjørelser, dog ikke sidestillet med Jesu fortjenester; de har kun verdi fordi de er vokset frem av Kristi Blod. Men nettopp derfor skal de heller ikke gå tapt, men likesom Jesu fortjenester komme kirkelegemet til gode. Dette er jo til Kristi egen ære. De hellige er jo hans mystiske lemmer. Den fyldestgjørelse som således fremkommer, den hverken forringer eller forøker i seg selv Kristi fyldestgjørelse som er overflødig stor for all verdens synd og straff.

Med hensyn til avlatens virkning skjelner man mellom fullkommen og ufullkommen avlat - fullstendig eller delvis - ettersom den ved synden forskyldte straff ettergis helt eller kun for en del. Ved en "40 dagers avlat" mener således Kirken å ettergi så meget av den timelige straff som etter Oldkirkens botsdisiplin skulle være avbøtet ved en kirkebot som hadde vart i 40 dager.

"Oldkirkens botsdisiplin." Her står vi ved det neste tilfelle av avlat. Det var tunge dager den unge Kirke den gang hadde å gjennomgå, forfølgelser fra alle kanter. Ved siden av de mange bekjennere og martyrer gas der også kristne som fornektet troen. Kirken var streng mot disse. Vilde de komme tilbake, måtte de først gjøre bot, og boten var ofte lang og tung. Da henvendte disse angerfulle syndere seg ofte til bekjennerne, til de heltemodige kristne som lå i fengsel for troens skyld, som allerede var blitt grusomt pint, og som rolig så martyrdøden i møte. De andre kristne hadde den dypeste ærefrykt for bekjennerne. I sin nød bad de botferdige disse om hjelp, og bekjennerne innsendte til de kirkelige forstandere et såkalt "fribrev", et bønnskift om opphevelse av de svære straffer for de frafalne kristne. Og Kirken tok hensyn til martyrenes fortjenester og ettergav Kristi fyldestgjørende lidelse og hans lidelse i hans legeme, i martyrene og bekjennerne sattes istedenfor de fyldestgjørende straffer.

1) Hyppig meddeler Kirken en avlat "på 7 år og 7 kvadragerne,. Dette betyr ettergivelse av så megen straff som man i Oldkirken ville ha fått av Gud hvis man hadde underkastet seg den kirkelige bot i 7 år og dessuten i 7 fastetider, hver på 40 dager. Disse fastedager bruktes som særlig mål for straffefrikjennelse, fordi der i dem øvedes betydelig strengere bot enn i den øvrige del av året.

2) Man taler undertiden om "å vinne avlat for en avdød". Dette vil si å underkaste seg den åndens og hjertets beredelse som utfordres for å vinne enhver avlat, og derved be til Gud at Han av sin nåde vil la avlaten komme de avdødes sjeler til gode. Avlaten for de avdøde er altså kun oppnåelig: forbønnsvis.

På Værne i Østfold var Norges eneste ridderkloster anlagt, formodentlig av kong Sverre i slutten av 1100-årene. Det tilhørte Johanniterordenen og må nærmest ha vært tenkt som et invalidehospital for hirden. Til hospitalskirken knyttet pave Bonifacius IX i året 1402 den samme avlat som var tilstått Johanniterordenens hovedkirke S. Maria i Venezia. Den avlat kunne vinnes av alle botferdige som på St. Hansdag og Langfredag besøkte kirken og gav en almisse til dens underhold. Nordisk Kultur s. 243.

Den siste salving.

Den siste salving, også kalt de sykes salving, er det sakrament i hvilket en syk ved salving med den hellige olje og ved prestens bønn mottar Guds nåde til sjelens velferd og undertiden også til legemets.

At dette sakrament er innstiftet av Kristus følger av apostelen jakobs ord (5, 14-15): "Er noen iblant dere syk, da kalle han Kirkens prester til seg, og de skal be over ham og salve ham med olje i Herrens navn. Og troens bønn skal bli den syke til frelse, og Herren skal skjenke ham lindring; og dersom han har syndet på seg, skal de forlates ham."

Den hl. Krysostomus (+ 407) sier at presten gir syndsforlatelse i dåpen og ved de sykes salving. Pave Innocens I (+ 417) kaller den salving som presten foretar på den syke med den av biskopen innviede olje for et sakrament.

Den siste salvings sakrament meddeler tilgivelse for alle synder som den syke nok har angret, men ikke er i stand til å skrifte, samt ettergir timelige syndestraffer. Det forøker den helliggjørende nåde og gir styrke i lidelser og fristelser, særlig under selve døds kampen. Ofte virker det også til legemets velferd.

Enhver katolsk kristen som er nådd til fornuftens bruk og er farlig syk, kan og bør motta dette sakrament. I enhver farlig sykdom kan det kun mottas én gang; dog kan man motta det igjen når dødsfaren er over, men viser seg påny.

Man skal motta den siste salvings sakrament i nådens stand. Derfor bør man først skrifte. Er dette ikke mulig, skal man oppvekke fullkommen anger. Man bør også oppvekke tro, håp og kjærighet samt hengivelse i Guds hellige vilje. Man skulle ikke oppsette dets mottagelse for lenge, men motta det mens man ennå er ved bevissthet og etter å ha mottatt det hellige vandringsbrød.

Se, med hvilken omsorgsfull kjærighet Kirken omfatter de udødelige sjeler! Ved livets begynnelse møter Kirken det lille barn med et sakrament som utsletter arvesynden, og som gjør det til et Guds barn med arverett til himmelen. Og når så menneskets prøvetid her på jorden er omme, mildner Kirken den døendes siste øyeblikk. Da meddeler den et annet sakrament, de sykes salving, som helbreder de onder som er fremkalt ved personlig synd. Den gyder olje i de sår som mennesket har erholdt i livets kamp og bereder det til den siste store reise.

Med hensyn til sykeværelsets forberedelse når den siste salving skal meddeles, henvises til de tidligere omtalte bøker "Katolsk praksis i kirken og i hjemmet", "veiledning i katolsk Trosliv" samt til "Sakramentboken. Ritualene og bønnene".

Du mitt liv! Når livet slukner, se min anger, løs meg av bannet.
I den siste oljes vigsel unn meg all din mildhetsfylde!
Gi mitt hjerte ditt eget rene legem og blod som du tok av din moder,
så jeg rustet er til ferden, når min sjel skal slippe verden!

(Av det gamle norrøne dikterverk Lilja.)

Middelalderens gilder eller laug er velkjente. Hvert laug trådte i et fast forhold til en bestemt kirke og hadde der sitt eget alter. Til bestemte tider av året lot de lese hellige messer for levende og døde; for også utover døden og graven skulle den broderlige endrektighet og kjærighet vare. Medlemmene understøttet gjensidig hverandre, for som brødre i Kristus skulle de komme hverandre til hjelp i enhver nød. De syke og fattige medlemmer skulle de skjenke milde gaver. Døde et fattig medlem, skulle han begraves på laugets bekostning og hans etterlatte forsørges.

Pastor Christian Frederik Brockdorff hadde allerede i sine unge dager følte seg tiltrukket av den katolske Kirke. Han forstod dog ikke ennå den gang nødvendigheten av å slutte seg til den. Men jo eldre han blev, desto sterkere ble ønsket hos ham i det minste å dø som barn av den hellige, alminnelige Kirke. Da han derfor i 1895 i sitt sogn på den lille ø Alrø i nærheten av Horsens ble rammet av et slagtilfelle og var døden nær, sendte hans hustru, som kjente hans inderlige ønske,

straks bud etter den katolske prest i Horsens. Denne opptok ham i Kirken på hans sykeleie. Pastor Brockdorff kom seg imidlertid, og inngav naturligvis straks ansøkning om avskjedigelse fra sitt embete i statskirken. Denne edle konvertit døde 26. september 1908.

Prestevigsel.

Alle kristne er ved troen og dåpen knyttet til Kristus, vår evige yppersteprest og har herved del i et alminnelig åndelig prestedømme. De kristne har den plikt å bringe åndelige ofre, bønn og kjærlighetsgjerninger.

Men foruten dette alminnelige prestedømme gis der ennå et særskilt prestedømme, et presteembete. Dette innstiftet Frelseren ved den siste nattverd. Da gav Han sine apostler den makt og det verv å frembære det hellige messeoffer. På sin oppstandelsesdag med delte Han dem makt til å forlate synder. Vi hører ikke noe om at Herren foretok noen håndspåleggelse. Dog dette har intet å bety - vår guddommelige Frelser kunne fremkalle virkninger ved en blott og bar viljesakt. Men apostlene gav sin makt videre med bønn og håndspåleggelse. "Jeg påminner deg om at du påny oppvekker den Guds nåde som er i deg ved mine hendes påleggelse," skrev apostelen Paulus til Timoteus, biskop i Efesus (2. Tim. 1, 6). Og kirkefaderen Augustin sier, idet han taler om dåpen og prestevigsel: "Den ene såvel som den annen er et sakrament, hva forøvrig ingen betviler."

Hverken den verdslige øvrighet eller de kristne menigheter har rett og myndighet til å meddele noen prestelig fullmakt, da de selv ikke besitter noen sådan. Kun biskopene kan gyldig meddele prestevigselens sakrament; for denne makt er gått over kun på dem fra apostlene gjennom den særegne bispevigsel.

Det var gammelt i den katolske kirke å fremheve plikten til prediken; men iveren steg i det 11. og 12. årh. På visitasreiser og synoder tilholdt biskopene prestene å "forkynne evangeliet", gjennom brev innskjerpet de at "kunsten over alle kunster er å lede sjelene". Den middelalderlige lærebok "Opplyseren" sier at prekenen må være kort, for om vinteren er det bitterlig kaldt i kirken. (*N. Lit. 1, 281.*)

Enkelte av predikene gjenfinnes i et norsk håndskrift fra omkring 1200 og holdes alminnelig for å være norske. Men det kunne også tenkes at homilier er kommet til Norge fra Island. Tidlig gikk bøkene begge veier; da Ingemund prest, farbror av biskop Gudmund av Holar, i 1180 la ut på Norgesferd, hadde han sin bokkiste med; 41 der hvor bøkene var, der var hans glede". (*N. Lit. 1, 284.*)

I den store mannedødens tid (1349) var det ingen det gikk mere ut over enn prestene. Når folk fikk sotten, sendte de gjerne bud til presten, og det ser ut som om de ikke sparte seg, men gjorde sin plikt selv om de visste det kunne koste dem livet. Derfor er den store dødeligheten blant prestene et vitnemål om plikttroskap og offervilje i denne forferdelige tiden. ("Vårt folks historie" av overlærer Tormod Knutson, s. 84.)

Erkesetet i Nidaros tallet ved svartedaudens utbrudd 300 prester, men etter den herjende farsott var der bare 40 av dem i live. Foruten erkebiskop Arne Vade falt biskopene Thorstein av Bergen, Guttorm av Stavanger og Hallvard av Hamar.

Det vakte i sin tid stor oppsikt da den anglikanske geistlige Robert Hugh Benson i 1903 trådte over til den katolske Kirke; han var sønn av erkebiskopen av Canterbury, som jo er den engelske kirkes geistlige overhode. Hva var grunnen til hans konversjon? Det var den at han var kommen til erkjennelse av at den engelske kirke ikke hadde gyldig viede prester. Han ble nå katolsk prest, og utfoldet stor litterær virksomhet. Dertil virket han meget ved sine prekener og ved konvertittundervisning. Således uttalte han engang til en norsk trosfelle, at han gjennomsnittlig hadde en konvertitt hver dag. Benson døde i 1914.

Hvor den apostoliske suksesjon er avbrutt, er der hverken gyldig vigslede biskoper eller prester og derfor heller ikke gyldige sakramenter, unntatt dåpen og ekteskapet. Med benevnelsen den "apostoliske suksesjon" menes den sammenhengende rekke av gyldig vigslede biskoper helt fra apostlene ned til våre dager.

Ekteskapets sakrament.

I intet kirkesamfunn står ekteskapet så høyt som i den katolske Kirke. Ekteskapet er der et sakrament, uoppløselig inntil døden skiller ektefellene. Derfor hører man aldri i den gamle Moderkirke om gjengifte mellom skilte. Vel kan Kirken av vektige grunner tillate at ektefellene lever hver for seg, men selve ekteskapet blir bestående. Ingen av ektefellene kan inngå noe nytt lovlig ekteskap før den annen part er død. "Hva Gud har sammenføyet, skal mennesket ikke adskille" (Mark. 10, 9).

Gud selv har i paradiset innstiftet ekteskapet, d. e. forbindelsen mellom mann og kvinne til det inderligste livsfellesskap. "Det er ikke godt for mennesket å være ene; lat oss gi ham en medhjelper som er ham lik" (1. Mos. 2, 18). Men ekteskapet forblev ikke i sin opprinnelige renhet. Dog Kristus har gjenopprettet dets enhet og uoppløselighet og dessuten opphøyet det til et sakrament. Apostelen Paulus skriver: "Denne hemmelighet er stor, men jeg sier i Kristus og i Kirken" (Ef. 5, 32). Den samme apostel lærer også at de kristne ektefeller skal være forenet med hinannen som Kristus og hans Kirke. Men Kristus og hans Kirke står i en overnaturlig, nåderik forening med hverandre, altså

må også den ekteskapelige forening eller ekteskapet blant kristne være en nåderik forening d. v. s. et nåderikt eller et ytre med en indre nåde forenet tegn og følgelig et sakrament. Kirkens lære med hensyn hertil fremgår ikke bare av samtlige Kirkefedre, men også av de sekters lære som har skilt seg fra Kirken i de første århundrer.

Ekteskapets sakrament meddeles ved at brudefolkene erklærer for sin sogneprest og to vitner at de tar hinannen til ekte, og presten derpå velsigner deres pakt. Ved ekteskapets sakrament nedkaller man Guds nåde og Guds velsignelse over familien; Guds velsignelse for den helligdom man bygger, Guds nåde for å kunne oppfylle de plikter familielivet nødvendigvis fører med seg.

Kristi Kirke lærer ektefellene å betrakte ethvert barn som en gave fra Gud.

Med hensyn til ekteskapshindringer o.s.v. henvises til katekismen. Likeledes henvises til pave Pius XI's rundskrivelse om Det kristne Ekteskap, norsk oversettelse, i komm. hos Cammermeyer, samt til biskop Mangers fastehyrdebrey for 1933 om Ekteskapet og til ekteskabet i den katolske Kirkes (København) av pater Nøsen S. J.

Den anglikanske geistlige Edward Caswall bad med sin fromme hustru Louise meget og inderlig om å måtte erkjenne Guds vilje til salighet. Lyset ble til slutt så klart at de begge trådte over til den katolske Kirke. Noen tid etter døde den fromme hustru, og den forhenværende anglikanske geistlige ble nå katolsk prest og inntrådte i Oratoriet i Birmingham. Han elsket Norge og det norske folk og utgav i 1867 et lite skrift: "A brief Account of Catholicism in Norway". Father Caswall gjestet to ganger Norge. Han døde 2. januar 1878. Han har skrevet og oversatt en rekke bøker. Samtidig med Father Caswall levde der i Oratoriet i Birmingham en annen kjent forhenværende anglikansk geistlig, John Henry Newman, senere kardinal Newman. Dennes konversjon i 1845 ble i sin tid betegnet som en begivenhet av første rang, han var jo Oxfordskolens forhenværende fører. Den fremragende vitenskapsmann og store teolog døde i 1890.

Enda en annen Norgesvenn bør nevnes, Canon Francis Wyndham. Han var født 1838, ble anglikansk prest og fikk ansettelse som sådan ved en av østkantens kirker i London. I 1868 gikk han sammen med to av kapellanene ved samme kirke over til katolisismen og ble i 1871 presteviet av kardinal Manning.

Canon Wyndham var en varm venn av vårt folk og av vårt land, som han gjentagne ganger har besøkt. Første gang han besøkte Norge var i 1859. Han led den gang av en snikende sykdom som han her oppe ville forsøke å få bukt med. Det lykkedes ham også, og i sin takknemlighet mot det land hvori han hadde gjenvunnet sin helbred, utgav han i 1861 en begeistret bok "Wild Life on the Fields of Norway". I sin lange virksomhet som prest nedla han et stort arbeide i barmhjertighetens tjeneste i

London. Tillike beskjeftiget han seg meget med litterære arbeider og har utgitt flere bøker. Canon Wyndham døde 16. november 1919.

Kirkens vigslinger.

Ved Kirkens signing blir personer og ting helliget til gudstjenesten eller til de troendes bruk. Her tilhører de fire lavere vigsler som forberedelse til prestevigselen, vigsler av kirker, altre og klokker, innvielse av kirkegårder, av vann (vievann), av olje, lys, palmer (på palmesøndag), av kors, rosenkranser, medaljer. Ved disse vigslinger blir Guds beskyttelse nedbedt. Disse vigslinger kalles også "sakramentalier", fordi der består en viss likhet mellom dem og sakramentene. Dog er de vesentlig forskjellige. Sakramentene er innstiftet av Jesus Kristus, og virker ved den kraft som Han har gitt dem. Sakramentaliene derimot er anordnet av Kirken og virker ved Kirkens forbønn og velsignelse. Disse siste meddeler ikke - således som sakramentene - helliggjørende nåde, men alene understøttende nåde, dessuten timelig beskyttelse og velsignelse.

Når Kirken signer eller vigsler, pleier den å anvende det hellige korstegn, som har en vidunderlig kraft til å neddra Guds velsignelse over oss. Den kristne bør ofte betegne seg med det hellige korstegn, samt anvende alle av Kirken innviende ting med et andektig sinn, ganske særlig vievannet. idet vi ber Gud om å lutre oss mere og mere i Kristi Blod og la oss bli beskyttet mot alle farer.

I sin bok "Katholicisme" (København 1924), sier pastor Schindler så smukt om korstegnet: "Hva er skjønnere og kristeligere enn å begynne og slutte sin dag, sin bønn, sitt arbeide, sitt studium med frelsens tegn? Der er vern og styrke i det hellige tegn under fristelser. Det helliger og innvier vår gjerning, vårt legeme og vårt sinn. Gjøres korstegnet andektig, er det en hel andakt for sig: det kan uttrykke nød og trang til velsignelse, det kan uttrykke anger, seier, takk og bønn, alt etter hva vi legger i det. Som Jesu navn er navnet over alle navn, således er korstegnet tegnet over alle tegn."

Alle Kirkens barn nærer stor kjærlighet til korstegnet. På en ganske særlig måte synes dette å ha vært tilfelle med den i hellighetens ry avdøde pater Karl Halfdan Schilling. Ennå går der frasagn om hvorledes mødrene brakte sine syke barn til ham, og han bad for dem og gjorde korsets tegn over dem, og mange var de som ble helbredet.

Karl Halfdan Schilling ble født i Christiania 9. juni 1835, og var sønn av rittmester Gottlieb Fredrik Schilling. Karl Halfdan ble kunstmaler. Den 11. november 1854 ble han under et studieopphold i utlandet i Düsseldorf opptatt i den katolske Kirke. Etter en del år vendte han hjem igjen til Norge, hvor han i Christiania (Oslo) fant sin landsmann pater Stub som sogneprest ved St. Olavskirken. De grunnla i fellesskap St. Vincentsforeningen. Schilling ble valgt som første formann og besøkte de fattige og syke, trøstet og hjalp. Senere ble han medlem av Barnabiterordenen og døde 2. januar 1907 i Mouscron i Belgia, som ovenfor nevnt i hellighetens ry. Barnabiterpatrene gjorde biskopen av Bragge

oppmerksom på de vidunderlige bønnehørelser som fant sted på pater Schillings forbønn, og bad ham nærmere undersøke alt. Pater Schillings helgenkårsprosess ble innledet i 1924, den første fra det høye Nord siden den nye læres innførelse, og denne første var en som i moden alder hadde funnet veien tilbake til Fedrenes Kirke - en konvertitt. (*Der henvises til "En norsk kunstmaler som levde og døde i hellighets ry" av pater Toll.*)

Forherligelsen av korset er gammel i norrøn diktning. Og der er en dobbelthet i dens art. Snart synges der om korsets jordiske historie, om Helenas korsfunn, snart prises korsets hellige tegn. Korset er livets tre fordi det gjenreiser hva kunnskapens tre brøt ned. Korset er himmelnøkkelen fordi det åpner saligheten for oss, det er stigen fordi det er blitt vår vel til Gud. Korsstigen bæres av en dobbelt kjærlighets kraft, det er Kristi kjærlighet til Gud og mennesker. Korset er alteret fordi Guds Lam er ofret på det, og det er vekten fordi det har båret Ham som kjøpte oss. (*Kristendom og Kvad s. 133.*)

OM BØNNEN.

Herrens bønn.

Bønnen er sinnets oppløftelse til Gud for enten å lovprise eller takke Ham eller for å bønnfalle Ham om en nåde. Derav benevnelsene lovbønn, takkebønn og begjæringsbønn. Bønnen er nødvendig til salighet for enhver som har den tilstrekkelige fornuftens bruk.

Bønnen er et møte med Gud i vår sjels indre helligdom; der er det at vi skal fordype oss i Ham. Vårt sinn og våre tanker må dvele i Gud. Bønnen er også veien ut av vårt elende. Ved bønnen skal vi legge all vår usseldom inn i Jesu Hjerte for så å motta Guds nåde som lutrer og styrker og høyner sjelen. Ved bønnen står vi ved kilder av nåde som aldri kan uttømmes. Kan vi forbauses over bønnens makt? Er den ikke en gjenklang av Guds godhet og av hans allmakt? Jesus er kjærligheten selv. Han står foran døren og banker på og venter til der åpnes for Ham. Han hungrer etter at vi skal føle den dype hunger etter Gud og etter det salige samfunn med Ham. "Dersom noen hører min røst og åpner døren for meg, vil jeg gå inn til ham og holde nattverd med ham og han med meg" (Joh. Åp. 3, 20). Måtte vi dog forstå hvor megen kjærlighet som ligger i disse ord! Jesus lenges etter å forene seg inderligere med oss, og etter å meddele oss de rike nådegaver som hans Hjerte strømmer over av.

Vi leser i den hellige Skrift at Jesus talte følgende ord (Matth. 6, 9-14): Således skal dere altså be: Fader vår du som er i himlene, helliget werde ditt navn, til oss komme ditt rike, skje din vilje som i himmelen så og på jorden. Gi oss i dag vårt daglige brød og forlat oss vår skyld som og vi forlater våre skyldnere, og led oss ikke i fristelse, mens frels oss fra det onde. Amen.

Etter ordene "fra det onde" leses i noen greske håndskrifter ennå følgende "For ditt er riket, makten og æren i evighet." Men da de ikke leses i de eldste håndskrifter eller nevnes av de eldste kirkefedre og heller ikke finnes hos Lukas 11, ansees de for uekte.

Det er altså ikke bare i egne anliggender at vi skal ta vår tilflukt til Herren. Derfor lærer Frelseren oss å be: Til oss komme ditt rike. Gi oss i dag vårt daglige brød. Forlat oss vår skyld. Vår bønn må bli altomfattende, således som Jesu Hjertes kjærlighet er. Vi er alle kallet til å virke for Guds rikes utbredelse, til å spre den ild som Frelseren kom for å kaste på jorden.

"Alt hva dere begjærer i bønnen, tro at dere skal få det, og det vil skje eder" (Mark. 11, 24). Enhver bønn blir hørt, og det i samme utstrekning som den er en virkelig bønn - inderlig, ydmyk, tillitsfull. Men den blir ikke alltid hørt på den måte som vi mener. Vi er på veien frem over slektens graver inn mot Guds rike. Vi kan ikke alltid fatte Guds tanke med oss. Derfor må vi søke å bringe våre egne ønsker i samklang med Guds hellige vilje og legge alt inn under Guds styrelse. Og en dag skal der falle klarhet over alt, over Guds forunderlige førelser med oss og med våre og med hele slekten. En dag skal det ligge avdekket for oss i strålende lys.

Bønnen er en uuttømmelig kilde til fred, til styrke og til lykke. Den lar lyset fra oven strømme inn i vår sjel, så vi bedre fatter korsets velsignelse.

Det er kun gjennom bønn at man når frem til den sanne~ tro, ingen annen vei enn denne. Dette er noe som alle konvertitter har erfart.

I kvadet Gelsli "Strålen" som Einar Skulesøn fremsa da den norske erkebispestol reistes i Nidaros i 1152, forklaret først skalden "solen", Kristus, som strålen går ut fra. Gud er den nådens sol, det verdens lys, den klare sol som lot seg føde av den klare havets stjerne og spredte verdens mørke. Dens lys sluknet i døden, men derved vant den himlens lys for alle jordens mennesker. Evangeliets Kristus er det sanne lys. I Geisli kaller skalden Ham også verdens lege (heims læknir). Navnet læknir viser inn til en Kristustro som bygger på forestillingen av en verden, såret av synd og helet av Ham ved hvis sår vi har fått legedom. (*Kristendom og Kvad s. 75.*)

I den gamle Hamarkrønikes gripende skildring av den siste katolske biskops avskjed med sin hjord heter det at da bispen kom til Strandbakken, takket han Gud for hver dag han hadde fått leve i Norge. Beveget sa han farvel til sitt presteskap, sin domkirke og klostret, til borgere og bønder og bad dem alle erindre ham i sine bønner. Han anropte Gud om at de alle måtte møtes i himmelen, om de ikke mere skulle sees her nede. Og Hamarkrøniken tilføyer: Deretter kastet han seg på kne og sa gråtende: "Vale, Hamar, vale - farvel, Hamar, farvel!"

Engelens hilsen. Hva historien sier om andakten til den hellige Jomfru.

"Og engelen kom inn til henne (Maria) og sa: Hill deg, full av nåde! Herren er med deg; velsignet er du iblant kvinnene" (Luk. 1, 28).

Her står vi ved den bønn som våre Fedre alltid så gjerne lot følge etter Herrens bønn. Vi ser hvor bibelsk den er helt igjennom. Med Elisabeth tilføyer vi: "Og velsignet er ditt livs frukt" (Luk. 1, 42) og føyer ennå det allerhelligste navn Jesus til. Dette er lovprisningsbønnen i engelens hilsen. Den gamle Moderkirke lærer derpå sine barn en begjæringsbønn: "Hellige Maria, Guds Mor, be for oss syndere, nå og i vår dødstime Amen."

[Den så velkjente rosenkransbønn består i en forening av muntlig og betraktende bønn. Det er begivenheter i Jesu forløsningsverk vi betrakter over, hans fødsel og barndom, hans lidelse og død, hans oppstandelse og herlighets liv.]

Hele den katolske verden over ringes der morgen, middag og aften med kirkeklokkene. Der ringes "angelus" eller engelens hilsen for å takke Gud for hans Sønns menneskevordelse og for å ære den hellige jomfru og anbefale oss til hennes moderlige beskyttelse.

Nåden ble gitt Maria i sådan fylde at selv erkeengelen bøyde seg for henne og hilste henne med de ord: "Hill deg, full av nåde." De gaver og de fortrinn som ble Maria til del, hadde som mål å forberede henne til hennes store oppgave - å bli Guds Sønns Mor.

Dog skulle hun ikke kun gi livet til Jesus Kristus, men hun skulle også gi Ham til oss, for at vi må bli delaktige i Kristi liv, og for at hans liv stadig rikere og skjønnere må nå til utfoldelse i oss. Jesus Kristus er den eneste megler mellom Gud og menneskene (1. Tim. 2, 5). Men hvem kan sikrere føre oss til Frelseren enn Maria? Da vi er Jesu brødre, er hans mor tillike vår mor. Fra eldgammel tid av var den tro levende hos det kristelige folk at den døende Frelser gav hele menneskslekten Maria til mor i den hl. Johannes' person. Kirkefedrene lærer at Maria har i nådeforholdets gjenopprettelse nøyaktig samme plass som Eva hadde i dets fortapelse. "Eva ble årsak til døden, Maria til menneskehetens liv" (Epifanius + 403).

Maria kalles og er Guds Mor. Dette vil si at hennes sønn er sann Gud. Navnet Theotokos - Guds mor - ble av de kirkelige forfattere allerede tidlig tillagt Maria, neppe senere enn man begynte med å betegne henne som den annen Eva. Det forekommer således i Origines' skrifter (185-254). Året 431 ble det opptatt i Kirkens troselære på den kirkeforsamling som var rettet mot Nestorius' vranglære.

Kristus har elsket sin mor. Aldri har Gud elsket en annen blott og bar skapning så høyt, aldri har en sønn elsket sin mor så inderlig som Jesus Kristus har elsket sin hellige mor. Hun var jo hans største seierstrofe, fordi hun hadde mottatt langt mere av Ham enn alle andre mennesker - hans dyrebare Blod brakte henne nåden i en enestående fylde.

De ord "Kvinne, hva har jeg med deg å gjøre?" som Jesus sa til sin mor ved bryllupet i Kana, betyr i den riktige oversettelse: "Hvorfor skal vi gjøre oss unødige bekymringer." Ordene "Den som gjør Guds vilje, han er min bror, min søster og min mors vitner om åndelig slektskap med alle som gjør Guds vilje. Marias enhet i kjærligheten til Guds vilje er av meget større verdi enn den fysiske enhet som moderskapet er opphav til. Det samme gjelder for det svar Jesus gav en kvinne som hadde lovprist hans mor. "Ja, salige er de som hører Guds ord og bevarer dets (Luk. 11, 2). Maria er stor ved sin moderverdighet; hun er større ved sin tro og sitt liv i Gud. ("Lourdes og dets mirakler", av A. Lutz.)

Vi vil her omtale forskjellige Mariafester; for det er nettopp ved disse at vi best kan se hva historien sier om andakten til den hellige jomfru. De første kristne pleiet å bevitne Maria sin ærefrykt og kjærlighet på alle de av Frelserens festdager hvor også hennes navn ble nevnt. Litt etter litt oppkom de egentlige Mariafester. Man har funnet bevis for at der allerede fra det 4. årh. av ble feiret en Mariafest som kaltes "Minnefest for den hellige Guds mor og alltid rene jomfru Maria". I det 7. årh. feiret man Marias fødselsfest. Festen feires 8. september. Marias budskapsdag, 25. mars, hører til Kirkens eldste fester og ble likesom Marias fødselsfest, Kyndelsmesse o. s. v. feiret i Norden hele middelalderen igjennom. Jesu fremstilling i templet ble allerede feiret i Jerusalem henimot slutningen av det 4. årh. som en fest for vår guddommelige Frelser og hans velsignede Mor. Festen benevnes Marias lysmesse eller Kyndelsmesse og feires 2. februar.

På Marias opptagelsesfest, 15. august, ihukommer Kirken den minneverdige stund da Kristi hellige Mor ble kalt hjem til sin guddommelige Sønn for å delaktiggjøres i hans himmelske herlighet. Marias opptagelsesfest ble alminnelig feiret i Kirken allerede i det 7. årh. Også denne fest ble i middelalderen feiret i hele Norden. Her i Norge kaltes den for "Vår Frue dag dyre".

I de gamle norrøne kvad lignes Maria med en kvist av Jesse slekt. Her står vi ved et av middelalderens yndlingsbil - leder på Maria. Til henne, kongeætlingen, og til hennes guddommelige barn sikter Esaias' ord: "En kvist skal gå frem av Jesse rot, og en blomst fra hans rot skal stige opp" (Es. II, 1). Kunsten fremstiller gjerne Maria med Kristusbarnet i hovedstammens topp, stundom kledd av solen og med månen under sine føtter. Fra den norske middelalder eler vi en messehagel (fra Løyten kirke, nå i universitetets oldsaksamling i Oslo) hvor vakre broderier illustrerer det norrøne vers om grenen av Jesse slekt. (Kristendom og Kvad s. 93-95.)

"Maria står i helligdommen som den første av alle de forløste. Ved sin fullkomne ydmykhet, renhet og styrke stråler hennes skikkelse klart i alle gode hjerter. Hos henne har den helliggjørende nåde

helt fått gjennomtrengre den menneskelige natur". Disse ord er tatt av "Avskedsord till Garde Pastorats Församlingar" av Kåre Skredsvik. Som prest i den svenske statskirke hadde han å holde gudstjeneste i 4 gamle katolske kirker fra middelalderen i Garde, Etelhems, Alskogs og Lye kirker. Han avla Moderkirkens bekjennelse i 1934.

Du er den elskeligste av kvinner, ydmyk av hjertet som ingen på jorden, du er sjelenes vei fra synden, signede mø, som Herren elsker! Du er Åndens glødende bolig, smykket med gode gjerningers fylde. Over din terskel, du himlenes glede! skyld og svakhet kan aldri trede. (Av "Lilja".)

Foruten til de nordiske språk foreligger Lilja oversatt til engelsk, fransk, tysk, hollandsk og latin, et talende uttrykk for dette gamle norrøne kvads verd. I Lilja finnes klarhet, åndelig kraft, personlig stemning. Skjønt kvadet spenner over hele det gamle og nye Testament, er det dog et sterkt enhetlig verk. Lilja tilhører da også en tidsalder for hvem hele den hellige historie - om så tusener av år skiller mellom begivenhetene - har god sammenheng.

Det friskt sprudlende liv i Kirken. Andaktene.

De kirkelige andakter er utslag av bønn og liv i Gud. Alt i Kirken utvikler seg av troslæren og andaktene er derfor ikke annet enn dogmer, omsatte i liv. Gjenstanden for andakten er likeså gammel som Kirken selv, den er gitt oss sammen med Kirkens troslære, og full av spirekraft nedsenket i Kirkens skjød som kornet i jorden. Den stammer altså fra Gud og må i seg selv bære det guddommelige kjennetegn: kraft og virksomhet. De store kirkelige andakter er som friske strømninger. En stor folkelig andakt kan sette preg på en hel tidsalder.

I intet er Kirkens skjønnhet mere henrivende enn i andaktenes liv. Århundre etter århundre drar forbi, andaktenes farver blir smukkere enn noensinne. Kirken skrider fremad, og frydes ved alt det nye som bryter frem skjønt den evig og uforandret forblir den samme. Ved siden av gudstjenestens gamle urokkelige former utvikler Kirken stadig nye former, andaktene, som likesom bryter strengheten i overleveringen. Hvor megen varme og glede bringer andaktene inn i de troendes bønner og i hele forholdet til Gud!

I "Adgang til Jesu Hjerte" (Oslo 1926, 3. utg.) blir vi ført inn i den her i Norden mest utbredte andakt. Gjenstanden for denne er vår guddommelige Frelser som viser hen til sitt Hjerte og ved sitt Hjerte til sin kjærlighet. Jesu Hjerte betegner Jesus selv, sett i lyset av hans usigelige kjærlighet. Vi blir dog ikke stående ved hans menneskelige kjærlighet alene, men betegner hermed Ordet, en guddommelig Person og som sådan den høyeste sannhet og den høyeste godhet. Andakten til Jesu hellige Hjerte gir således uttrykk for selve kristendommens vesen. Vi lærer i denne andakt Herrens forbarmelsesfulle kjærlighet å kjenne som er kilden til all nåde, og denne kjærlighet fremstillet i

symbolet av hans hellige Hjerte, hvor den åpne vunde taler om Herrens store barmhjertighet og overvettes rike forløsning.

Denne andakts øvelser består av tro, tilbedelse, tillit, kjærlighet, takknemlighet, avbikt, hengivelse. Dens øyemed er å gjengjelde Frelserens kjærlighet, og yte Ham oppreisning for all den utakk som Han møter av så mange. Overalt fremtrer denne andakts krav om kjærlighet til Kristus, om en større, standhaftigere, mere oppofrende kjærlighet til Ham. Intet under at denne andakt overalt møtes med så megen forståelse, og at den er blitt vår tids store andakt.

Der henvises tillike til "Jesu Hjerte-andakten" av pater Ign. Schmid, S. J. og til tidsskriftet "Jesu Hjertes Budbringer" som utkommer i Aarhus hver måned.

Dette friskt sprudlende liv i Kirken har til alle tider gjort sterkt inntrykk på enhver som kom nærmere i berøring med den gamle Moderkirke. Her skal særlig nevnes to hvis navn uutslettelig er knyttet til hinannen, nemlig pastor Stub og den senere så bekjente biskop Offerdahl. Pastor Stub var født i Bergen 17. juni 1814 og døde der 13. januar 1892. Sin tilbakevenden til Fedrenes tro har han berettet om i sin bok "Ledsagelse fra fordomme til religiøs sandhed". Hans liv er skildret i "Et daadrikt liv" av O. Offerdahl, som jo gjennom ham hadde funnet veien hjem til den gamle Moderkirke. Ja, hvilken glans står der ikke over disse to gjeve vestlendinger! Også sistnevnte har gjort en litterær innsats, idet han bl. a. oversatte Salmenes Bok samt Det Nye Testamente etter Vulgata. Biskop Offerdahl døde i Norges jubelår 7. oktober 1930. Dog vil vi her gi et utdrag av den kjente konvertitts, folkehøyskolebestyrer Lars Eskelands, artikkel i vårt katolske ukeblad "St. Olav" av 7. april 1933.

Biskop Olav Offerdahl vart fødd 12. desember 1857 på husmannsplassen Kleivi under garden Ofredal i Årdal. Det var ein sjåleg og uneleg heimstad. Men det var ikkje lett å livberga seg der. Faren, Tomas Kleivi, slo seg ein dag til ulivs. Kristi, enkja, sat att med seks born, og det var ho som fekk taka tyngste taket med å få flokken fram. Men ho var uvanleg viljesterk. So tok barneflokken til å flyga ut. Alle gjorde æra på heimen sin. Del vann vyrdnad og tillit kvar dei for.

Olav var den nesteldste av syskinflokken. Han hadde god arv både fra far og mor, men mest fra mori. Ho hadde ein uvanleg åndsgivnad og var so kjend i Bibelen at dei sa det var uråd å setja henne fast. Det står soleis ei kvinna attum biskop Offerdahl, ei stor mor.

I tjugeårsalderen for Olav til lærarskulen i Balestrand og tok eksamen i 1879. Han fekk straks lærarpost i Bergen. So møtte han den katolske presten i byen, Johan Stub, som var ein av dei merkelegaste nordmenn i det nittande hundraåret. Det var ikkje sunge ved vogga hans i Bergen at han skulle verta katolsk prest. Han skulle verta kjøpmann som faren, og vart send til Italia til opplæring. Men der vart han so teken av den katolske kristendomen, at alt kom i nytt ljøs, og han

sette seg nye livsmål. Lenge arbeidde han i Italia, men kom tansider heim til fødebyen sin att, og med ovstor trott og møda fekk han til slutt reisa den vene St. Paulskyrkja i Bergen.

Da Olav Offerdahl, som han skreiv seg, fekk greida på kva katolsk kristendom verkeleg var, vart han yvervunnen og visste seg ingi onnor råd enn å verta katolikk. Mori skreiv ho ville ikkje setja seg imot det som han syntes han måtte gjera etter si beste yvertyding. So vart han uppteken i Moderkyrkja 31. oktober 1880. Kallet til å verta prest tok all hans hug og vilje. Han for so til Belgia og studera der i två år og deretter til Rom. Han vart prestevigd i Lateran-kyrkja 22. november 1891 og kom så i 1892 heim til Noreg, først til Vår-Frue kyrkja i Troms, men i 1897 vart han flutt til Oslo, til St. Olavs kyrkja. I 1928 vart han utnemnd til apostolisk administrator, og so den 13. mars 1930 fekk han melding um at paven hadde sett han til biskop.

Han vart vigsla i Rom pasjonssundagen 6. april med tittelen Biskop av Selja, til minne um sambandet med den gamle tidi. Pave Plus XI velsigna han og folket og fedrelandet hans.

Heime var det mykje å gjera for biskopen, for der kom fyrebuingi til den store minne-høgtid i Trondheim og på Stiklestad. Det var stride dagar i minnehøgtidi for den gamle biskopen, men han var reint som oppyngd å sjå til. Og ingen som var til stades, kan gløyma han, anten han stod på talarstolen eller framfor alteret saman med ein engelsk biskop og tri biskopar frå dei andre Norderlandi, og mange prestar; det var som han skein av den velsigning! han lyste yver kyrkjelyd og folk og land.

Da biskop Offerdahl ennå var apostolisk administrator, godkjente han i den 26. mai 1929 et Bønneforbund "St. Eysteins Forbund". Formålet for dette er ved forenet bønn å oppnå mange prestekall.

St. Eysteins Forbund ble et samlingens forbund. Der er ikke så få norske søstre i utlandet, og hvor som helst disse hørte om Bønneforbundet, sluttet de seg med Inderlig glede til det. De ble hver for seg som et centrum hvor de søkte å samle en skare av bedende for hjemlandet, som alltid føles dobbelt kjært når man lever i fremmed land.

St. Eysteins Forbund er et katolsk bønneforbund helt igjennom. Våre trosfeller i de forskjellige land har gitt det en god mottagelse, og mange er de steder hvorfra der oppsendes daglig forbønn for landet høyt mot nord

St. Ansgar's Scandinavian Catholic League of New York (329 West 108th. Street, New York) har i sitt blads spalter gitt plass for en lengre artikkel om St. Eysteins Forbund.

Trekk fra Kirken i middelalderen.

Snart etter Olav Helgens martyrdød i 1030 var Norge kristnet. Vårt folk tilhørte nå den gamle Moderkirke i over 500 år. Og dette var Norges storhetstid.

Vi hører tidlig om biskopene i Nidaros og i Selja og i Oslo og noe senere i Stavanger (1125). Det ble faste bispestoler. Inntil da hadde biskopene i fellesskap oppbygget Kirken uten å være knyttet til noen bestemt by eller kirke. Erkebiskop for de nordiske riker ble utnevnt av paven i året 1104 med erkesete i Lund. De Norske biskoper ville imidlertid gjerne at Norge skulle få sin egen erkebiskop, og paven etterkom ønsket. Erkebispestol for Norge ble da opprettet i Nidaros i det minneverdige år 1152.

Kardinal Breakspeare, biskop av Albano, den senere pave Hadrian IV, kom til Norge og ble mottatt med glede av hele folket som utsending fra den hellige fader i Rom. Innsettelsen av erkebiskop Jon Birgersøn fra Stavanger fant sted i Kristkirken under store høytideligheter i overvær av landets geistlige og verdslige stormenn. Festen forherligedes enn mere ved det skjønne kvad Gelsli (strålen) som den berømte skald, islendingen og presten Einar Skulesson etter kong Eysteins oppfordring hadde forfattet om Olavs jærtegn og som han nå selv foredrog. - Kardinallegaten glemte ikke som pave Norge og det norske folk. Med sin evne til å se kjernen i menneskene hadde han et inntrykk av de nordiske folk som aldri kunne utviskes. Der kom heller ingen nordmann til Rom uten at han hadde kjærlige hilsener med fra fjellandet.

Anmerkning: Etter initiativ av Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab ble der den 6. februar 1925 ved pave Hadrian Vs sarkofag i St. Peterskirkens krypter avsløret en minnetavle med latinsk innskrift og norske symboler. Minnetavlen var en gave fra Norge ved Videnskabernes Selskab i Trondheim, og dets representant kammerherre Dahll pekte i sin tale på den betydning kardinalens sendelse hadde fått særlig derved at Norge ved erkebiskopens opprettelse fikk sin selvstendige stilling innen Kirken. Kardinalen hadde således bidratt til å reise vårt nasjonale liv.

Historikeren P. A. Munch sier i sitt verk "Det norske folks historie" II, 869: "Sagaene vitner at ingen mann er kommen til Norge som nød en sådan høyaktelse av alle eller kunne utrette så meget hos folket som han. Kardinalen fikk senere tilnavnet den gode." I 1152 ble også Hamar bispestol opprettet. Til første biskop i Hamar innsattes den fra Grønland hjemvendte biskop Arnold. Kardinalen opprettet tillike domkapitler ved biskopkirkene. Medlemmene kaltes korbrødre eller kanniker. Kapitlet ved erkesetet har visstnok talt 24 korbrødre, iallfall noe senere. Det skulle ved inntredende ledighet velge ny erkebiskop og skulle også til enhver tid danne erkebiskopens råd.

Der var også en kardinal til stede ved kongekroningen i Norge i 1163 og i 1247. I 1163 var det kroningen i Bergen av Magnus Erlingssøn, den første kongekroning som fant sted i Norge. I 1247 ble Håkon Håkonssøn kronet i Bergen. Selve kroningen fant sted 29. juli, men høytidelighetene vedvarte i samfulle 8 dager. Tilstede var kardinal Vilhelm av Sabina samt erkebiskopen, landets øvrige biskoper, biskop Henrik av Hole på Island, 10 abbeder og flere hundre andre geistlige for ikke å tale om alle de verdslige stormenn. Håkon Håkonssøns kroning betegner toppunktet i vår middelalderiske historie både i kirkelig og i nasjonal henseende. Pavens utsending vant det norske folks udelte kjærlighet, så meget mere som han i all sin ferd viste seg å være folkets venn. Han begunstiget aldeles ikke sin egen stand (prestestanden) på de andre stenders bekostning, men var rettferdig uten persons anseelse. De råd han gav, var alle preget av visdom.

Før han forlot det kongelige gilde som ble gitt til avskjed for ham, holdt han en tale som hører med til de fineste taler i sagaen, og hvori han bl. a. sa: "Lovet være Gud at jeg nå har fullbrakt det ærende som min herre, Paven, har overdraget meg. Eders konge er nå kronet og hedret som ingen annen konge før ham. Jeg ser her for meg en tallrik forsamling av landets innbyggere der alle utmerker seg ved sin oppførsel og sine gode seder. Jeg ser også så mange skib på havnen som jeg noensinne har sett. Gud bevare vår konge, dronningen, biskopene, de lærde menn og hele folket, så det kan bil oss alle til velsignelse her og hisset."

Erkebiskopen i Nidaros hadde i alt 10 lyd-biskoper, hvorav 4 i landet selv, de 6 på Vesterhavets øyer, fra det irske hav til Ishavet nord for Island, og fra Norges kyst til Baffinsbukten ved Grønland. De 6 bispeseter på Vesterhavets øyer var Skálholt og Holar på Island, Færøyene, Garder på Grønland, Orknøyene med Hjaltland og Man med Soderøyene.

De kraftfulle erkebisper søkte på alle måter å festne kristendommen og reise ærefrykten for Kirken overalt i den vidstrakte kirkeprovins. Kirker ble bygget og prester ansatt i de fjerneste avdaler hjemme som på øyene i Norgeshavet og hos utflytterfolket på Grønland. Man har funnet levninger av ikke mindre enn 15 kirker og 2 klostre på Grønland.

Den første biskop kom til Grønland i året 1126. Man kjenner flere av bispene der, bl. a. Jon Knut, bisp Arnolds etterfølger, Jon Sverresfostre (han var den siste bisp som erkebiskop Eystein innviet), bisp Helge, bisp Nikolas, bisp Olav m. fl.

I rad og rekke stiger de frem, våre gamle historiske stormenn. Foruten erkebispene kunne der også nevnes mange bisper, prester og klosterpriorer som spilte en historisk rolle og som - hvor forskjellige de enn var - hjalp til med å grunnfeste Norgesveldet på hjemlig nasjonal vis etter fedrenes sed og skikk. Blant det menige folk raker også mange opp som helteskikkelser og høvdingar for sine ætter og sitt folk.

I et kvad som Sturla Thordessøn diktet om kong Håkon Håkonssøn, heter det: "Du har lyst til å forøke ditt rike over hele den kolde sone like til Nordstjernen, til alle gode menns glede; hittil har ingen annen enn du ervervet herredømmet der. Nasjonene priser din heder lengre dit enn solen skinner." Likesom den spanske konge i sin tid gjorde seg til av at solen ikke gikk ned i hans land, således berømmet altså kong Håkons hoffmenn ham for at hans rike strakte seg videre enn solens stråler kunne nå. (P. A. Munch N. F. Hist. IV, I, 382.)

Man har navnene på alle erkebispene i Norge helt fra den første, bisp Reidar av Nidaros, som fikk palliet (erkebiskepletet) i Rom 1151, men døde på hjemveien. Den første som virket som erkebiskop var Jon Birgerssøn 1152-1157. Han var biskop av Stavanger og ble innsatt i sitt nye embete av kardinal Breakspeare. Så fulgte vår store erkebiskop Eystein som i 1160 ble innviet av pave Alexander III. Erik 1189-1206 var også biskop av Stavanger, han hentet seg palliet hos pave Clemens III. Thore 11206-1214. Guttorm 1215-1224. Peter 1225-1226. Thore II 1227-1230. Sigurd 1231-1252. Alle disse ble innviet i Rom. Sørle 1253-1254. Einar 1255-1263. Begge innviet av pave Innocens IV. Håkon 1267. Han var biskop i Oslo. Etter bemyndigelse av paven ble han i Nidaros iført palliet av biskopene Peter av Bergen og Thorgils av Stavanger skjærtorsdag 14. april. De islandske annaler beretter at der tillike var en grønlandsk og en færøysk biskop tilstede (biskop Olav av Grønland og biskop Gaute av Færøyene). Jon Raude 1268-1282, viet i Rom. Det var ham som brakte et stykke av den hellige tornekronen til landet. Jørund 1288-1309. Han var biskop av Hamar. Paven bemyndiget biskopene av Oslo og Stavanger å iføre ham palliet. Den nye erkebiskop innviet derpå i samme messe biskop Thord til Grønland i den i 1280 avdøde biskop Olavs sted. I 1307 visiterte han de nordligste kirker og kom endog like til Vardø hvor han innviet den nye kirke. Eilif 1309-1332. Pål Bårdssøn 1333-1346. Arne Vade 1346-1349. Denne siste falt som offer for sortedøden. Alle tre drog ved sin utnevnelse til Kirkens overhode, paven, og ble viet der. Det samme var tilfelle med Olav I 1350-1371. Thrond 1371-1381. Nils Rusare 1381-1386 samt Vinalde 1387-1403. Derimot vites ikke hvor Askill 1404-1428 ble viet. Aslak Bolt 1428-1450 var biskop av Bergen. Han fikk titelen "Apostolica Sedis legatus" som erkebiskop Eystein i sin tid hadde. Dominikaneren Henrik Kalteisen 1452-1454. Olav II Trondsson 1459-1474. Han døde i Rom og ble begravet ved Augustinerkirken. Gaute 1474-1510. Erik II Walkendorf 1510-1522. Olav III Engelbrektssøn 1523-1537, den siste høvding fra vår gamle saga. Alle disse siste ble viet i Rom.

Den 25. november 1924 ble der i kirken San Agostino i Rom avsløret en minnetavle over erkebiskop Olav Trondsson som døde den 25. november 1474. Ved den anledning holdt sogneprest dr. K. Kjelstrup fra St. Olavs kirke i Oslo en tale over teksten: "Kom deres veiledere i hu som har forkynt Guds ord for dere."

Nå vil nordmenn som gjester kristenhetens hovedstad kunne lese Olav Trondssons navn med en gravskrift på latin og på norsk der hvor hans ben ble lagt til hvile. Og de vil med takk til Gud minnes en av de store høvdingeskikkelser som med Kristi kjærlighet brennende i sitt hjerte arbeidet for kristendommens store sak i Norge.

Kirker.

Norges katolske tid var rik på kirker. Den herligste av dem alle var domkirken i Nidaros, det fagreste byggverk i Norges land, det byggverk som ble vårt nasjonale storverk, vårt samlingsmerke.

Domkirken hadde i sin storhetstid minst 26 altere. Domkirken i Hamar hadde 10 altere. Hvert alter ble betjent av en kannik som tilhørte dominikanerordenen. Domkirken i Hamar var dronningkirken for Opplandene og Østerdalene. Der var også mange andre kirker av sten og tre som vitnet om våre fedres gudsfrykt. Der var således omkring 900 stavkirker i Norge med Island, Færøyene samt de gammelnorske riksprovinser. Ved bispestolene var der overalt større kirker som i alminnelighet kaltes Kristkirker og som var prydet med så rikt kunstnerisk utstyr som mulig.

Kristkirken i Trondheim er fra 1075, Bergens Kristkirke ble påbegynt ca. 1080, var iallfall fullført 1170 da bispestolen ble forlagt hit fra Selja og den hellige Sunnivas skrin ble overflyttet til denne kirke. Også Island hadde to Kristkirker, Skálholt ca 1080, Hole 1121. Foruten disse store Kristkirker har vi mange andre kirker i sten fra middelalderen. For bare å nevne Østfold, så har vi Idd kirke, Skjeberg, Glemminge, Råde, Rygge kirke.

Fremheves må også Gamle Akers kirke, Stavangers vakre domkirke, Trondenæs kirke samt Veøy kirke med de jordfaste murer og det blanke tårnspir, de erkebispers og de norske kongers residenskirke.

Der var minst 60 Mariakirker i Norge i middelalderen. Av disse er de viktigste og best bevarte Mariakirken i Bergen og Vår Frue kirke i Trondheim. Der var videre en Mariakirke i Oslo, en på Tromsø, oppført av kong Håkon Håkonsson, Hovedøens klosterkirke var likeledes en Mariakirke som også Lyseklosters kirke samt Tautras. Skjeberg kirke i Østfold var viet til "vår Herre, hans mor Maria og apostelen Peter". Endelig må nevnes St. Maria kirke i Sarpsborg, den eldste av dem alle, oppført 1016 av Olav den hellige.

At en kirke bærer navn av Mariakirke, vil kun si at den er viet til Gud under påkallelse av den hellige jomfru. Enhver katolsk kirke er alltid viet til den høyhellige Treenighet.

Antallet av Olavskirker rundt om i Norge har vært stort. Ifølge erkebiskop Eysteins jordebok kan der påvises mangfoldige sådanne. I Bergen gas der to Olavskirker, i Stavanger og Tønsberg hver en. Ute på landsbygden var de i stort antall. I de norske biland finnes likeledes kirker som bar Hellig Olavs navn. Island hadde adskillige, Orkenøyene og Hjaltland hadde i det minste hver en kirke som var viet til moderlandets store helgen. I London var det i gamle dager minst tre St. Olavskirker, nå kun en igjen fra 1100 året. Også på øyen Gotland fantes Olavskirker, således en på Visby fra 1102.

Norsk Kunsthistorie I sier om våre gamle kirker: "Vår middelalders trekirker må erkjennes som en betydelig innsats i nordeuroppeisk arkitektur og fremkalle en høy vurdering av de gamles konstruktive evne. Stenkirkene vil også vekke undren. Ofte står minnet om enkelte av dem med en glans som synes oss renere i tonen enn mangt et praktverks ute i de store land. De toner i hjemlig klang. De gamle byggmestre arbeidet alltid i kontakt med egnens klimatiske, materielle og økonomiske tilvisninger og derved fremkom selv for stenbygningen særegne norske typer. Overalt søkte man det vide utsyn fra kirkebakken, og om mulig satte man gudshuset som hele bygdens øyemerke."

Middelalderens klostre.

Det første vi må holde oss for øye er at munkeordnene ble innkalte til landet av norske menn, av norske konger og norske biskoper.

Blant de eldste klostre kan nevnes Nidarholm kloster (1028), Albani på Selja, Munkeliv i Bergen (1110), Gimsø ved Skien, Bakke i Trondheim og Nonneseter i Oslo (1150). Lysekloster ved Bergen ble stiftet 1146 av biskop Sigurd ved nordmannen Ranulf og andre munkar fra Cistercienserklostret Fountains Abbey, England. Tautra ble grunnlagt av munkar fra Lysekloster i 1207. Hovedøens kloster ble stiftet 1147 på oppfordring av biskop Villiam i Oslo. Munkene kom fra England.

Arkitekt Harald Sund skrev i 1927 i et av hovedstadens blader: "La oss nevne datoen - den 18. mai 1147 - for hva da skjedde har vært av meget stor betydning for vårt land, for dets religiøse, kulturelle og økonomiske utvikling. Hovedøen ble ikke alene vår første landbruksskole, vårt første medisinske fakultet, første arkitekturakademi, men her fikk vi også en utmerket håndverksskole hvor elevene i verksteder ble opplært i praktiske gjøremål." Og riksantikvar dr. Harry Fett sier i sin bok "Historien og livet" om Hovedøen. "Her fikk det grove, hårde arbeide sin helg, herfra prekedes arbeidets religion over landet. Mangen plogfure går nå over jorder som St. Bernhards medhjelpere først brøt opp."

Klostrene utfoldet et rikt arbeidsliv ikke mindre på åndelige områder enn på de verdslige. Vi minner her om klostreskolene. Også litterære sysler ble drevet, især i benediktinerklostrene. Klosterfolkene tok seg også av næringslivet og næringsveiene på alle områder, og landet gikk frem i velstand. Munkenes jord- og hagebruk er velkjente; de har også uten tvil den største for tjeneste av fruktavlens oppkomst. Ved klostrene var der ofte herberger for de reisende samt for de fattige, og klostrene utfoldet stor godgjørighet.

Håkon Håkonsson lot bygge kloster for dominikanerne i Bergen i 1230. Omtrent samtidig anla ordenen kloster i Oslo og på Hamar. Det ble også Håkon Håkonsson som tok imot fransiskanerne og som lot reise barfotbrødrenes kirke i Tønsberg. Munkene kom fra England. I deres klosterkirke i

Bergen valgte Magnus Lagabøter sitt gravsted. Han hadde alltid vist en særskilt forkjærighet for fransiskanerordenen; en engelsk krønikeskriver forteller at han til stadighet kom og hørte på teologiske foredrag i ordenens hus i Bergen.

På Island var det 6 klostre; det var augustinerklostre samt 2 benediktinerklostre, hvorav det ene, på Kirkebø, var nonnekloster. Selv Grønland skal ha hatt 2 klostre, nemlig et augustinerkloster i Vatsdalen ved Ketilsfjord og et i Ravnsfjord for benediktinernonner. Klostrene var innviet til moderlandets store helgen, Hellig Olav, og ble antagelig stiftet omkring år 1200.

Klostre i middelalderen innen Norges nåværende grenser.

Benediktinere: Nidarholm, Selja, Munkeliv i Bergen.

Nonneklostre: Gimsø, Nonneseter i Oslo, Bakke.

Cisterciensere: Lysekloster, Tautra, Hovedøens kloster.

Nonneklostre: Nonneseter i Bergen og antagelig Reins kloster.

Augustinere: Helgeseter, Jonsklostret i Bergen, Halsnøy, Utstein.

Dominikanerne hadde klostre i Nidaros, Bergen, Oslo og Hamar.

Fransiskanerne hadde foruten klostret i Bergen, hvis klosterkirke er den nåværende domkirke, ennå klostre i Nidaros, Tønsberg og Oslo.

Præmonstratenserne hadde kloster i Tønsberg.

Johannittene var på Værne i Østfold; deres kloster var nærmest et Invalide-hospital for hirden.

Vår egen nordiske orden, birgittinerordenen, som hadde sitt hovedsete i Vadstena, fikk et kloster i Bergen, Munkeliv. Dette var opprinnelig benediktinerkloster, men fra 1421 tilhørte det den nystiftede nordiske orden.

Munkeby kloster ved Levangerelven var cistercienserkloster. Det ødelagdes ved ildebrann. I Vatikanets arkiv finnes et brev fra pave Sixtus IV som gir tillatelse til gjenoppbygning av "Munchaby cistercienserkloster i Nidaros bispedømme." Skrivelsen er datert 23. desember 1475.

Blant de boklige sysler i klostrene fortjener Bibellesning særlig omtale. I 1312 ble det i Cistercienserordenen foreskrevet at der minst 3 ganger om uken skulle holdes en populær, oppbyggelig forelesning over den hellige Skrift.

Og Cistercienserne ikke blott leste den hellige Skrift; de drev Bibelstudium. For å fremme Bibelstudiet fikk Clairvaux's abbed Stefan Lexington i 1245 pavens bifall til sitt påbegynte såkalte St. Bernards Studiekolleg i Paris. Og i 1458 billiget ordenen noen abbeders ønsker om opprettelse av et kolleg ved Kölns universitet: "Av alt på jorden er intet fullkommnere og prisverdiger og mere tilstrebellesverdige for alle kristne enn iherdig studium av den hellige Skrift."

Samfunnslivet.

Det norske folk stod hølt i middelalderen. Der var godt samarbeide mellom det menige folk og presteskabet. Den kirkelige omsorg omfattet hele menneskelivet fra vuggen til graven.

Der var pleiehjem for foreldreløse barn samt hospitaler. Nidaros hadde således 3 hospitaler - ett for fattige menn og ett for kvinner (Maria spital) og et tredje hospital som var grunnlagt av erkebiskop Eystein. Likeledes tok man seg av de spedalske. På Hamar var der enn også et hjem for åndssvake.

Det var de norske konger og de norske bisper som lot oppføre hospitaler og milde stiftelser samt herbergshus for de veifarende.

Magnus Håkonssøn opprettet således et hospital ved Allehelgenskirken i Bergen. Hans far kong Håkon hadde allerede stiftet et hospital for spedalske med tilhørende kirke, St. Katharina kirke. Biskop Thorgils stiftet et hospital for syke av Stavanger by ved St. Peters kirke i denne by. Hospitalet for fattige på Ilevoldene var stiftet av erkebiskop Jon. (*P. A. Munch, N. F. Hist. IV, 1, 672 f.*)

I Oslo nevnes følgende hospitaler: St. Laurenti hospital, anlagt i slutten av det 13. årh., et hospital for spedalske, et for hirden samt Maria hospital på Håvin i Aker. I Tønsberg fantes i middelalderen to hospitaler; det ene var anlagt av Håkon Håkonssøn. Nevnes bør også Fana hospital, oppført av Bergensbiskopen Arne.

Retten til å arbeide ble i middelalderen betegnet som en av Gud og øvrigheten skjenket rettighet. Håndverkerne sluttet seg sammen til laug eller gilder. Medlemmene av disse laug skulle ikke arbeide blott for den timelige vinnings skyld, men også for Guds ære, fordi Han har befalt mennesket å arbeide. I alle byer var der gilder for de forskjellige håndverkere, og der var også gilder ute i landdistriktene. Vi kan således nevne Mikaelsgildet på Voss. Der var Mariagilder og Olavsgilder og i Bergen hadde man de store Jetmunds og Annagildene.

Snorre forteller i sagaene om kong Olav Kyrre at han stiftet det store Myklagilde i Nidaros, hvilket antagelig er det samme som senere kaltes krossgilde d.e. hellig korsets gilde. Myklagildet i Nidaros som var innviet til St. Olav og det hellige kors, hadde så store gildeskåler at de ifølge Nidaros bylov benyttedes til bytingslokale. Det var ved en sammenkomst i Myklagildet at kong Olav Kyrre talte om den glede han følte ved å se sine menn tilfredse og fornøyde omkring seg.

P. A. Munch sier i N. F. Hist. IV, 2, 659: En oppriktig, uskrømtet religiøsitet synes å ha hersket overalt: *Der var strenge lover for gildene som inneholdtes i den såkalte "Gildeskrå". Av disse er to oppbevart, begge på Søndre Bergenhus, og begge disse er fullstendige. Dessuten er der bevart bruddstykker av en "Gildeskrå" fra Nidaros. Av disse fremgår at gildene alle hadde et religiøst preg, samt at alle gildebrødrene skulle hjelpe og styrke hverandre til lov og rett innen- og utenlands. Under samværet i gildestuen mintes man alle de medlemmer som var bortvandret. Deres navn ble opplest, og deretter bad man Davids 50. salme for dem og tilføyet: "Herre, gi dem den evige hvile og det evige lys lyse for dem."*

Åndslivet.

Den lyst til å høre og fortelle sagaer, til å forfatte kved og lytte til dikt som fra den fjerneste oldtid utmerket det norske folk, gjorde seg også her gjeldende som kjærlighet til litterær dannelse og bokvesen i alminnelighet.

Domkapitlet i Nidaros gjorde samme nytte som et universitet. Det var rikets høyskole hvor prester ble utdannet og stormenns sønner kunne få lærdom. Der var også opprettet flere skolelegater til støtte for ubemidlede begavede unge menn i studietiden. Kulturen stod høyt. De litterære storverker som Snorres kongesagaer med andre sagaer og skaldediktninger vitner herom. Våre gamle sagaer har en frisk nasjonal duft som berettiger dem til en plass blant det ypperste noen som helst litteratur kan frembringe.

Derfor møter vi også på navn som nordmannen og dominikanerpateren Jon Halldorson, biskop av Skálholt på Island. Han hadde studert i Paris og Bologna og var en mester i kirkerett, sin tids lærdeste klerk, skald og skribent. Og på Ivar Bårdsen, den norske presten på Grønland som skrev den

første bok om Grønland. Han ble sendt til utflytterfolket der borte i 1341 av biskop Håkon av Bergen.

Erkestolen i Nidaros fikk i årenes løp en stor samling bøker, bibeloversettelser og breviarier samt andre bøker. Gleden var stor da erkestolen fikk sin egen liturgiske bok. Arkivet ved Veøy var det største nest etter erkestolens i Nidaros.

Ett skrift hever seg frem mellom alle de andre, Kongespeilet. Om dette sier Norsk Litteraturhistorie I, 421: Det er det selvstendigste skrift av alle; det gir et klart inntrykk av norsk kultur - politisk, etisk og religiøs - i slutningen av Håkon Håkonssøns lange regjeringstid, og det viser modenhet, myndighet, personlighet. Illustreret Norges Historie av O. A. Øverland, III, 524, uttaler seg som følger om Kongespeilet: Skriftet er i ånd som i språk ekte norsk. Det er derhos en litterær frembringelse, hvortil ikke alene intet av de andre nordiske folkeferd, men neppe noe land i Europa fra den tidsalder og i landets eget språk kan fremvise make.

Ved alle domkirker var der domskoler, katedralskoler, ikke alene i Norge selv, men også på øyene i Vesterhavet.

Om det islandske lærdomssete på Holar beretter sagaene: Mange gode menns barn gav seg her i skole. Her kunne man se om alle bispesetets hus stor flid og meget arbeide: somme leste hellige skrifter, somme skrev, somme sang. Og så snart kirkeklokkene klang til gudstjeneste, skyndte de seg alle ut fra sine små kammere til kirken. Når så gudstjenesten begynte, steg sangens fagre samklang fra kirkens kor. Ved denne skole var en mø som het Ingunn og om henne heter det at hun stod ikke lavere i boklig lærdom enn mange som siden ble dyktige prester. Hun rettet ofte latinske bøker, slik at hun lot dem lese høyt for seg mens hun selv sømnet, vevet eller utførte andre håndarbeider hvor hun fremstillet hellige menns sagaer, forkynnende Guds herlighet, ikke bare med munnen, men også med sine henders gjernings.

Den religiøse diktning har utgjort en sterk gren av vår gamle litteratur. Av bruddstykker og reddede kvadnavn ser vi at det som er tapt av den, i omfang har overgått det bevarte. Diktene har full sjelelig selvstendighet; personlig stemning preger dem, hver har sin særegne klang.

Sansen for lesning av historiske skrifter synes aldri å ha manglet i Norge. Det første forsøk på en bearbeidelse av Norges historie er den trondhjemske munk Tjodreks verk; den var tilegnet erkebiskop Eystein.

Presten og høvdingen Arne Torgilsson Frode (1067-1148) var den første som skrev på norrønt mål. Sin Islendingabok gav Arne ut i to redaksjoner; bare den yngre av dem er reddet. Han er historiker,

ikke bare annal-skriver, og står i så måte på linje med de merkeligste av tidens utenlandske fortidsforskere. I én ting kan ingen overgå ham: I samvittighetsfullhet overfor oppgaven. Der finnes både hos Snorre og hos andre forfattere av norsk kongehistorie opplysninger som uttrykkelig sies å stamme fra Frode. (N. Lit. I, 252 f.)

Man holdt i middelalderen morsmålet hølt i akt og ære både i Norge og på Island. Og av Kongespellet ser vi hvor utbredt kunnskapen til fremmede språk må ha vært i Norge, Især til latin og fransk. "Det er helt nyttig for den unge handelsmann, d.v.s. den høybyrdige yngling å lære i det minste disse språk," heter det.

Over ville veier går den religiøse prosalitteratur på norrønt mål. Her er prekener, her er den eldgamle kristelige naturhistorie, her er "Opplyseren", den middelalderlige lærebok i kristendom, her er deler av en norrøn bibeloversettelse (Stjórn), det meste et levende felleseie for Norge og Island, en religiøs litteratur som viser fullbåren katolisisme på norrøn grunn, sier professor dr. Fredrik Paasche i sin fortale til "Lilja". Overalt finner vi stilen ferdig og fast. Av bevarte håndskrifter og av fortegnelser over boksamlinger ser vi også at middelalderens Norge og Island har kjent de viktigste av kirkefedrene og de middelalderlige kirkelærere.

Der gis samlinger av prekener som på kraftig folkemål innskjerpet religionens hovedlærdommer og utviklet betydningen av forskjellige skriftsteder. En av de merkeligste prekener gjennomgår de gamle stavkirkers enkelte deler og forklarer enhvers symbolske betydning. De norrøne prekener vitner om inderlig tro og fast bygget livssyn samt om en varm kjærlighet til Kristus og om medfølelse med nesten: "La oss be, gode søsken, Gud Fader den allmechtige at han renser verden fra alle villfarelser, tar sykdom bort fra de syke, sult fra hungrende; han la fengsler åpnes og løse dem som bundne er; han skjenke de utlendige hjemferd, han give sjøfarende god havn og helbredelse til de sårede" (*Norrøn preken*).

Der finnes gamle gregorianske kirkesanger fra kristendommens første tid i Norge, ja en av melodiene er helt fra Olav Trygvasons tid. De gamle tonetegnet finnes oppskrevne på pergamentblader.

Kunsten. Enhver stor kultur betyr en underkastelse av det materielle under åndelige lover. Alt det ordnede er vakkert - det var for middelalderkirken den bærende tanke. Gjennom sjøfartsforbindelsene lå vårt land åpent til for sterk, kunstnerisk innflytelse utenfra. Tre kunstskoler utvikler seg under Håkon Håkonssøns regjeringstid i Norge, nemlig i residensbyen Bergen, ved erkebiskopsetet i Nidaros og i Oslo. På maleriets område er Bergen ledende, mens tyngden i Nidaros ligger i billedhuggerkunsten. (Norsk Kunsthistorie I)

Ved besøk i Universitetets oldsaksamling får man i middelalderavdelingen et sterkt inntrykk av kirkekunsten. I samlingens veiledende skrift sies: Når så forbausende meget er bevart til vår tid, så

skyldes dette ikke minst folkets sterke reaksjon mot reformasjonens innførelse. Og når vi har så mange kirkelige kunstsatter, så viser det hvor høyt kunstlivet stod her hjemme, det viser at vi fulgte med i utviklingen, vi lå ikke avsides.

I et av hovedstadens ledende blad skrev Nasjonalgalleriets direktør Jens Thils for en del år tilbake: Middelalderen som den artet seg i det 12. og 13. årh. var en av menneskeåndens skjønneste og mest harmoniske blomstringstider. Derom vitner først og fremst den underbare kunst som tiden frembrakte som et overskudd av sin lykkefølelse i kirkens ly. Nidarosdomen taler om middelalderkirkens fortjenester i menneskehetens utviklingshistorie. Denne kunst var ingen "trellkvinne i kirkens tjeneste," men det naturlige uttrykk for lykkelig fromhet og sjelsstyrke. Og i en senere artikkel sier han om middelalderen at det var en tid full av grokraft og åndelig styrke som vi i vår tid vanskelig kan gjøre oss begrep om, kunstnerisk sett en lys og glad tid. Aldri har skjønnhetens sol skinnen klarere over nordisk kunst enn da middelalderens kristelige kunstverker ble skapt i Norge. Det var kunst som lyste av skjønnhet og ånd, av tro og uttrykk.

Det kristelige liv i middelalderen satte seg de skjønneste blomster i hellige menn og kvinner, i helgenene. De samler seg alle om Olav Helgen. I Olav Haraldsson, den store kristmann fra de norrøne folks egen krets, fallen i kamp for sitt krist-kongedømme, fikk nordmennene sin første virkelige helgen. Ham kjente de, her var et martyrium hele landet hadde sett.

Det var Olav den helliges livsoppgave å samle nordmennene. Ved hans martyrdød på Stiklestad seiret denne hans store tanke. "Straks Olav var borte", sier Snorre, "skjedde alt han ville: Borte var fremmedherredømmet, samlet var høvdingene, kristnet var landet, hans sønn på tronen, Norge fikk rang med andre selvstendige riker". Det er ham som er grunnleggeren av Norges nasjonale selvstendighet. Derfor er Olav Haraldsson den hellige blitt midtpunktet i Norges historie, "Norges konge til evige tider."

"Passio Olavi" het et latinsk skrift om St. Olavs død og de mange undergjerninger som fulgte etter. Det forklarte på fyndig latin om ham som gjorde så store ting "i ytste utkanten av nordheimen". Allerede før år 1200 har vi den første oversettelse til oldnorsk.

"Det norske Samlaget" har utsendt en vakker utgave hvor oversettelsen fra latin er foretatt av professor Elliv Skard.

Intet er skjønnere eller dypere enn messesangen Lux illuxit: "Den glade dag strålte inn. - Stå frem og syng, moder kirke! La himmelsk jubel røre ved det himmelske." Kong Olav var "svak" av kjærlighet til Kristus, men av "svakheten" tok han kraft og ble det triumferende blodvitne. (N. Lit. I, 427.)

Teksten var kjent tidligere; men melodien var glemt og ingensteds å finne; inntil der for en del år siden fantes et bruddstykke av den på et musikkhåndskrift i Riksarkivet i Oslo. Håndskriftet var benyttet som omslag om et regnskap fra Nordland fra året 1619. Organist Georg Reiss omskrev da den gamle musikk i moderne noter.

Olav den hellige har i tidenes løp. vært en trøster for tusener og dertil en veiviser, man priste ham som den forbilledlig trofaste "tro inntil døden". Også for det nye Norge har han hatt sin betydning. Da riket var brutt sammen i "danskertiden", søkte nordmennene trøst og håp i minnet om dets svundne storhet. Gjennom stillheten hørtes fortiden. (Professor dr. Fredrik Paasche.)

Foruten Olav Helgen må nevnes den hellige Sunniva, til hvis minne man feiret Seljemannamesse 8. juli - hun var Bergens bys patron for alle tider. Den hellige Hallvard var Oslo bys skytshelgen. Islandske annaler henfører Hallvards død til året 1043. Hallvards dag var den 15. mai, og denne var en av den norske Kirkes store festdager. Biskop Torfinn av Hamar (+ 1284) tør være mindre kjent, hans fest var 8. januar.

"Sanctus Augustinus" som han het i middelalderen, erkebiskop Eysten Erlendsson, er ikke alene blitt stående i det norske folks bevissthet som domkirkebyggeren fremfor alle andre, men også som Norges største og mest målbevisste erkebiskop. Han ble valgt til erkebiskop i 1157, men ble først viet i året i 1160 av pave Alexander III.

Først var der en rekke år arbeidsro for erkebispem. Men så stod kong Sverre frem. Kampen for Kirkens uavhengighet av statsstyrelsen må erkebiskop Eystein ha følt som en plikt. Han måtte flykte ut av landet, til England. Etter 3 års utlendighet kunne han i 1183 atter vende tilbake til Norge. - I England hadde han visstnok sett Canterburys store domkirke i den nye, oppadstrebbende stil, og hjemkommen arbeidet han da videre på sitt livs verk, Nidarosdomen, seierstegnet for kristendommens innførelse i Norge. Og da det store byggverk var kommet så langt at han kunne skride til innvielse av en rekke nye altere, da ble det hans livs største stund, seiersdagen med oppreisning for års bitre lidelser.

Den gamle kirkehøvdings død den 26. januar 1188 ble til en alminnelig landesorg. Etter kirkemøtet i Nidaros i 1229 hvor han var blitt erklært hellig, ble hans ben skrinlagt og hensatt i skrudhuset i domkirken. Rom hedret ham som ingen annen norsk erkebiskop er blitt hedret før flere århundrer senere ved å gjøre ham til den Apostoliske Stols utsending for de nordiske riker.

Vår store erkebiskops ry nådde langt utover Norges grenser. I England omtales han i 1250 av Mattheus av Westminster: "St. Augustinus (Eystein) blir berømt i Norge ved tydelige og godkjente undergjerninger."

Så lenge klokker ringer i den store dom, vil hans navn ringes med, fra slekt til slekt, århundre etter århundre. (*Ivar Sæter i "Domkirkens byggmester."*)

Som avslutning på dette kapittel gjengis her hva forfatteren Ivar Sæter skrev en del år tilbake: "Norge og det norske folk har aldri vært så fritt og selvstendig som i den tid da Kirken, d.v.s. den nasjonalsinnede norske geistlighet samlet alle nordmenns viljer til forherligelse av den norske folkeånd, tross alle partisplittelser. Strengt tatt har vi således Kirken, den katolske Kirke, å takke for det solide kulturgrunnlag vi fremdeles kan bygge på. Den katolske Kirke ligger den dag i dag på bunnen av norskefolkets livserkjennelse. Et fremskritt ville det være om den opprinnelige Kirke atter fikk hedersplassen i sitt eget hjem. Der er også mange tegn som tyder på at utviklingen går i den retning, for der er en sterk dragning i tiden mot religiøs jornyelse og til å oppfriske alle våre nasjonale minner i by og bygd."

En ny lære innføres på kongebud.

"Noreg vart lagt under Danmark som eit lydrike, sjølvstendig berre i namnet, og den mektige katolske kyrkja laut vika for den lutherske statsreligionen, som vart innført ved kongebod, utan at folket var fyrebutt i nokon nemnande mun," således betegner professor Oluf Kolsrud den lutherske læres innføring i landet. (*Olavskyrkja i Trondheim s. 67.*)

Overlærer Tormod Knutson beskriver i "Vårt folks historie" s. 91 dette religionsskifte enda mere inngående: "Der var ingen som spurte etter hva nordmennene mente og ville, så når danskene var blitt lutherske, var det klart at nordmennene også måtte bli det. Kongen og storkarene var svært ivrige etter å få innført den nye læren, og grunnen til dette var nok ikke minst at de skjønnte at et trosskifte ville gi dem et kjærkomment høve til å få tak i den katolske kirkes veldige rikdommer.

I landet vårt gikk det for seg på den vis at danskene sendte en flokk hærmenn opp, som for om i landet og røvet kirkene og klostrene for alle kostbarheter. Mest fant de i Nidarosdomen. Her tok de mellom meget annet Hellig Olavs veldige sølvskrin. Alle de røvede sølvskattene ble sendt til Danmark hvor sølvet ble smeltet og gjort til penger som kongen hadde god bruk for."

Den siste katolske erkebiskop i Norge var Olav Engelbrektsson. Hans løsen var: "Det norske folks gamle Kirke samhörig med Kristi Kirke all verden over, etter Olav Helgens lov." Og "Norges rike fritt og ukrenkelig".

Erkebiskopens fortvilede kamp mot den nye lære og mot fremmedvelde førte ikke frem. Hans livs strid var betegnende for Kirkens korsgang i Norden. Påskedag 1. april 1537 seilte han utover Trondhjemsfjorden. Det ble et farvel for alltid med Norges land. Den 6. februar 1538 for den sorgens tidende utover landene at erkebiskopen over Norge var død.

Norske konvertitter i tidligere århundrer.

Man kan med rette si at Norge aldri er falt fra sine Fedres tro, men mot sin vilje ble det berøvet denne av fremmede makthavere. Det varte også lange tider før den nye lære virkelig trengte igjennom i Norge.

Betegnende er hva Tønder-Nissen (De nord. kirkers hist., s. 279) beretter: "Ved kirkemøtet i Skien 1613 ble det opplyst at der i Norge fantes adskillige prester som hyllet den romersk-katolske lære. Disse ble stevnet for herredagen i Skien hvor kongen selv og rikets biskoper møtte. Etter tre dagers forløp gikk de alle til bekjennelse. De dømtes til embets-fortapelse og til innen 3 døgn å ha forlatt kongens riker; hvis de senere uten tillatelse kom tilbake, skulle de ha sitt liv forbrutt."

Fedrenes Kirke var altså bannlyst fra Norge, først i 1845 fikk vi religionsfrihet. Men i fremmede land lærte nordmenn Fedrenes tro å kjenne, og ved å se den fremstillet således som den virkelig er, omfattet de den med samme kjærlighet som våre forfedre gjorde, disse som var glade og lykkelige over å leve og dø i den. Dette var ikke å komme til noe fremmed, men å komme tilbake til Fedrenehjemmet. Historien har oppbevart oss navnene på enkelte av dem.

Lauritz Nielssen, født i Oslo 1538, studerte i Belgia ved det for sin lærdom så berømte universitet i Løwen, hvor han gikk over til den Katolske Kirke. Han trådte derpå inn i jesuiterordenen. Her bekledte han mange tillitsposter og utmerket seg Især ved foretagelsesevne og uegennyttig nidkjærhet. Fra 1576 til 1580 oppholdt han seg i Sverige hvor kong Johan III's dronning var katolsk. Pater Lauritz var lærer ved høyskolen på Gråmunkeholmen.

Juli 1577 reiste 6 av hans elever til Rom for å studere til prester. Den ene av disse var en brorsønn av den siste katolske biskop av Linkøbing. (Se "*Jesuitpateren Lauritz Nielssen*" av A. Perger S. J.).

Pater Lauritz utøvet også litterær virksomhet. Således ble en katolsk katekismus oversatt til svensk. Han fremhevet også det ønskelige av å få en "svensk bekjennelse", kort og knapp, klar og almenfattelig. Han ville selv påta seg å skrive og trykke denne. Hans hovedverk ble dog "Confessio Christiana", et dogmatisk verk hvor han beviser den katolske Kirkes sannhet. I 1605 lot han trykke en dansk oversettelse.

Mens pater Lauritz oppholdt seg i Stockholm, brøt der en pest ut. Han ble på sin post og utviste stor oppofrelse, idet han søkte enhver leilighet til å berede de døende. Mange eldre folk kom også til sakramentene, det var jo ikke så mange år siden den nye lære var blitt innført fra Tyskland, og der var ennå mange blant de eldre som holdt fast ved Fedrenes tro og gjerne ville dø i den.

Pater Lauritz Nielssen døde i Wilna 1622. Han var den første som for alvor gikk i kampen for igjen å hjemføre den gamle Kirke i de nordiske riker.

Johan Martin Rhugius (Rygh?) var i utlandet gått over til katolisismen, og i likhet med Lauritz Nielssen studerte han teologi i Løwen. Han ble presteviet i 1632. Rhugius hadde i Larvik en fetter som også var vendt hjem til Moderkirken i utlandet, og som i årevis hadde lengtet etter Kirkens sakramenter. Den nærmeste foranledning til at Rhugius reiste til Norge var dog den at der til Rom var kommet henvendelse fra Norge om å sende prester til landet. Denne henvendelse var skjedd gjennom en dansk adelsmann, konvertitten Georg Kydius. Dennes brev oppbevares ennå i arkivet i Propagandaen (merket S. O. R. 296, fol. 41). Brevet har intet datum, men er antagelig fra 1625. Heri forteller brevsriveren at hans venn, den norske adelsmann Hartvig Hultfeldt inderlig ønsker å bli opptatt i den katolske Kirke og inntrengende bad om at der måtte komme katolske prester til Norge (Hartvig Huitfeldt, født 1582, død 1637, var en onkel til sjøhelten Ivar Huitfeldt).

Rom besluttet å etterkomme anmodningen fra Norge, og bestemte at dominikanerordenen skulle gjøre et forsøk. 3. september 1637 drog Rhugius nordover, ledsaget av en dominikanerpater; de kom til Larvik hvor de tok inn hos den omtalte fetter av Rhugius. I stilhet kunne de daglig feire den hellige messe. De begynte så sin virksomhet; det gjaldt å undersøke om der var andre katolikker i Larvik og dets omegn for derpå å kunne samle dem til katolsk gudstjeneste.

I Propagandaens arkiv (S. O. R. 82, fol. 113-114) finnes et høyst interessant brev fra den unge norske prest. Han omtaler først den intolerante lovgivning, og sier så at størstedelen av befolkningen ennå i bunn og grunn var katolsk. Med stor sympati hørte man ham tale om "den gamle tro" som man alltid kalte den. Mange visste ikke engang at der hadde foregått en religionsforandring ved innførelsen av den tysklutherske sekt. De stod i den formening at de merkbare forandringer i kultus og forkynnelse hadde funnet sted over hele den katolske verden, og de ble meget forbauset ved å høre at det for de nordiske lands vedkommende dreiet seg om et frafall fra den hellige alminnelige Kirke. (Av "Dominikanermissionen i Larvik" (1631-1641) ved sogneprest dr. K. Kjelstrup i "St. Olav".)

Johan Daniel Ramus ble født i juli 1685 i Trondheim som sønn av teologiprofessor Melchior Ramus og hustru Anne Kyhn, en datter av kommandanten til Munkholmen, oberstløytnant Kyhm. Johan Daniel ble oppkalt etter sin farfar, sogneprest Daniel Ramus til Skarøy. Hans far døde allerede i 1693. Moren sendte ham derfor til katedralskolen i Bergen. I 1702 avsluttet han samtidig med Ludvig Holberg studiene i Bergen og kom nå til Københavns universitet. Her ble han katolikk

sammen med Henrik Krog. Det var gesandtskapsprest Konrad Weys, S. J. som opptok dem begge i året 1707. Ramus reiste derpå til Trier, hvor han ved universitetet ble nr. 1 av 52 kandidater. I 1709 trådte han inn i novisiatet hos jesuittene i Trier. Presteviet ble han i Rom, den 28. oktober 1717.

Februar 1730 ble han kreert til doktor. I over 20 år beklede derpå pater Ramus professoratet for teologi ved K61ns universitet og nød alminnelig aktelse på grunn av sin kunnskap. Særlig ved de offentlige disputaser strålte hans skarpsindighet og sikkerhet som var forbunden med streng logikk og en lett fremstillingsform. I 1733 overtok han ledelsen av jesuittenes store bibliotek i Köln. Ved å katalogisere de mange bøker har pater Ramus satt seg et minnesmerke for heie etterslekten. I 1752 fikk han ennå et stort bevis på sine foresattes høyaktelse. Ordensgeneralen utnevnte ham på grunn av hans rike erfaring og hans kloke bedømmelse til Provinsial-rådgiver. Han døde 14. oktober 1761 i Köln.

Henrik Krog. Den kjente lærde trønderbisp Peder Krog hadde en sønn Henrik som han sendte utenlands for å studere, og som han i 1716 ventet hjem etter 13 års fravær. Men istedenfor å komme sendte Henrik den beskjed at han var gått over til den katolske Kirke. Da der var religionstvang i Norge, ville han bli i katolske land hvor han følte seg som hjemme. Etter alt å dømme har han vært en sjelden dyktig og intelligent mann. Han døde som bibliotekar ved det vatikanske bibliotek.

Anton Georg Bredahl, født i Fredrikstad, ble i utlandet katolikk og bosatte seg i Rom. En gammel gravskrift i en kirke i Rom sier at Anton Georg Bredahl fra Fredrikstad, kaptein i den kongelige armé, foretrakk å leve fattig i Rom, beskjeftiget med studiet av den katolske tros sannheter, fremfor å leve i velstand i sitt hjem. Paven utnevnte ham til høvedsmann for den korsiske drabantgarde, men Bredahl døde på selve utnevnedagen 10. april 1778 i sitt 39. år.

John Brown, sønn av en fransk konsul i Trondhjem, ble katolikk i Rom. Han døde 1821.

Jakob Møller, født 1777 på gården Aakre i Gjerpen ved Skien, sønn av dr. Hans Møller og hustru Eleonora Hedvig, født Rasch. Han tok i 1795 juridisk embedseksamen. Ved universitetet i København hadde han drevet sine naturvitenskapelige studier med sådant held at han kunne reise med statsstipendium til utlandet for å studere geologi. Her gikk han i 1804 over til den katolske Kirke. Møller utgav forskjellige skrifter som vant ham et aktet og berømt navn over hele den katolske verden. I 1834 kaltes han til professor ved universitetet i Løwen i Belgia. Han døde 30. november 1862. Hans minne lyser blant de store menns. Flere av hans sønner og likeledes av hans sønnesønner fortsatte hans vitenskapelige arbeide som professor ved samme universitet.

En annen sønnesønn, Alphonse Møller, er en ansett belgisk lege og medisinsk forfatter.

Her kunne nevnes ennå flere som så å si er det utvortes bindeledd mellom den gamle Kirke og nutiden. Om disse gjelder hva forfatteren Ivar Sæter i sin tid skrev i "Varden": "Ved sine åndsgaver og på grunn av sin virksomhet fortjener deres navn å minnes og oppbevares for kommende slekter, skjønt mange andre også kunne være fortjent til samme oppmerksomhet, men hvis navn dog er forsvundne. Der er grunn til å ære disse som gikk i spissen i de hardeste tider, disse få ensomme som gav avkall på slekt og venner og fedreland for å leve og dø i troskap mot den sannhet de hadde erkjent."

En del konvertitter i nyere tid.

Flere norske konvertitter er nevnt tidligere, biskopene Offerdahl og Stang, prestene Arctander, Engelsen og Stub, pater Schilling, forhenv. sogneprest til Gamle Akers kirke dr. theol. Krogh. Tønning, kand. theol. Sørensen samt stud. Ilstad.

Dessuten er nevnt fire forhenværende danske lutherske geistlige, Brockdorff, Vilhelm Hansen, Jensen og stiftsprovst Kofoed Hansen samt forhenv. svensk luthersk geistlig pastor Karlén.

Av forhenv. anglikanske geistlige er nevnt kardinalene Manning og Newman samt ingr. Benson. Rev. Caswall og Canon Wyndhani.

Videre er nevnt kand. teol. Høffding Muus og historikeren Vilhelm Karup.

Fra tidligere århundrer er nevnt biskop Steensen samt Winsløff.

Pastor Christoler Holfeldt Houen var født 20. juli 1820 i Arendal, hvor hans far var lærer; hans bror var den som stifter av legatene for kunstnere og vitenskapsmenn bekjente Anton Houen. Ch. Holfeldt Houen gikk over til katolisismen i 1847 i Rom, ble presteviet 1854, hvoretter han vendte hjem til Norge. Fra 1857 til 1881 var han prest ved den av ham grunnlagte menighet i Bergen. Pastor Houen var en mann med ualminnelig omfattende dannelse og med sterke interesser for kunst og litteratur. Hans navn står lysende i den norske kulturhistorie. Han utgav flere apologetiske skrifter samt i sin tid også et månedsskrift i Bergen: Katolsk Intelligensblad. Han døde 22. nov. 1890.

Sogneprest Peter Edvard Kjelsberg, født 21. september 1849 på øyen Gjæsvær ved Nordkapp, studerte i Malines i Belgia, hvor han ble presteviet 19. september 1874. Pastor Kjelsbergs virke var kort, men meget velsignelsesrikt. Således hadde han et for hine tider betydelig konvertittantall. Han ble av en embedsbror spurt om hvilken fremgangsmåte han fulgte for å kunne oppnå så meget, men i

sin beskjedenhet gav han intet svar. Han døde i Fredrikstad 6. april 1887 og ble begravet ved Glemmens gamle kirke som er helt fra den katolske tid.

Pavelig kammerherre Wilhelm Wedel-Jarlsberg, født i 1852, sønn av baron Wedel-Jarlsberg til Bogstad i Vestre Aker. Han utdannet seg først som norsk offiser. Til like med sin hustru Edle, f. Rosenørn-Lehn, trådte han i 1881 over til den katolske Kirke og ble året etter utnevnt til pavelig kammerherre. Skjønt baron Wedel-Jarlsberg bodde langt borte fra fedrehjemmet, stod han dog i stadig forbindelse med Norge og nordmenn. Han ydet våre vitenskapsmenn uvurderlige tjenester når det gjaldt å lette dem adgangen til det berømte pavelige arkiv. Han døde 6. september 1909.

Det skyldtes vesentlig hans bestrebelse at Norges nasjonalhelgen i 1892 fikk et alter i kirken San Carlo al Corso i Rom.

Pavelig kabinettskammerherre Peter F. Dahll, født i Molde 18. januar 1853 som sønn av grosserer N. P. Dahll og hustru f. Gørwell. Han overtok i sin tid farens forretning som var en av de eldste i Molde, senere ble han tillike engelsk og dansk visekonsul, et verv han røktet i mange år. Den ustanselige kirkestrid i de kirkesamfunn som står utenfor den gamle Moderkirke og især den hatske måte den ble ført på, vakte det ønske hos ham å få fast grunn under føttene. Vinteren 1921 var han i Rom hvor katakombene gjorde et veldig inntrykk på ham. Hans beslutning var nå fattet; 15. august 1921 ble han i Arendal opptatt i Kirken, hans hustru hadde tatt skrittet noen år før ham. I året 1923 ble konsul Dahll utnevnt til pavelig kammerherre, 7 år senere til kabinettskammerherre.

Kammerherre Dahll hensov i Herrens fred julaften 1929. Den avdøde nød høy anseelse, satt i bystyret og i havnestyret og var medlem av Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab i Trondheim. Den gamle Tro elsket han; de år det ble ham beskåret å tilhøre Moderkirken, gjorde han en stor innsats for den, fornemmelig i sin fødeby.

Fru Lucie Marie Krohn, født i Bergen 14. desember 1844 som eldste datter av kjøpmann og kemner Hans Dahl i dennes 2. ekteskap med Inger Anne Wingaard. Tidlig følte hun seg sterkt dragen til fedrenes gamle tro, og dog hadde hun aldri bivånet noen katolsk gudstjeneste. Så kom hun til England, til en skolepensjon for unge piker. Det var en streng, puritansk skole. Hvordan skulle hun her få følge sin sterke dragelse? - Hun kjøpte en katolsk katekismus, leste den og lærte den. Så tok hun en dag inn til Hull (skolepensjonen lå utenfor byen) og oppsøkte sognepresten ved St. Charles' kirke. Hun kunne hele katekismen, ingen videre undervisning var nødvendig. Følgende morgen, 8. juli 1866 avla hun den katolske trosbekjennelse og mottok den første hellige kommunion. Da hun kom tilbake til skolepensjonen, utbrøt hun: "Å, jeg er så lykkelig!" (meddelt senere hen av en norsk medelev som tilføyte at hun aldri hadde sett noen så strålende lykkelig).

Dog bestyrerinnen av den strenge puritanske skole sa: "Ettersom De har tatt et sådant skritt, må De ennå i dag forlate dette hus." Og dette var i et fremmed land!

Lucie Dahl tok etter noen tid til en skolepensjon i Frankrike, til ursulinerinnene i Rouen. Men så en dag kom der melding fra hjemlandet at den gamle far lå alvorlig syk og ønsket å se sin datter før han døde. Hun reiste like straks. En dag kalte han henne til seg. Var det for ennå engang å si at hans tilgivelse hadde hun fått? Nei, denne gang lød det annerledes: "Jeg er nå så glad for at du er blitt katolikk fordi jeg ser at du er så lykkelig" - ord som hele livet igjennom ble en kilde til trøst og glede for henne.

I 1874 inngikk Lucie Dahl ekteskap med kjøpmann Hans Henrik Krohn. Noen år senere lå deres eldste barn alvorlig syk. En diakonisse ble tilkalt, søster Marie Devig, f. i Sandviken ved Bergen. Den sørgende mors levende tro og fromhet gjorde et så dypt inntrykk på denne diakonisse at hun senere trådte over til den katolske Kirke. Hun hadde sett Kirkens lære i livet.

Fru Lucie Krohn døde 6. august 1903, på Kristi forklarelsesfest. Det ble en jublende hjemgang til faderhuset. Da hun hadde mottatt de siste hl. sakramenter og presten uttrykte det ønske at disse også måtte virke til legemets vel, utropte hun med en kraftig, glad stemme: "Nei, nei, jeg er så lykkelig, all frykt for døden er forsvunnen."

Ja, lykke det gir den katolske Kirke, lykke i livet, lykke i døden.

Og som takk for all denne lykke bad denne takknemlige konvertitt hver eneste dag Te Deum - Store Gud, vi lover deg.

Søster Elise Hamilton, f. 1854 på Fredrikshald hvor hennes far var havnefogd. Han sendte henne etter endt skolegang til ursulinerinnenenes klosterpensjon i Gravelines, Frankrike. En dag får han brev fra sin datter, hun ville gjerne bli katolsk. Forferdet herover ber havnefogden en søster av seg, Laura Wilhemine Hamilton, om å reise ned og få hans datter på andre tanker. Jo, det skulle nok ikke bli så vanskelig, det var hun nok villig til, forsyner seg med noen store bøker (fortalt av samtidige) og drar avsted. Hun håpet også å få noen av søstrene over til sin tro, hun skulle nok innvirke på dem. Men hva skjer? Hun lar seg oppta i den katolske Kirke ennå før brordatteren. (Frøken Wilhelmine Hamilton var senere ansatt ved "St. Olavs" ekspedisjon i Oslo; hun døde 5. mars 1907.)

Elise Hamilton var hjemme i Norge på besøk flere ganger før hun i 1888 gikk inn i klosteret i Gravelines. Hennes arbeidsdag ble lang. Mére Marie (dette var hennes klosteravn,) ble på grunn av sin fromhet og dyktighet valgt til underpriorinne og døde som sådan 28. juni 1931. Hun hadde ivret

meget for å skaffe medlemmer for det norske St. Eysteins Bønneforbund, og skrev hjem: "Å, hvor lykkelig jeg er over ennå å kunne gjøre dette for mitt elskede Norge før jeg dør!"

Fru Hanna Schancke, f. 13. mai 1857 i Drøbak, datter av distriktslege Tønnesen. I sitt ekteskap hadde hun kun ett barn, en sønn som ble henne til stor velsignelse Han var gått til konfirmasjonsundervisning i Gamle Akers kirke, hos dr. Krogh-Tonning. Så ble han syk, og på sitt dødsleie sa han til moren: "Mor, jeg tror den katolske Kirke må være den sanne du må søke etter." Og moren søkte - og vendte tilbake til fedrenes Kirke. Fru Schancke, døde 7. januar 1929.

Fru Helene Wright, f. Gulbranson, datter av godseier, kand. jur. Carl August Gulbranson og hustru Minda Ramm Juell, ble født i Christiania 1864. Den største del av sitt liv tilbrakte hun i Porsgrunn hvor hun i mange år deltok i sosialt arbeide. Hun var ikke bare den selvfølgerige leder hvor kvinnene var samlet, også annet offentlig arbeide interesserte hun seg for - i skolestyret var hun i 12 år, 6-7 år i bystyret og en årrekke i helserådet. Overalt viste hun en virkelyst som satte spor etter seg. Sanitetsforeningen kom i stand etter hennes initiativ, og der stod hun som formann til sin død. I denne nedla hun et betydelig grunnleggende arbeide som førte til oppførelsen av et tuberkulosehjem. Hun var en foregangskvinne av de sjeldne, samvittighetsfull og pliktoppfyllende. Fru Wright følte seg lenge dragen til Fedrenes gamle Kirke og i 1918 vendte hun tilbake til den. Hun døde 22. november 1921. Hun var gift med konsul Alfred Pettersen Wright og hadde før sin død den glede å se ham opptatt i Kirken.

Konsul Wright døde 26. januar 1929; han var en rikt utstyret, rettlinjert og uredde personlighet.

Fru Marta Eskeland hadde i stillhet lest sin manns, folkehøyskolebestyrer Lars Eskelands katolske bøker. Da hun så ble syk, overrasket hun ham ved å be ham sende bud til Hamar etter den derværende katolske prest. Denne reiste da like straks til Voss - det var i juli 1925 - gav den syke den nødvendige undervisning og opptok henne og hennes mann i Kirken. Følgende morgen frembar han det hellige messeoffer i hennes sykeværelse (det var den første messe hun bivånet) og gav dem begge den første hellige Kommunion. Det var en gripende høytidelighet. Så mottok den syke den siste salvings Sakrament. Ennå tre dager forblev sogneprest Kjelstrup på Voss og gav dem hver morgen den hellige Kommunion. Noen uker etter kom han tilbake for å holde gravferden - den første katolske gravferd på Voss etter kirkeomveltningen. Klokkene klemtet fra den eldgamle kirke med sine dyrebare minner fra Norges katolske storhetstid.

Marta Eskeland var av dem man før med ærbødighet pleiet å kalle "de stille i landet". All hennes ferd bar vitnemål om en sjelens adel og høyhet som gjorde et uutslettelig inntrykk på omgivelsene. Skriftens ord om "den sterke kvinne" har vel sjelden passet bedre på en kvinne enn de gjorde på fru Marta Eskeland.

Fru Hannah Løvenskiold, f. i Drøbak 4. desember 1860, datter av skipsreder Søren A. Parr og hustru Hannah, f. Jørgensen. Sammen med sin mann, kammerherre Leopold Løvenskiold, lot hun Gjerpen kirke restaurere. Denne gamle kirke var bygget før 1250 og var innviet til apostlene Petrus og Paulus.

Kammerherreinne Hannah Løvenskiold ble opptatt i Kirken i Porsgrunn i 1923. Hun elsket den katolske Kirke og hadde den glede at andre i hennes slekt sluttet seg til den. Hun døde i Rom 10. juni 1930 og ble bisatt i familiens gravkapell i Gjerpens gamle kirke hvor århundrer igjennom det hellige messeoffer ble frembåret den gang da hele landet bekjente seg til den ene, hellige alminnelige (katolske) og apostolske Kirke.

Fru Olivia Munthe. Da dominikanerpater Scheer i slutten av 80-årene holdt foredrag i St. Olavskirken, bivånet fru Munthe disse foredrag som kastet lys over mange spørsmål som hun hadde grunnet på. Sikkerlig hadde hun aldri tenkt at hun skulle få svar på dem i den katolske Kirke. Hun ønsket nå å bli opptatt i Kirken og hadde senere den glede at flere voksne døtre fulgte hennes eksempel. Fru Munthe døde 26. april 1916.

Hennes datter Louise som likesom moren tilhørte Gamle Akers menighet og således uvilkarlig kom under innflytelse av dr. Krogh-Tønning, ble opptatt i Kirken juledag 1892. Hun ble senere St. Josephsøster og erholdt søsternavnet Anna Elisabeth. Det ble ingen lang arbeidsdag, i kort tid var løpet fullendt. De siste år var hun knyttet til sykeleiet, lykkelig i sine lidelser fordi hun forstod å søke lys og kraft i bønner og i den inderlige forening med vår guddommelige Frelser. Man spurte henne noen dager før hennes død om hun ennå hadde noe ønske. "Å jo, jeg ville så gjerne gå enda engang i kirken for å be foran det hellige Sakrament." Hun døde 15. august 1907 og var den første St. Josephsøster som ble stedt til hvile i Kristiansand.

Søster Marie Helgesen, født på Ringerike, var tidlig sterkt grepet av troen. Hun følte at Gud kalte henne til noe stort, men hun kunne ikke bli klar over hva det vel var til. Hun hadde hørt at der i hovedstaden var katolske prester. Kanskje var det dette Gud ville ha av henne at hun skulle søke å få disse bort fra deres villfarelser. Gud benytter seg ofte av det ringe og svake for å fremme sine hensikter, hun ville stole på Ham og gjøre sitt beste. Hun tok huspost i den katolske prestegård. Prestenes fromme og gode liv gjorde sterkt inntrykk på henne. Hvordan kunne de da tro alt det som hun hadde hørt om på skolen? Hun fikk undersøke denne læren nærmere. Det gjorde hun og ble meget forbauset. Dette var jo noe helt annet. Det endte med at hun selv ble katolsk. Hun var meget lykkelig, men følte samtidig at Gud fremdeles kalte på henne. Så trådte hun inn hos St. Josephsøstrene og var blant de første som i 1887 begynte i Fredriksstad. Der hadde hun sitt virke inntil sin død 7. oktober 1912 og var utrettelig i å besøke de syke og fattige.

Søster Marie Ursula Larsen, født i København, kom som St. Josephsøster til Norge i 1873 og ble ansatt ved menighetsskolen. Hun øvet stor innflytelse på barnene og gav dem det ord med ut i livet: Ingen dag uten bønn, ingen søndag uten messe, ingen påske uten kommunion. Hun forestod også

mødreforeningen og hadde samtidig det verv å gjøre besøk i de katolske hjem. En aften da hun kom tilbake fra sine sykebesøk, var hun gått inn i St. Olavs kirke og hadde ofret sitt liv til Gud for en familiemor som befant seg i livsfare og som hadde 5 små barn Den syke ble frisk igjen, men søster Ursula døde få måneder senere på den hl. Josephs fest, 19. mars 1907.

En kvinnelig konvertitt - og det fra den tidligste tid - må ennå nevnes, nemlig fru Solaas. Hun var bestyrerinne for "Pleiestiftelsen for småbarn", kom til den erkjennelse at den katolske Kirke var den sanne Kirke og lot seg oppta i den. Hun ble som følge derav i 1858 uten videre avskjediget fra sin stilling ved stiftelsen, skjønt bestyrelsen gav henne den hederfulle attest at hun hadde pleiet barnene i sunnhet og sykdom med omhu og kjærlighet.

Oluf Brock, f. i Onsø, sønn av oberstløytnant Nils Brock, ble teologisk kandidat i 1837. Han gikk over til den katolske Kirke noen tid før sin død i 1856.

Waldemar Theodor Dons ble i 1875 universitetsstipendiat. I 1881 lot han seg under et opphold i Berlin oppta i den katolske Kirke. Han har skrevet adskillige avhandlinger og bøker. Han døde 1917.

Lektor K. Bernhard Iversen, f. 1863 i Sand i Senja. Det var i Trondenes gamle kirke at han for første gang følte seg dragen mot den gamle moderkirke som han noen år senere vendte tilbake til. En del år var han nå lærer ved St. Olavs gutteskole i Oslo og var samtidig knyttet til redaksjonen av "St. Olav". Senere ble han adjunkt på Tromsø, de siste 15 år av sitt liv var han lærer ved Hamar off. høyere almenkole. Lektor Iversen var en flink og begavet lærer som la hele sin sjel inn i alt arbeide han påtok seg. Norskheten var en hjertesak for ham. Han var en ivrig forkjemper for nynorsken. Dog den sak som lå hans hjerte aller nærmest var hans personlige Gudsforhold. Her fant han seg selv og en utløsning for sin personlighet. Han var lykkelig over å ha funnet veien tilbake til våre Fedres Kirke. Lektor Iversen døde 14. august 1927.

Fra Nord-Norge må ennå nevnes Alfred Lind, f. i Alta. Han studerte en tid ved Propagandaen i Rom, men måtte avbryte sine studier for sin helbreds skyld og vendte tilbake til hjemlandet hvor han snart etter døde.

Kaptein Ingvald Nilsen, f. 1846 i Saltdalen ved Bodø, trådte i 1902 i Liverpool over til den katolske Kirke. Han hadde i begynnelsen av 80-årene sammen med to andre nordmenn seilt i en åpen båt fra Port Natal i Syd-Afrika til London. Båten var laget av mennene selv oppe i Oranjefristaten. Kaptein Nilsen døde i 1923. Norge kunne han aldri glemme. "Tidlig og sent er dere i mine tanker," skrev han hjem.

Håndverker Martin Olstad. Som ung gutt var han i håndverkerlære i Oslo. Der var han også gått i St. Olavs kirke. "Men jeg var nok blant dem som virket forstyrrende", fortalte han selv senere. Så drog han over til Amerika, slet og strevet. Han ble syk og ble innlagt på et katolsk hospital. Da han var blitt frisk igjen, begynte han å besøke katolske gudstjenester. Han vendte tilbake til fedrenes tro og fikk således adgang til de kraftkilder til hellig liv i Gud, om hvis tilværelse han under sin lange sykdom kun hadde en stille anelse om. I 1909 tok han seg en tur hjem. 40 år hadde han vært borte fra Norge. Da han var steget i land, var hans første gang opp til St. Olavs kirke.

Før han reiste tilbake til Amerika, sa han ved et besøk hos den katolske sogneprest: "Jeg får vel neppe se Norge igjen mere, men jeg gleder meg over at Moderkirken gjør sitt stille arbeide her til beste for land og folk. Nordmennene skulle se litt av katolisismens veldige arbeide i De Forente Stater, så ville deres fordommer lettere la seg utrydde. Mangen nordmann har i Amerika funnet veien til Kristi Kirke".

Der var bl. a. en ung mann ved navn Olsen fra Sogndal ved Sognefjorden som også utvandret og i Amerika vendte hjem til Moderkirken. Opptagelsen fant sted umiddelbart før hans giftermål. Hans tilkommende hustru bad ham nemlig om å sette seg inn i den katolske Kirkes lære. Han gjorde det, og alle de fordommer han fra barnsben av hadde hatt mot den, svant den ene etter den annen. Ikke alene erkjente han den for å være Kristi sanne Kirke, men han lærte også å elske den. Denne kjærlighet til Kirken gav han senere hen i arv til sine barn. Den ene av hans sønner, Karl, f. 25. mai 1877, ble prest. Prestevigselen fant sted 22. juni 1902 i Milwaukee, Wis. Pastor Olson ble etter en det års forløp sogneprest i Neshkoro. I 1910 besøkte han hjemlandet og reiste til Sogndal for å oppsøke sin fars slekt og kjenninger. Fra 1917 var han sogneprest ved St. Mary's kirke i Janesville, Wis. inntil sin død 29. mars 1931.

Hans død betød et stort og smertelig tap. Han hadde vært alles venn, uansett trosbekjennelse. Alle som kom i berøring med ham, hadde sett opp til ham på grunn av hans edle personlighet. Det var ham forunt å bli til velsignelse for mange, særlig for den store skare konvertitter som gjennom ham fant veien tilbake til den gamle Moderkirke.

Enda en norsk konvertitt fra Amerika må omtales, Knute Kenneth Rockne, født på Voss, hvor han også levde de fem første år av sitt liv. Så flyttet familien over til Amerika. Her ble Knut senere student ved det store katolske universitet Notre Dame. Det var her han trådte over til den katolske Kirke. Rockne var en idrettsmann med liv og sjel. Et av Oslo-bladene skrev om ham høsten 1931.

Det var på fotballbanen at Rockne vant sitt ry som trener og general for Notre Dame-universitets fotball-lag. Ingen kunne spille som hans gutter, Ingen var fryktet som dem. Rockne var "hjernen" og han hadde evnen til å Inngi sine gutter tillit og entusiasme. Han gav æren til sine gutter, og de gav æren til ham. Rockne omkom ved en flyulykke april 1931. Budskapet om ulykken gjorde det

sterkeste inntrykk - han ble hedret som en virkelig berømt mann. Men Rockne var også på sitt område et geni og den amerikanske ungdoms ideal.

Rockne var ikke ukjent med filmen. For en del år siden innspilte han og hans lag en serie av seks korte filmer. Og for å ære denne store idrettsmann ble der noen tid etter flyulykken innspilt "The Spirit of Notre Dame", en film for ungdom, full av begeistring. Laget står der ventende, lyttende til en stemme. Det er nordmannen, vossingen Knute Kenneth Rocknes egen stemme.

Vi ser således at nordmenn har i fremmede land brakt heder over Gamle Norge. Blant dem som fant veien til Moderkirken har vi altså hatt en norsk biskop i Amerika, biskop Stang, og flere norske prester, pastor Arctander, samt pater Olsen, prior for dominikanerne i Sacramento, California.

Kjøpmann Richard Joys, f. 1864 i Bergen. Som ung kom han til Frankrike hvor han ble katolikk. Hjemkommen til sin fødeby ble han en av de bærende krefter i St. Paulskirkens menighetsliv. I Bergens handelsforening, hvor han stod som formann, nedla han også et betydelig arbeide i foreningens og standens interesse. Kjøpmann Joys var tillike medlem av bystyret og formannskapet. Ved sin ærlige og bramfrie karakter vant han alles aktelse. Han døde 26. mars 1911.

Konsul Lauritz Leganger Stang, f. 1864 i Arendal, sønn av redaktør Stang, trådte i 1902 i Frankrike over til den katolske Kirke. Han døde i Bordeaux 3. november 1916. Hans eldste sønn, André Stang, er prest i dominikanerordenen. Overalt hvor konsul Stang ferdedes i fremmede land, forstod han å gjøre Norge aktet.

Grosserer Carl Sund, f. 1869 i Gildeskål i Nordlands fylke, sønn av lensmann Haagen Olsen Sund. Han gikk i 1923 over til den katolske Kirke samtidig som sin hustru, fru Koia Sund, f. Kahrs. Begge gjorde de etter sin konversjon sin store Innsats for Kirken. Grosserer Sund omfattet St. Vincensforeningen og dens arbeide med levende Interesse og var medlem av foreningens styre, stod en tid lang også som formann; han var tillike medlem av sentralstyret for St. Olavsforbundet. Fru Sund tok også ivrig og offervillig del i katolsk menighetsliv. Grosserer Sund var alle dager en arbeidets og pliktens mann. Han elsket Nordland og var stifter og senere formann i selskapet "Det nordlige Norges vel" og flerårig utgiver og redaktør av "Det nordlige Norge". Han døde 5. oktober 1929, hustruen 21. mal 1934. De opplevet den store lykke å se en av sine sønner som katolsk prest og begge kunne av hans hånd på dødsleiet motta Kirkens hellige nådemidler.

Dikteren Stefan fra Hvitadal (død 1932) er foruten pater Jon Svensson (forfatteren av Nonnibøkene) blant Islands mest kjente konvertitter.

Fra Island må ennå nevnes Gunnar Einarsson, sønn av alltingsmann Einar Asmundson. Han var den fromme og lærde franske prest Baudoins eneste konvertitt etter dennes 17-årige virke på den gamle sagaøy. I 1875 måtte pater Baudoin på grunn av sykdom vende tilbake til sitt hjemland, og i 20 år var Einarsson den eneste katolikk på Island (nå er der 300). En sønn av Einarsson er blitt prest, pater Johannes Gunnarsson i Reykjavik. Sistnevnte har også en brorsønn som studerer til prest.

De kjerter som her er tente, vil aldri slukkes.

"Underlige er disse lys som brenner i natt," sa Grim den gode til far sin etter slaget på Stiklestad. Torkils sa: "De kjerter som her er tente, vil aldri slukkes. De vil tenne bluss i slektenes sinn. Og den stenen du her ser, vil bli et alter for Norges land. Av blodet som rant på Stiklestad, vil merkelige ting vokse frem. Her ligger Norges drott til evig tid."

Der kom onde tider over Norge da Svein og Alfiva var satt til å styre landet. I sin sorg sendte trønderne bud til Grimkjell, kong Olavs biskop, og de fortalte ham jærtegnene som skjedde.

Og biskopen fulgte Torkils Hålmeson og Grim den gode ut til Stiklestad. På stenen med Olavs blod reiste han et alter, og han tente Olavskjertene. Han sa at fra tusen altere her i landet skulle det kjertelys skinne som først lyste fra denne sten - det skal lyse fremover i slekter som kommer, også over hver stille trofast gjerning som gjøres her i landet, fra dalens storgårder til plassene oppunder liene.

Århundrer igjennom stod Olav Helgens skrin over alteret i Nidarosdomen. Pilegrimsskarene kom. Og da de kom til "Feginsbrekka" (Oledesbakken syd for Nidaros) og fikk utsyn over Sankt Olavs helligdom, gråt de av glede. Mens solen sank, hilstes de av alle stadens kirkeklokker, men først og fremst av klokken fra Olavskirken - den klokken som hette Glad, og hvorum det berettes i sagaen at kong Magnus hørte den på slagmarken langt borte.

Burde ikke også vår kirkeklokke lyde for oss som klokken Glad? Den ringer. oss inn hver søndag til Herrens hellige hus, baketter kan enhver søke ut i Guds store kirke, i skogen og på fjellet. Denne klokke vil også engang ringe oss inn til gravferd. Hele vårt jordeliv er som en eneste pilegrimsferd.

De i Herren døde, de lever hinsides, de lever et langt rikere liv enn vi. "Se, hvilken kjærlighet Faderen har vist oss, at vi kalles og er Guds barn ... Høytelskede, nå er vi Guds barn, og det er ennå ikke åpenbaret hva vi skal bli. Men vi vet at når Han åpenbares, skal vi bli Ham lik; for vi skal se Ham således som Han er" (1 Joh. 3, 1-3).

Han kom - Han vann.

Ja, verdi fekk atter si vantande helsa
då Kristus kom til oss med Livet og Frelsa.
Sanningi var Han, og Vegen Han viste,
for sjølv var Han Vegen, den fyrste og siste,
den som oss fødde og den som oss førde,
den som oss skapte og den som oss nørde.

Inne i hugen sin allting Han drøymde,
ut ifrå handi Hans alle ting strøymde.

Gudgjeven vilje til vondskap seg vende.
Eitrande gift ifrå Hel
skjemde var evige sjel.
Men på si skamfarne brud
tenkte vår Herre og Gud:
Sonen til berging oss Faderen sende.

Aldri du såg slik ein hovding på ferdi.
Fienden tok Han,
fienden skøk Han,
hengde Han upp millom himmel og jord,
Han som var sjølv Guds levande Ord.
Der ser du Gud i unemneleg pina,
so soli laut slutta å skina.

Men då vart det snunad i verdi:
Ætti Han vaska so lysande rein,
dei som med bøn og med bot
Han og alt Hans tok imot,
alle som ville ha frelsa,
alle som ynskte seg helsa.

Og soli fekk skina som aldri ho skein.

(Av folkehøgskulestyrar Lars Eskeland.)

Bønner fra middelalderen.

Um gode gåvor
til Gud du bed,
som opphav er til alt;
utrygg han er
og ille faren
som inkje sin fader finn.

Det batar å beda
med bøner sterke
um slikt ein saknar sårt:
han inkje fær
som aldri bed;
få ansar tegjande torv.

Av det gamle, norrøne kvad Solarljod. Dette kvad er oversatt av rektor Severin Eskeland og tillike med andre middelalderlige kvæde utgitt av "Det norske Samlaget" i "Norrøne Kristenkvæde" (Gamalnorske bokverk nr. 24). I de innledende ord til kvadet sier rektor Eskeland: Dette kvædet trur del helst er frå tidi kring år 1200 e. Kr. Kven som har dikta det, veit ingen. Det må vera ein som hev vore dregen til verdi med all hennar lyst, men vendt seg frå henne og søkt frelsa hjå Kristus.

Lovprisning av Kristus.

O Gud, måtte ditt navn for alltid være lovprist og forherliget fordi du på en så vidunderlig måte har forenet guddommen med vår Herres Jesu Kristi menneskehet, Han som er Gud og menneske på en gang, og som er blitt menneskenes trøst og salighet.

Bønn til den himmelske Fader.

Himmelske Fader, sku hen til din guddommelige Sønns elskede Hjerte; det er åpnet, men for å skjenke nåde til alle dem som begjærer den. Fattig og elendig som jeg er, vover jeg allikevel å stole på din godhet. jeg frembærer for deg din Enbårne Sønn, vår Herre Jesus Kristus. Det er av kjærlighet til oss at Han har gjort seg til vår bror, og hans offer overgår langt våre synder.

Jeg ofrer deg Jesus med hans lidelse og død til sone for mine synder og for å oppnå bedring i mitt liv. Jeg ofrer deg Ham for å sone for den tid jeg har forspilt og for å oppnå full tilgivelse for alt hva som har mishaget deg i meg, o min Skaper og min Gud. Endelig ofrer jeg deg Ham som et fullkomment lov- og takkoffer.

Lov- og takkebønn.

Jeg lover og takker deg, Herre Jesus Kristus~ du kjærlighetens og nådens stedse rinnende kilde, fordi din hellige side ble gjennomstunget etter din hedengang. For da gjennomboret en av soldatene din høyre side så dypt med en lanse at dens spiss traff ditt elskelige Hjerte. Fra den dype vunde rant til vår helliggjørelse en kilde av blod og vann som skulle flyte ut over all verden og gjøre alle mennesker friske.

Hver den som drikker av denne vundes hellige og guddommelige kilde, han glemmer alle sorger, blir oppflammet av kjærlighet til den evige Gud og fylt med den Hellige Ånds utsigelige sødme, for den forvandles i ham til en kilde av levende vann som munner ut i det evige liv.

Tred inn, min sjel, i din korsfestede Herres hellige side. Tred gjennom denne vidunderlige vunde inn i Jesu elskende Hjerte som har latt seg gjennombore av kjærlighet til deg. Søk ly i denne klippehule for verdens rasende stormer. Ty inn i dette Hjerte hvor du hører hjemme og møter trygghet, inn i din Guds Hjerte som åpner seg for deg.

Tred inn, du av Gud velsignede. Hvorfor stanser du utenfor? Livsens åre er åpnet for deg, frelsens vei, himmelens ark hvorfra duften av mange dyder utstråler. Her er et fristed for fiendens fristelser, her forsones den tilstundende doms vrede. Her er en kilde av legedom og nåde som aldri uttørres, som uten opphør lar barmhjertighet flyte ut over synderne blott de trer hen til den med hjertet fullt av sann anger.

(Av Tomas a Kempis, forfatteren av "Kristi etterfølgelse".)

I "Livet i Gud" (Oslo 1928) er der tatt med en samling middelalderlige bønner. Disse gamle bønner gir alle uttrykk for en sterk tro på Kristus som Gud og menneske og på hans overvettes rike fyldestgjørelse for våre synder. De tilkjennegir også den levende syndsbevissthet som gjorde seg gjeldende i hine tider.

Lengsel etter å motta Alterets hellige sakrament.

Herre Jesus, jeg overgir meg til høyden og dybden og bredden og lengden av din kjærlighet. Lytt til ditt guddommelige Hjerter og tilgi meg mine synder. Bered du selv min sjel til å motta deg, idet du ifører den dine dyder og fullbyrd i meg din forløsnings verk.

Nådigste Jesus, full av tillit kommer jeg med mine synder til deg for at du i din uendelige kjærlighet og barmhjertighet måtte utslette og glemme dem. jeg angrer dem inderlig, og det er ved din lidelses og døds fortjenester at jeg håper å oppnå tilgivelse for dem. Det er i dine hellige Vunder at jeg tyr inn med all min elendighet.

La meg få del i ditt hellige måltid. Måtte ditt hellige legeme og blod bli til næring for min sjel! Drag inn hos meg, Herre, og forlen min sjel renhet og enhver dyd og etter dette liv den evige salighet. Måtte jeg motta verdig kjærlighetens sakrament som er utgått fra ditt høyhellige Hjerter.

(Denne bønn kan benyttes ved lengselskonimunionen.)

Olav den "hellige ble midtpunktet i Norges historie, "Norges konge til evige tider". Hans fest, 29. juli, ble Norges leste, i mange århundrer det norske folks store samlingsdag. Da strømmet skarene sammen fra alle landets deler til St. Olavs helligdom og Lux illuxit lætabunda ble den dag sunget hele middelalderen igjennom.

Lux illuxit lætabunda, lux illustris, lux jucunda, quæ digna pracconio. In solemne.gaudium prorumpat fidelium sincera devotio.

Gledens store. dag er runnen, minnedagen, høytidsstunden, jublende av klokkeklang. Bring til dette høytidsstevne all den andakt du kan evne, løs den ut i bønn og sang.

Gloriosus hodie Christi martyr gioria, sublunatus solio. Pro æternis brevia commutavit gaudia, felici commercio.

Himmelens herlighet nå eier Kristi martyr ved den seier som han vant i dag for Gud. Livets fryd og korte gleder byttet han med evig heder på vår Herres Kristi bud.

Insignis martyris insignis gloria, duleis est gaudil duleis materia. Insiste canticis mater Ecelesia, Coelesti júbilo tange coelestia.

*O hvor herlig er den ære Kristi martyrskrud å bære i den store hvite flokk. Derfor til Guds nåde trone
Moderkirkens sang skal tone, aldri kan Han takkes nok.*

Inter Curas absolutus Rex Olavus constitutus in regni fastigio. Suspirabat in æterna, prævolabat in
superna mentis desiderio.

*Stort var Olavs kongeveide, mellom Norges stolte fjelle æret var den store drott. Men hans higen,
håp og lengsel i hans lykke og hans trengsel var kun himmelens kongeslott.*

Christi tractus in odore, Christi languens in Amore vires sumens e languore, Corde, votis, factis, ore,
quem amabat, coluit. Hic nec minis, nec timore mortis fractus, nec labore . idolorum ab errore multo
quidem cum sudore gentem suam eruit.

*Kristi kjærlighet som tente flammen som i sjelen brente unte ham el rast og ro, skjønt han meget
måtte døye, før han vant ved kval og møye folket for den sanne tro.*

Tulit ab impia gente ludibria, minas et odla, poenas, exilia; sed mente stabili, mira constantia devicit
omnia, felix felicia migrans ad gaudia eum palma nobili.

*Hat og avind, usle renker, selv landflyktighetens lenker bar han glad for Hvite Krist. Modig livets
veier gikk han, og i martyrdøden fikk han seierspalmens lønn til sist.*

Ante diem passionis, ad instantem vim agonis animatus visionis divinæ solatio. Quod amabat
prægustabat, prægustatum plus opptabat, plus opptatum vindicabat illustri martyrio.

*Dagen før den siste kvide blev han styrket til å lide ved et selsomt syn han så: Paradisets underfulle
nådelønn som snart han skulle gjennom martyrdøden få.*

Rex et martyr triumphalis, tutor noster specialis, tua proles spiritalis sit ab hujus mundi malls te
tuente libera. Quos infestat vis carnalis corruptela generalis, pestis potens et lætalis, . nos sub tuis
tutos ails tua salvet dextera. Amen.

*Drott og martyr i det høye, se til oss med kjærlig øye, gå i forbønn for oss frem. Vern oss mot all
syndens våde, be for oss om kraft og nåde til å nå vårt sanne hjem. Amen.*

(Oversettelsen er ved sogneprest mgr. dr. K. Kjelstrup.)

Bruddstykke av en St. Olavspreken fra middelalderen.

Nordligst i denne verden ligger det land som heter Norge. For kort tid siden var det bebygget av mange ville og forskjellige folk. Disse fulgte den onde fiendes villfarelse og trodde slett ikke på Guds miskunnhet.

Men den hellige Gud og vår lovpriste Herre som har bygget oss denne hellige borg (nemlig troens) og utvider den ved syndige og skrøpelige mennesker, Ham var det som med sin opphøyede hellighet tødde den store telen av deres bryst og som oppvarmet menneskenes forherdede sinn med den hellige tros brennende kjærlighet! Nå sendte vår Herre trofaste menn for å vende dem fra hedningeblotene.

Men den gang rådet den hellige kong Olav over Norge ... Han var født og oppdragen i Norge, i England begynte han å tro og i den by som heter Rouen lot han sig døpe. Så snart han nå var tvettet med den hellige dåp, ble han et ganske annet menneske ... Han ville ikke bare frelse seg selv. Også det folk som Gud hadde gitt ham, ville han lede til Gud. Således var han, som så sjelden, den som både tok seg av landets regjering og fulgte apostlenes gjerning med hellige påminnelser. Mangen en fikk han ved sin overtalelsesevne omvendt fra den onde fiendes hender og ledet til den allmektige Gud ... På kort tid drog den hellige kong Olav en stor og god del mennesker til miskunn med Gud og da nedbrøt og brente han hedningehovene, reiste kirker isteden og overdrog til geistligheten å ordne dem til bruk ved den kristelige gudstjeneste.

Mann og mann imellom fikk ingen uttrykt hvor megen lykke der fulgte alle menn og hvilte over landet da man så dets menn vende sig fra hedendommens villfarelse og gå over til den allmektige Skapers nåde. Han bad for dem og talte for dem tidlig og sent om Guds lidelser og om de hellige menns adferd, gav dem gode råd, overtalte gamle menn og unge, irettesatte de motstridende og hårdsinne og gjorde seg megen møye med å bringe alle til vennskap med Gud. Siden satte han den lov mennene imellom, som siden har vært holdt, at de mektige ikke skal rane de fattigere. Heller skulle hver mann råde over sitt som rett er og nøye sig med det som Gud har gitt ham.

Da reiste der sig mot ham en stor flokk av villfarende og ondskapsfulle menn, og han unndrog seg denne strid og flyktet øst til Russland . . . og gikk i tjeneste hos kong Jarisleif i Russland hvor han oppholdt sig med megen ære i mange dager. Han ble meget omtalt av alle for sin tro, sitt håp og den kjærlighet han hadde både til Gud og alle mennesker.

Men deretter reiste han atter tilbake til sitt land og sitt rike østfra over Sverige, og det stod klart nok for ham at Gud om kort tid ville kalle ham til en større heder og makt (enn den jordiske), og han bød sig derfor til kamp som en tapper ridder. Men først iførte han sig den hellige tros rustning, fortrøstet sig med tillit til Gud, omgjordet som han var med det skarpeggede og bitende sverd som heter Guds ord. Han talte til alle om Guds hellige lovord, rede til å late sitt liv for Guds sak og bli den høyeste konges martyr i Norge.

Så snart hans fiender og uvenner hørte at han var kommet tilbake til sitt land og rike, samlet de alle mot ham ... Høvdingen for dette folk var Kalv Arnessøn ... Denne mann gikk imot ham med en stor hær, og da han var mannsterkere, vant han nidingsverk over sin rettmessige landsherre. Men om natten før de tørnet sammen, viste vår Herre sig for ham (Olav), satte en stige for ham så høy at den rakte til himmelen og sa: "Min gode venn. Kom snart til meg og til møte med de hellige menn. For ditt strev og din lidelse skal du vinne en kostbar krone, det evige liv, den himmelske glede og fryd." Siden da han var våknet fortalte han dette syn til sine menn og takket høytidelig den allmektige Gud for det dyrebare hjembud. Og den samme morgen fulgte han sitt folk i Værdalsbygden og ved Stiklestad kjempet han en stor del av dagen mot de troløse menn, sine fiender og Guds motstandere. Omsider blev han hugget i kneet, og han lot sitt liv her den samme dag. Det var en onsdag og på den årstid da alle kristne menn siden holder hans høytid.

Nå skal vi slutte denne tale, så ingen av dem der har hørt blir trett. Vanskelig og langt er det å berette og omtale alt det nådeverk som den Høyeste har gjort og fremdeles gjør for den hellige Olavs heder og verdighets skyld, vår Herre Jesus Kristus, Han som lever med Faderen og den Hellige And, én Gud, som råder og regjerer over alle verdener verden. Amen.

(Av en Gammelnorsk Homilieboek, utgitt av C. R. Unger, Chr.a 1864, sannsynligvis den eldste skrevne norske bok som ennå er i behold.)

Ingen har hjelpt folket vårt til so stor einskap som Heilag Olav, for di han grunnfeste det i den eine trui på den eine Herren i den eine heilage ålmenne kyrkja. Er det velsigning med å minnast alle gode fedrar, so må det vere velsigning med å minnast Heilag Olav og livsverket hans, med takk til Herren som sende han. *(Folkehøgskulestyrar Lars Eskeland i "Heilag Olav", minneskrift til 900-års høgtidi på Voss, 29. juli 1923.)*

Middelalderlig hymne fra første halvdel av det 13. årh.

Store Konges Hjerte, bil deg, / sjeleglad jeg iler til deg. (Deg å elske, deg å prise, / deg min kjærlighet å vise / vover jeg i sang og bønn.

Hvilken kjærlighetens kvide, / hvilken kval du fikk å lide, / da du frelste oss fra døden /som vårt offerlam for brøden / gav deg selv som nådelønn.

Bitter, kvalfull, uten nåde / var den død som fikk å råde / over livets liv som troner, / du min Frelser og Forsoner, / i ditt Hjertes helligdom!

Skjenk meg livets tvett den sanne / i den kildes rene vanne /som begynte tyst å flyte /for ved lansens hjelp å yte / nådestrømmen åpen vel.

Jesu Hjerter, milde, rene, / deg for evig vil jeg tjene / og med fryd meg til deg knytte. / Før meg så fra støvets hytte / inn til evig herlighet!

Tillegg til den tidligere fortegnelse over konvertitter.

Konvertittene er vitnesbyrd om hva Guds nåde har formådd i svake menneskebarn.

Monsignore Henrik Joachim Irgens, f. i Oslo 25. januar 1899, sønn av (senere) minister Johannes Irgens og hustru Lilla, f. Gulbranson. Sin første utdannelse fikk Henrik Irgens her hjemme, artium fra Hallings skole i 1917, derpå 1 års krigsskole. Likesom sin mor følte han seg sterkt draget til den gamle Moderkirke, og han skulle finne hjem til denne en god del år før moren. Dette skjedde 17. nov. 1918 i Jesu Hjerterkirken i København, hans far var den gang norsk minister i Danmark. Nå fulgte først 1 1/2 års juridiske studier i Oslo, men så bestemte han seg til å bli prest. Han studerte i Paris ved l'Institut Catholique. Diakonvigslet ble han i St. Olavskirken i Oslo, 27. sept. 1925. Selve prestevigselen ble foretatt i Paris 3. april 1926 av mgr. (senere kardinal) Baudrillart. Den nyvigslede prest studerte først 1 år kirkerett i Rom og kom deretter hjem til Norge, hvor det skulle bli et kort, men velsignelsesrikt virke, først som kapellan ved St. Paulskirken i Bergen. I 1929 ble han vikariatssekretær og redaktør av bladet "St. Olav". Etter biskop Offerdahls død ble han 9. okt. 1930 utnevnt til Administrator for hele den katolske Kirke i Norge, hvilket embete han innehadde i 2 år og utførte på en så dyktig og verdig måte at han erholdt den ærefulle utnevnelse til Monsignore som Prelato Domestico, Husprelat hos Hs. Hellighet Paven. Han ble nå provikar og på ny redaktør av "St. Olav", deretter en kort tid kst. sogneprest til St. Birgitta kirke i Fredrikstad. Fra 1934 var han sogneprest til St. Olavs kirke i Oslo, fra 1936 formann i "Nordisk katolsk presseforbund". Ved 900 års jubileet til ære for Hellig Olav 1930 i Trondheim, kom hans organisatoriske talent fullt ut til sin rett, alt var velordnet, inntil det minste.

Mgr. Irgens gikk helt opp i sin gjerning. Midt i sitt livs virke falt han, rammet av hjertelammelse 9. juni 1938.

Mgr. Irgens var en edel og rik personlighet og forenet i seg mange fremragende egenskaper: intelligens, fromhet, karakterstyrke, uselvishet, mest av alt iver for sjelenes frelse. Dagspressen i Oslo sa om ham at han utmerket seg også ved vidsyn, han var en overordentlig avholdt mann, en kunnskapsrik og fordomsfri personlighet.

Fru Lilla Minda Marie Irgens, f. 3. sept. 1872 i Vestre Aker, datter av godseier cand. jur. Carl August Gulbranson og hustru, f. Juell. Hun ble i 1892 gift med daværende cand. jur. Johannes Irgens (senere minister). Fru Irgens hadde sterke sosiale og religiøse interesser. Allerede i ung alder følte hun seg sterkt draget til Moderkirken, begynte også å ta undervisning. Dog denne ble avbrutt, og det ble først over 20 år senere - i Brüssel - at hun lot seg oppta i Kirken. Fru Lilla Irgens var en klok og rik personlighet. Sin ungdoms kjærlighet til Norge bevarte hun uforminsket, til tross for at hun bodde i utlandet i så mange år. Hun døde i Rom 16. mars 1938 og ble gravlagt på Vår Frelses gravlund i Oslo. Der hviler hun ved siden av sin sønn, monsignore Irgens, som fulgte henne i døden et par måneder senere.

Fru Cathrine Elisabeth Hepp, f. Stang, datter av statsminister Frederik Stang og hustru Julie Georgine Augusta Morgenstjerne, f. i Kristiania 6. desember 1839. I 1861 ble hun gift med fransk konsul i Norge Albert Hepp og trådte over til den katolske Kirke.

Hun hadde 2 barn, en sønn Achille som senere ble fransk offiser og en datter Augusta som ble St. Vinscenssøster og som døde i 1935 i Paris. Et av hovedstadens blad skrev ved den anledning: "Det var et av de arbeidende klostre hun gikk inn i, hennes arbeide her ble knyttet til skoler og hospitaler. Det var selvfølgelig et liv i stor forsakelse hun førte, og det var sjelden hun kunne motta besøk av andre enn sine nærmeste slektninger." Fru Hepp døde hos sin datter som en tid lang var forstanderinne. Hun hadde en slektning som også trådte over til den katolske Kirke og som døde i 1907 som biskop i Amerika (se s. 40).

Frøken Marianne Riis, datter av justitiarius Boye Kristoffer Riis og hustru Kristiane Benedikte Hagerup, f. i Bergen 22. sept. 1832. Det ble musikken som skulle føre Marianne Riis til Kirken, hun tilhørte en meget musikalsk familie, var en nær slektning av Nina Hagerup Grieg. I sin ungdom var hun meget i utlandet, søkte stadig inn i de store katolske kirker og den skjønne kirkemusikk gjorde sterkt inntrykk på henne. En teologisk professor i Sveits førte henne inn i Moderkirkens lære og opptok henne. Så vendte hun hjem til Bergen. Hun elsket Kirken. og det var for henne en glede en rekke år igjennom å spille orgel under gudstjenesten i St. Paulskirken. Hun døde 1. desember 1923.

Pastor Erik Wang, f. 1859 på Kongsvinger. Hans mor ble tidlig enke og fikk plass som husholderske hos den apostoliske prefekt Bernard Bernard da han tiltrådte sin stilling i 1869. Fru Wang fikk lov til å beholde sine to gutter, Erik og Alfred, hos seg. I 1875 avla hun og hennes to sønner den katolske trosbekjennelse. Erik Wang studerte i Propagandakollegiet i Rom og ble prestevigslet i 1882. Samme år kom han til Norge hvor han virket i Oslo og i Tromsø. I 1891 ble han sogneprest ved St. Olavskirken i Oslo, i 1898 sogneprest ved St. Paulskirken i Bergen. I 1912 måtte han av helbredshensyn søke avskjed.

Han døde i Arendal 26. april 1913. Pastor Wang var meget avholdt av alle som kom i berøring med ham. Hans bror døde som en høyt skattet lege i Amerika.

Pater Wilhelm A. Fillinger, S. J. Likesom der kan reises tvil om pastor Wang kan henregnes til konvertittene, således kan det samme sies om pater Fillinger som ble født på Hadeland 11. nov. 1867. Foreldrene sendte ham tidlig til en stor skole i Belgia hvor han var flere år. Så kom han tilbake til Norge, men forlot derpå for bestandig sitt hjemland i 1887. Han reiste over til Amerika hvor han inntrådte i Jesu Selskap. I 1902 var pater Fillingers ikke-katolske mor tilstede da kardinal Gibbons vigslot hennes sønn til prest i Woodstock College, Maryland. Kort etter ble hun alvorlig syk og uttrykte ønsket om å få dø som katolikk. Hun ble opptatt i Kirken og pater Fillinger meddelte henne den siste salving og foretok jordfestelsen.

Pater Fillinger virket den største del av sitt ordensliv som professor ved jesuittenes høyskole i New Orleans. Han besatt fremragende pedagogiske evner. Han forstod å feste seg ved det gode hos sine elever og møtte dem med tillit. Hans forhenværende elever sa om ham at endog undervisningen av et dødt språk, latinen, forstod han å gjøre levende og beåndet. I 1937 feiret han sitt 50 års jubileum som medlem av Jesu Selskap. Han ville ikke ha noe for seg selv ved den anledning, men ytret ønsket om at hans ca. 46 tusen forhenværende elever skulle legge sammen til et fond som skulle sette unge menn i stand til å studere til prest. For det skulle bære hans navn: The Fillinger Memorial Burse.

Pater Fillinger døde 16. oktober 1938. De amerikanske aviser sa at hans død betød et stort tap for høyskolen og for byen New Orleans.

Søster Olga Andersen, f. 1859 i Arendal. Etter endt skolegang tok hun til Ursulinerinnenenes klosterpensjon i Gravelines i Frankrike hvor hun konverterte. Ved sin hjemkomst til Norge fant hun ingen katolsk kirke i sin fødeby, og dette var et stort savn for henne.

Omkring århundreskiftet trådte hun inn i klostret i Gravelines hvor hennes søsternavn ble Marie Therese. Det var det samme kloster hvor også Elise Hamilton var inntrådt. I 1902 utbrøt de franske klosterforfølgelser. Kort etter flyttet en del av søstrene over til Greenwich i England. Blant disse var mére Marie Therese som var meget avholdt som lærerinne. Hun bevarte alltid sin kjærlighet til Norge og ble et ivrig medlem av St. Eysteins Forbund. Hun døde 4. juli 1937.

Søster Caroline Overn, f. på Modum 21. mars 1863, opptatt i Kirken av biskop Fallize 14. mai 1893. Noen år etter sin konversjon trådte hun inn i karmeliterinnekløstret i Antwerpen og fikk søsternavnet Raphael Therese. Før hun forlot Norge, hadde hun forært et glassmaleri til St. Olavs kirke i Oslo. I klostret oppbygget hun alle ved sitt selvforsagende og fromme liv, Ikke alene ble hun selv et ivrig medlem av St. Eysteins Forbund, men hun virket også for at andre ble det, således flere klostre av hennes egen orden. Hun døde 28. mai 1937.

Søster Martina Marcussen, f. 24. april 1874 på Askerøen, død 9. februar 1912 i Ursulinerinnekløstret i Venlo, Holland. Hun betraktet det alltid som en stor lykke å ha funnet veien tilbake til Moderkirken og hadde den glede at hennes gode, gamle mor tok det samme skritt. Julen 1904 inntrådte hun i Venlo hvor hun fikk søsternavnet Marie Sunniva. Hun var avholdt og skattet av alle og var en dyktig musikk lærerinne.

Søster Marie Helene Tidemanden, f. i Holmestrand 3. des. 1855. Hun tilhørte en gammel bondeslekt fra Hallingdal hos hvem meget av Moderkirkens lære hadde holdt seg. En dag kom hun hjem fra skolen og sa: "Far, hvor skrekkelig, tenk katolikkene tilber jomfru Maria!" "Du må ikke tale så," svarte faren, "de tilber henne nok ikke, men de ærer henne, du må huske på at Maria var Guds mor."

En dag gikk hun inn i St. Olavs kirke i Oslo, der var maiandakt. Hun husket farens ord. Hun måtte undersøke troslæren nærmere og bad om undervisning. Den 19. mars 1879 ble hun opptatt i Kirken. Noen år senere hadde hun den lykke å få opptagelse hos St. Josephsøstrene i deres moderhus i Frankrike. Etter noen lykkelige års opphold i Chambéry drog hun til hjemlandet hvor det ble et langt velsignelsesrikt virke hos guttene på St. Josephs Institutt. Da kom omsider den siste sykdom, glede og lykke strålte ut av hennes ansikt. Hun døde 18. november 1935.

Søster Marie Konstance Munthe, f. i Telemark 1. juli 1873. Morens konversjon i 1891 ble en stor sorg for datteren. I sin bedrøvelse ville hun helst langt bort og tok til Aremark som guvernante. Da hun kommer til stedet, ser hun at hennes mor har lagt en katolsk katekismus på bunden av kofferten. Hun slenger boken bort. Noen tid etter trenger hun til legehjelp. Men der var flere timer til nærmeste lege. "Hvis jomfru Maria er så mektig som katolikkene sier, så må hun hjelpe meg nå," sa hun til seg selv. Hun ble hjulpet, til sin store forbauselse. Katekismen ble nå tatt frem igjen, og hun ser at den katolske Kirke var noe helt annet enn man sa om den. Hennes to søstre hjemme var kommet til samme resultat. Uten at moren visste noe om det, var de gått til aftenandakten om søndagene i St. Olavs kirke hvor der var kateketiske foredrag. Nu ble alle tre søstre opptatt samtidig. Senere inntrådte hun hos St. Josephsøstrene. Hun var en dyktig lærerinne og virket mange år ved St. Olavs skole i Oslo og nedla et stort arbeide i menigheten. I de senere år var hun forstanderinne ved Vår Frue villa. Under mére Konstances siste sykdom hørte man kun uttrykk av en dyptfølt takknemlighet for at Gud hadde ført henne til den hellige katolske Kirke og deretter til ordensstanden. Hennes siste ord var: "Gud er kjærlighet." . Og så døde hun. Det var den 19. oktober 1941.

Frøken Ragna Pettersen, datter av kjøpmann Gunerius Pettersen og hustru, f. Grorud. Hun fikk en sjelden god og allsidig utdannelse, og lengere opphold i utlandet hadde gitt henne en vid åndelig horisont. - Hun fant veien hjem til Moderkirken i slutningen av nittiårene, dog ikke i utlandet hvor hun hadde sett så meget av den katolske Kirkes skjønnhet, men her hjemme. Hun var en dag i selskap. Blant gjestene var også sogneprest (senere biskop) Olav Offerdahl. Talen kom inn på religiøse spørsmål. Sogneprest Offerdahls klare og greie utredning hadde tilfølge at frøken Pettersen noen dager senere oppsøkte ham på hans kontor for å legge frem for ham forskjellige religiøse spørsmål. Hun erkjente nå i den katolske Kirke den av Kristus stiftede Kirke. Fra denne stund av

levde og åndet hun bare for Kirkens store sak. Daglig messe og kommunion ble snart en livsfornødenhet for henne. Hun var utrettelig i sitt arbeide for å utbrede katolsk litteratur. Med sine gode språkkunnskaper forenet hun også betydelige litterære evner. Under pseudonymet "Tora Ribbung" utgav hun en rekke helgenbiografier. Her bør også nevnes frøken Ragna Pettersens store godgjørenhet og omsorg for vanskelig stillede konvertitter. Hun døde 10. sept. 1933.

Fru Inga Lærum Liebich, komponistinne, f. i Oslo 16. nov. 1863, og den dag ble også senere (1904) hennes opptagelsesdag i Kirken. Hun virket i flere år som korinstruktør og dirigent i Burlington i Amerika, i byens store katedral, dernest var hun en årrekke dirigent for St. Olavskirkens sangkor i Oslo. Det var i Amerika at hun lot seg oppta i den katolske Kirke. Der er av henne i årenes løp utkommet ca. 60 opus. Sine siste leveår tilbrakte hun i St. Elisabethsøstrenes hjem for gamle damer i Oslo. Hun ble aldri trett av å gi uttrykk for sin store takknemlighet for at Gud hadde ledet hennes skritt til den hellige katolske Kirke. Hun døde 27. sept. 1936.

Frøken Kristine Heggen, f. 1872, ble opptatt i vår hellige Kirke 8. des. 1906. Inntil sin dødsdag var hun preget av en levende tro, en sterk katolsk overbevisning og en likefrem glødende kjærlighet til Kirken. Hun var utrettelig i sin virksomhet for den. Denne iver i forening med eminent dyktighet satte dype spor etter seg. Det var således frøken Heggen som tok arbeidet opp med annonser for "St. Olav" og for juleheftet "Kimer i klokker". Hun var også alltid aktiv i katolsk foreningsliv. Således har St. Olavs Forbund, i hvis sentralstyre hun satt i en årrekke, også nydt godt av hennes initiativ, og hun var med på å stifte Norske Kvinners Katolske Forbund. Hun var dets viseformann i mange år for deretter enstemmig å bli valgt til formann. Hun døde 24. august 1936.

Frøken Jacobine Marie Giertz, f. i Arendal 11. januar 1857. Hennes mor døde straks etter hennes fødsel, og hun fikk sitt hjem hos sin farbror, senere sorenskriver på Kongsberg. Som ung pike var hun ofte i Frankrike og besøkte derboende katolske slektninger. En dag gikk hun i Notre Dame kirken. Velsignelsen med Alterets høyhellige sakrament skulle gis. Og hva skjer? I det øyeblikk monstransen løftes til velsignelse blir Jacobine Giertz av en usynlig makt kastet på kne. Det som skjedde gjorde det sterkeste inntrykk på henne. Hvordan kunne det forklares? Hun måtte søke å lære den katolske tro nærmere å kjenne. Så møter hun en svensk forhenværende luthersk geistlig, K. F. Karlén, han var nå katolsk prest.. Det ble ham som førte henne inn i Moderkirkens lære, og hun ble opptatt i Kirken av ham i 1892. Senere ble hun medlem av den hellige Frans av Assisis 3. orden, tertiar. Armodens ånd ble i sannhet hennes eie. I virksom, kjærlighet til Kirke og menighetsliv vokste hennes trosliv sin dype, skjulte vekst. Hun døde 4. januar 1936.

Frøken Mathilde Hartmann var født på Kongsberg og tilhørte senere likesom Jacobine Giertz Gamle Akers menighet. Hun fant veien tilbake til Moderkirken omtrent samtidig med frøken Giertz med hvem hun sluttet et inderlig vennsforhold; også hun ble fransiskaner, tertiar. Begge var de lærerinner, og begge måtte de forlate sin stilling da de gikk over til den katolske Kirke. Frøken Hartmann døde 13. april 1927.

Fru Johanne Parmann, f. von Germeten, f. i Oslo 13. des. 1872. Det ble i Amerika at fru Parmann fant veien tilbake til fedrenes Kirke og hennes hjerte var fylt av lykken ved å være katolikk. I Norske Kvinners Katolske Forbund hvor hun var livsvarig medlem, deltok hun med liv og sjel. Der vil hennes innsats alltid minnes med takknemlighet. Hun døde 13. nov. 1934. Mgr. Kjelstrup skrev i sitt minneord om henne: Med fru Johanne Parmann er en av de skikkelser vandret bort som ved selve sin personlighet øvet en innflytelse innen katolske kretser som sent vil kunne verdsettes etter fortjeneste.

Journalist og litterat Jakob Worm-Müller, f. i Bergen 15. mai 1866, sønn av skipsfører Bernt Ulrik August Møller og hustru Amalie, f. Alves (den senere så kjente forfatter Amalie Skram). I sitt tidligere liv var Worm-Müller fritenker. Han nektet endog å la seg konfirmere i 1882, noe som den gang var nesten uhørt. Som journalist skrev han også om religiøse spørsmål, således en gang om en nettopp avholdt Kristi-legems-fest prosesjon. En prest oppsøkte ham og gjorde ham oppmerksom på flere feiloppfatninger. Worm-Müller var en oppriktig og ærlig karakter. Han søkte nå å sette seg inn i den katolske Kirkes lære med den følge at han lot seg oppta i Kirken. Det var den 28. juli 1907. Hans store fedrelandskjærighet hjalp ham betydelig til å nå frem til den katolske Kirke. Han så av historien at. Norge var et lykkelig land den gang den katolske Kirke var den rådende i landet. Hvorfor skulle den samme Kirke ikke kunne bringe samfunnet den samme velsignelse også i våre dager? Journalist Worm-Müller døde 7. mars 1911.

Johan Nordahl Meltzer, f. 24. mai 1855 i Bergen. Han vandret i tidlige år ut til Spania, hvor han også stiftet familie. Under innflytelse av sin utmerkede hustru fant han veien tilbake til Moderkirken. Han var blant de første som sluttet seg til St. Eysteins Bønneforbund, og han ivret også for at andre skulle slutte seg til det og oppsende ivrig forbønn for fedrelandet mot nord. Han døde i Madrid 30. oktober 1930.

Typograf Henrik P. Bucher, f. 16. mars 1851 i Tromsø. I 1880 trådte han i Bergen over til den katolske Kirke, samme år som den senere biskop Offerdahl. Bucher ble en sann legapostel, støttet all gjerning innen St. Pauls menighet og var alltid rede til å ofre tid og krefter til menighetslivets fremme. Han glemte ikke sin fødeby, men forærte kirken i Tromsø et orgel. Han var selv en musikalsk interessert mann og fungerte i sin tid også som organist i St. Paulskirken. Bucher viste en enestående troskap over for avdøde venner og kjente, stadig lot han lese sjelemesser for dem. Han døde 17. oktober 1935.

Folkehøgskulestyrar Lars Eskeland ble født 1867 på Stord i Sunnhordland og kunne føre sine aner så langt opp som til Norges siste drottsete, Jon Smør. Han ble vår folkehøgskoles første mann. Mange tusener av vår bondeungdom fikk sin åndsdaap under hans lærestol og derved også livsglede og arbeidsglede. Lars Eskeland ble også bindeleddet mellom de gamle norske utbygder Island og Færøyane og moderlandet, han stod for dem som Norges største mann.

Når en åndshøvding som Eskeland tok skrittet over til Moderkirken, så måtte dette være en følge av grundig gransking og samvittighetsfull overveielse. Han så med uro den religiøse splittelse blant nutidens kristne og lengtet etter fast grunn under føttene. Samtidig følte han trangen til en kirke som med myndighet fra Gud kunne løse alle tvil og gi sjelen den næring som den så høyt savner i de kirkesamfunn som er kommet opp i tiden. Han trådte i juli 1925 over til den katolske Kirke sammen med sin hustru som døde 2. august samme år. Dette skritt skulle komme til å koste Eskeland meget, hans livsverk, folkehøyskolen på Voss, fra hvis ledelse han ble drevet bort fordi han fulgte sin samvittighet og vendte tilbake til fedrenes gamle Kirke.

Eskeland var med på Stiklestadferden i 1930. I den gamle erkebispesetad holdt han en av sin åndfulle og uforglemmelige taler, kom inn på Kirkens fremtid i Norge og sa bl. a.: "Vi vil ikke få se det, men våre barns barn, når de om 100 år kommer her for å feire tusenårsfesten, da vil store deler av Norge være katolsk."

Lars Eskeland døde fredfullt og stille 30. sept. 1942, lykkelig over å kunne motta Moderkirkens hellige nådemidler. Han ble gravlagt på Voss ved siden av sin hustru.

Eskeland var en høyreist, helstøpt kristen personlighet, en personlighet både fra åndens, viljens og hjertets side. Hans livsprogram var å arbeide for kristendom og norskdom. Med all sin glød og styrke gikk han inn for disse høye idealer.

Morgenbladet skrev om ham i anledning hans død: "Det var et tungt og sorgfullt budskap som nylig gikk over Norges land: Lars Eskeland er død. Denne vår kjære åndshøvding og dikter er ikke mere. Han hvis levende ord og personlighet har hatt så stor betydning først og fremst for bondefolket, men også for alle dem i landet vårt med syn og sans for landets bærende makter. Hvor kunne han ikke med sitt varme og følsomme diktersinn reagere overfor alt hvori han så en fare for vår fremtid som kristent folk. Han var en adelsmann i dette ords rette betydning."

I 1930 deltok Lars Eskeland i den Katolske Internasjonale Uke i Genève. Han holdt der et foredrag om hvilket en hollandsk journalist skrev: "Halvannen time hørte man ikke en eneste lyd i den store og stuvende fulle sal uten hans vakre, begeistrede røst. Og da han sluttet, ble han belønnet med en ovasjon så overveldende at den lot endog mgr. Baudrillarts grandiose suksess langt bak seg."

Noen dager etter hadde den samme hollandske journalist en samtale med Eskeland.

"Hva mener De om Norges fremtid?"

"Jeg er fast overbevist om at en gang skal den dag komme da Norge vil være katolsk. Kanskje varer det ennå et århundre. Men sikkert er, at nettopp i nåtidens protestantisme som splitter seg i talløse sekter, ligger Kirkens fremtid. Det er en religiøs uro over hele landet, men denne religionskrise kan bare beseires av lyset som stråler fra Rom ... "

"Den dag skal komme da vårt kjære Norge skal blomstre i Vårens sol. Man vil da fro å være ennå i den norske vinters kulde. Men plutselig stråler solen, snøen smelter, lyset overstrømmer våre mørke daler, og på fjellets høyeste topper vil alt grønnes og blomstre."

Niels Christian Beck, f. i Arendal. Farens navn var også Niels Christian og hans mor Marianne, f. Westergaard. Han tok til sjøs, ble kaptein og giftet seg med en irlenderinne. Hennes så fromme og kristelige liv ble årsak til at Niels Christian ønsket å ha den samme tro som sin hustru, og hele livet igjennom var han så takknemlig for å ha funnet veien tilbake til fedrenes gamle tro. Av hans 8 barn ble det eldste født i Arendal, og vi finner denne datter senere som ordenssøster hos "Faithful Companions of Jesus" i England. Hun sluttet seg i 1936 til St. Eysteins Forbund. Niels Christian Beck døde 3. nov. 1908. En annen av hans døtre ble også ordenssøster, men døde ganske ung. Hans eldste datter, Mother Alphonsa Beck, var en lang tid priorinne i West-Hartlepool.

Fru Anna Backer, f. Giebelhausen, f. i Fredrikstad 1869. Fru Backer fant veien til Moderkirken allerede i 1898. Hun erkjente den for å være den av Kristus stiftede Kirke og omfattet den med stor kjærlighet, en kjærlighet som syntes å vokse seg større med årene og som hun bevarte inntil sin død. Fru Backer var en foregangskvinne. Utover hele vårt land var hun kjent for sitt dyktige og energiske arbeide innen Norske Kvinners Nasjonalråd. Hun hevdet alltid kvinnens rett i samfunnet og tok seg av alt som kunne tjene til beste for kvinnesaken. Hun deltok også med stor interesse i det offentlige liv, og var i et par perioder medlem av Fredrikstad bystyre. Et slående uttrykk for fru Backers initiativ og offervilje fikk man da spanskesyken herjet etter den første verdenskrig og hun organiserte hele sykepleien i Fredrikstad. For dette sitt store og betydningsfulle arbeide ble hun tildelt Kongens fortjenstmedalje i gull.

Også på det kirkelige område nedla hun et energisk arbeide, bl. a. ved å stifte Norske Kvinners Katolske Forbund hvis formann hun var i mange år. Den pavelige orden Pro Ecclesia et Pontifice ble henne tildelt. Fru Backer levde og åndet for, i og med Kirken. Foruten ved sin fromhet utmerket hun seg ved sin ubestikkelige rettferdighet og ved den uforferdethet hvormed hun forfektet sine meninger overfor høy og lav, geistlig eller leg. Hun døde 6. des. 1942, en søndag, ganske plutselig og fikk sitt ønske oppfylt: å dø på en dag hvor hun hadde mottatt den hellige Kommunion.

Frøken Helen Parr, f. i Drøbak 1869, datter av skipsreder Søren A. Parr og hustru Hannah, f. Jørgensen, opptatt i Kirken 16. april 1916 i Oslo. Det varte lenge før hun nådde så langt. Hun var gått til undervisning hos pastor Offerdahl en del år tidligere, men bare ganske kort tid. Da skulle hun reise til England. "Kan jeg bli opptatt forinnen?" spurte hun. "Nei, slett ikke," svarte han på sin

vante, korte måte, "der er nok av katolske prester i London som De kan fortsette undervisningen hos." Imidlertid kjente hun ingen katolsk prest i London og kom sterkt i berøring med "Christian Science", men fant dog ikke hva hun søkte. Etter sin hjemkomst til Norge søkte hun atter inn i den alltid åpne St. Olavs kirke. Den indre dragelse ble tilslutt så sterk, at hun ikke kunne oppsette lenger med å gjenoppta undervisningen hos sogneprest Offerdahl. Etter sin opptagelse levde hun ikke bare som pliktoppfyllende katolikk, men som et forbilde på glødende tro og dyp fromhet. Samtidig var hun en uforferdet forsvarer av den katolske Kirke. Hun opplevet da også den glede å se flere medlemmer av sin familie slutte seg til Kirken. Hun døde 18. april 1940. Hun var medlem av St. Dominikus III orden.

Fru Margrethe Nyrop, f. 1861, datter av byfogd Georg Elias Schelderup i Bergen og hustru Henriette van Kervel. I 1888 ble hun gift med den lærde danske språkforsker, professor Nyrop. I 1906 ble denne blind, og da ble hans hustru hans høyre hånd i hans lærde arbeider, leste bl. a. korrektur på alle hans bøker både på fransk, italiensk og spansk. Fra deres hjem utgikk den ganske visst private, men dog vidtrekkende aksjon til hjelp for blinde franske soldater under krigen. Fru Nyrop mottok æreslegionens hederstegn for sin personlige innsats. Begge besøkte i 1895 et stort benediktinerabbedi ved Siena. Den gamle abbed hilste fru Nyrop med de skjønne ord: "De er Guds barn," - et minne hun aldri glemte. Prof. Nyrop døde i 1931. To år senere ønsket fru Nyrop å oppholde seg en stund i et benediktinerinnekloster i Frankrike, og her avla hun den 13. november 1933 den katolske trosbekjennelse. Hun følte det som kom hennes sjel hjem, nå hadde hun nådd sitt lange livs mål. Messens liturgi studerte hun med grundighet. Alterets Sakramente var for henne ett og alt. Fru Nyrop døde 21. juli 1935.

Forhenværende rektor ved Ringerikes høyere skole Hans Jacob Hammer, f. 28. august 1873 i Kristiansand, sønn av skipsreder Hammer og hustru, f. Due. Rektor Hammer stod lenge utenfor den kristne tro. Hans livsideal var høyt og edelt: ved studium og vitenskap å gjøre sin innsats i det norske kulturliv, ved undervisning å vekke ungdommens sans for det åndelige og i kjærligheten til sitt land. Men den evighetsverdi som ligger i det kristne trosliv, var lenge skjult for ham. Endelig fant han den kristne tro i den katolske Kirke. Det ble hans store historiske viten som hjalp ham til å finne veien til den katolske Kirke. For hans klare ånd var det ikke vanskelig ved nærmere undersøkelse å innse hvordan Kirkens dogmer og dens liturgiske gudstjeneste er i full overensstemmelse med Evangeliet og med kristendommen i apostlenes dager. Han ble opptatt i Kirken 19. oktober 1938 og ble en dypt overbevist katolikk. Han døde 4. mai 1940.

Morten Randsborg, f. i Arendal. Det ble musikken som skulle føre ham til Kirken. Ved St. Franciskus lille katolske kapell i Arendal ønsket man en organist ansatt. Den unge Randsborg meldte seg, han var da bare 17 år gammel. Med sjelden dyktighet satte han seg inn i den gamle Moderkirkes liturgi og fulgte tillike med stor interesse de apologetiske foredrag som sogneprest Kjelstrup holdt søndag ettermiddag. Så meldte han seg til undervisning. "Ja, jeg vil gjerne undervise Dem," sa sognepresten, "men jeg sier til Dem, som til alle mine konvertitter: Undervisning alene er ikke nok, bønnen må til, for troen er en Guds nådegave som bare oppnås ved bønn". Hans opptagelse fant sted 2. juledag 1918. Randsborg var den fødte musiker. I Arendals kapell skattet man ham høyt som organist, og det samme var tilfelle i St. Olavskirken i Oslo hvor han vikarierte en lengre tid. Han

stilte sin kunst helt til gudstjenestens disposisjon. Han så fram til hver søndag som til virkelige festdager, og han levde og åndet for Kirken og dens virke. Randsborg omkom ved "Prinsesse Ragnhilds" forlis 23. okt. 1940. Han var ualminnelig avholdt av alle ved sin noble og varmhjertede ferd.

Forh. dansk folkekirkeprest cand. theol. og mag. Niels Hansen, f. 1866 i Aalborg, syv år sogneprest i Naur i Jylland. Her vant han i høy grad menighetens tillit og kjærlighet, et forhold som heller ikke forandredes ved hans konversjon. Hva var det som brakte ham til Kirken? Ved studiet av den hl. Skrift hadde han funnet at i protestantismen var meget gått tapt som hører til den apostoliske overlevering. Dr. Krogh-Tonnings skrifter hadde også innflytelse på ham. Således skrev Niels Hansen i Nordisk Ugeblad (23. febr 1936) i en artikkel om "Lutherdommens største teolog i Norden", Krogh-Tonning, hvis dødsdag for 25 år siden man den gang mintes: "Han var en fører, for flere andre, som før ham ble katolikker, også for den som skriver disse minnelinjer. Der gikk ikke så få brev mellom Naur prestegård i Danmark og Gamle Akers Pastoral i Christiania, som man den gang sa, og den unge danske kollega "kom hjem" tre år før den berømte norske."

Det nordiske tidsskrift "Credo" skrev i anledning av hans død: "På en tid da "katolikk" ennå var et skjellsord, sa Niels Hansen farvel til prestekjole og prekestol, farvel til den elskede vestjyske menighet i Naur, farvel til det som heter "dansk prestegårdshygge" for å ombytte alt dette med ytterst beskjedne kår som lærer i en liten katolsk sogneskole i den nylig grunnlagte St. Anna menighet på Amager. Den bratte overgang ble ikke lettere ved at han hadde en barnerik familie som fulgte ham med ut i de nye usikre forhold. Som mannen i Evangeliet solgte Niels Hansen bokstavelig alt for å kjøpe den perle som for ham stod som det kostbareste i denne verden: den katolske tro. Derved har han gitt våre nordiske land heroismens eksempel."

Niels Hansen ble opptatt i Kirken i 1897. Så begynte han kampen for tilværelsen ved ovennevnte skole, vanskelighetene var store og lønnen liten. Ved privatundervisning og annen læregjerning måtte han dag og natt slite i det for å skaffe det daglige brød. Niels Hansen var tillike 10 år igjennom redaktør for "Nordisk Ugeblad" og skapte seg en legmannsvirksomhet i Kirkens tjeneste istedenfor den lutherske prestegjerning han hadde forlatt. Med en lang rekke større og mindre skrifter fortsatte han sitt forfatterskap til kort før sin død. I sine siste år var han lærer ved Thisted kommunale realskole. Men Thisted lå langt borte fra den nærmeste katolske kirke - atter et stort offer for ham.

I 1930 var Niels Hansen med til Stiklestad ved 900 års jubileet. Han døde 30. mai 1938. Konsul Johannes Bernhard Havig, f. i Namsos prestegjeld 1838, direktør for Namsos Sparebank.

Konsul Havig hadde ikke anledning til å bivåne katolsk gudstjeneste, men han skaffet seg kunnskap om vår Kirkes lære ved lesning av katolske bøker. Han lot seg oppta i Kirken dagen før han måtte underkaste seg en svær operasjon. Han døde 3. des. 1893.

Johan Maurits Pettersen, mangeårig arbeider ved Schous bryggeri, gikk over til den katolske Kirke i 1888. Han følte seg især draget til Kirken ved å lese om martyrene i de første kristne århundrer. Han ble opptatt samtidig med lektor K. Iversen. Johan Pettersen døde 5. juli 1914. I de siste år av hans liv så man ham daglig bivåne den hellige Messe i St. Olavskirken.

Andreas Bjørnstad ble opptatt i den katolske Kirke i Drammen 7. febr. 1903. Han var opprinnelig fra Sigdal og begynte tidlig i jernbanens tjeneste. Han elsket Kirken og mottok daglig den hellige Kommunion før han gikk til sitt arbeid. Han var visepresident i St. Vincens foreningen og nedla et stort arbeid her. Bjørnstad var en av de første som var med på valfarten til Stiklestad og tok i en årrekke del i den. Han døde 25. april 1936.

C. O. Nordqvist ble katolikk i 1895 og var 18 år medlem av St. Vincensforeningen. Han døde 1. nov. 1933. Hans siste ord var: "Jeg er så glad og lykkelig over å få dø som katolikk."

Edsvoren translatør Lars Lea hadde i sin tid en kontrovers i Bergenspressen med den daværende katolske prest. Men hva skjer? Kontroversen ble årsak til at det litt etter litt ble klart for ham at den katolske Kirke er den av Herren selv stiftede Kirke. Han ble katolikk. Fra da av ble Kirken det sentrale i hans liv. Han døde i Bergen 26. mai 1940.

Sekretær i utenriksdepartementet Gisle Christian Johnson, f. 1894. Han hadde allerede gått noen tid til undervisning da han plutselig ble alvorlig syk. All hans lengsel stod nå etter å kunne få motta Kirkens hellige nådemidler. Han ble opptatt påskesøndag 24. mars 1940 på Lovisenberg sykehus. Han gav uttrykk for sin store takknemlighet for denne nåde og takket også på sitt sykeleie Gud for sine store lidelser som han bar i takknemlig kjærlighet til Gud. Han døde 25. mars 1940.

Fru Wilhelmine Wyller, f. 14. juli 1847 på Moss, datter av prokurator Severin Løvenskiold-Juell og hustru, f. Bekkevold. Hun ble i Oslo opptatt i den katolske Kirke Allehelgens fest 1924 og døde 27. mai 1927. Hun var meget lykkelig over å ha funnet veien til Moderkirken.

Fru Josefine Høyer, f. Wefring, død 23. februar 1940 i Arendal. Fru dr. Høyer var oppvokset i et helt kristelig miljø og var fra barnsben av en from og oppriktig kristen. Hennes far var luthersk prost i Trøndelag, hennes bestefar var luthersk biskop. Hun besøkte det katolske kapell i Arendal helt fra 1912, men det ble først i 1920 at hun lot seg oppta i Kirken. Hun fant i den katolske Kirke den ideelle utløsning for sin kristne livsinnstilling. Fru Høyer utmerket seg især ved sin godhet og sin offervillige uselviskhet.

Fru Esther Greve, f. Hongberg. Fru Greve var finsk av fødsel, gift med arkitekt Bredo Greve. Hun var en høyt kultivert dame for hvem kultur i første rekke betød en utvikling mot stedse renere og

høyere idealer. Etter at hennes sønn hadde funnet veien til Kirken, konverterte også hun sammen med en gift søster. Fru Greve hørte til de såkalte "stille i landet", skjønt hun eide megen kunstnerisk begavelse. Hennes katolske tro fylte hennes liv med glede. Hun døde 30. sept. 1939.

P. M. P. Myhre, sønn av skipsreder Axel Myhre i Porsgrunn, ønsket på sitt sykeleie å bli opptatt i den gamle Moderkirke. Han fikk sitt ønske oppfylt og mottok de hellige sakramenter. Han hadde vært den første til å gå inn for kremasjon i sin fødeby, men da han hørte at den katolske Kirke ikke tilstedet denne, underkastet han seg med én gang. Han døde påskedag 24. mars 1940.

Pavelig kabinettskaminerherre Christopher Paus, f. i Oslo 10. sept. 1862, sønn av artillerikaptein Johan Altenburg Paus. Han tilhørte en gammel norsk slekt, for i det middelalderske Oslo treffer vi slekten Paus. I første halvdel av 1300-tallet forekommer således lagmannen Nicolaus Sigurdson Paus som førte et oksehode i sitt våpen.

Christopher Paus var svakelig i mange år og levde for det meste i Syden. Her gikk han over til katolisismen og bosatte seg i Rom. Paus ble utnevnt til pavelig kammerherre og gjorde stadig tjeneste ved Vatikanet. Pave Benedict XV hedret nordmannen ved i 1923 å utnevne ham til greve. Om enn kammerherre Paus' faste bopel var langt borte fra Norge, så bevarte han dog en stor kjærlighet til hjemlandet og la dette for dagen ved av sine store kunstsamlinger å gi storslåtte gaver til norske museer. Han døde i Danmark på sin 81. fødselsdag 1943. Han hadde uttrykt ønske om å stedes til hvile i fedrelandets jord, hvilket også skjedde.

Ingeniør Adolph Tidemand, f. i Bergen 11. okt. 1872, sønn av kunstmaler Adolph Tidemand og hustru Johanne Margrethe, f. Gran. Tidemand førte i sin ungdom et beveget og avvekslende liv i utlandet. Der kom han også i kontakt med den katolske Kirke og konverterte i 1898 i Polen. I mange år tilhørte han nå den store krets av sykebærere i Lourdes som teller blomsten av Europas katolske adel i sine rekker, og som alle setter sin ære i å tjene den lidende menneskehet på denne oppofrende og anstrengende måte. Arbeidet var samtidig åndelig berikende og etterlot uforglemmelige inntrykk.

Men utlandet var for ham ikke Gamle Norge. Han måtte tilbake til hjemlandet, bodde først en del år i Bergen, så på Stord hvor han døde 21. sept. 1943. Ingeniør Tidemand elsket Kirken, og hvor han kunne viste han den sin hengivenhet på alle måter.

Fru Therese Steen, f. i Svelvik 30. okt. 1868. Hun bivånet lenge regelmessig den katolske gudstjeneste før hun tok det endelige skritt, men da lærte hun også å elske Kirken og ble den meget tro. Fru Therese Steen var en rikt utrustet personlighet. I sin tid var hun en skattet bidragsyter i dagspressen og i tidsskrifter. Hun døde 10. febr. 1941.

Frøken Dagny Elisabeth Agnes Olsen, forh. folkeskolelærerinne ved Bolteløkkens skole. Hun hadde på Nissens guvernanteskole dr. Krogh-Tønning til lærer i religion, og dette satte dype spor. Og da dominikanerpater Scheer i nittiårene holdt en rekke foredrag i St. Olavs kirke bivånet hun disse. Men det varte lenge før hun besluttet seg til å tre over til den katolske Kirke. Dette skjedde først i 1940. Hun var nå meget lykkelig over å ha tatt skrittet helt ut. Hun døde 2. febr. 1942.

Einar Dahl-Myhre ble opptatt i den katolske Kirke i 1926. Han elsket Kirken og la dette for dagen ved enhver leilighet. Tidlig kom han med i foreningslivet hvor han nedla et stort arbeid. Han var således i flere år sekretær i St. Olavslaget. St. Vinsensforeningen lå ham sterkt på hjerte, han var styrets kasserer. Like til sin død var han et trofast medlem av St. Josephsforeningen. Han døde 21. juni 1941.

Frøken Agnes Christoffersen var den første konvertitt i Drammens menighet. Hun ble opptatt i Kirken i 1902 av den så tidlig avdøde pastor Wyller. Gjennom 41 år bevarte og forsvarte hun sin hellige tro med varm hengivenhet og troskap. Hun døde 4. april 1943.

Frøken Elisabeth Endresen var den første konvertitt i Stavanger menighet, hvor hun ble opptatt i Kirken i 1900. Hun var født i Bergen. Etter et flerårig opphold ved St. Franciskus hospital i Stavanger, reiste hun til København og var der i over 25 år knyttet til St. Josefs hospital. Hun var meget plikttro. Ved siden av sitt krevende arbeid fant hun tid til i større målestokk å virke for katolske tidsskrifter, særlig for Jesu Hjertes Budbringer. Hun hadde nemlig en klar forståelse av hvilken betydning den katolske litteratur har for kristenlivet. Hun var medlem av den hl. Benedikts tredje orden og døde 17. juli 1943.

Tanker om vårt himmelske hjem.

I.

Hinsides denne verden er der en annen verden som er langt større og skjønnere og henimot hvilken jeg ustanselig iler. Om noen få år, ja muligens om noen uker eller dager skal jeg selv leve der, og det vil være et liv som aldri tar ende. Likesom jeg har sett andre dra avsted og forlate hjem og fedreland og venner for å begi seg til det land hvorfra ingen vender tilbake, således skal også jeg om ganske kort tid si farvel til denne verden for å få et blivende sted i den annen. Det er denne skjønne verden som venter oss. "Hva intet øye har sett og intet øre har hørt, og hva som ikke er oppkommet i noe menneskes hjerte, har Gud beredt dem som elsker Ham" (1. Kor. 2, 9).

Vår hellige katolske Kirke lærer oss at både vårt legeme og vår sjel er bestemt til alltid å nyte lykke hos Gud. Han vil la vårt legeme hvile i graven for noen tid, men Han vil fortsette med å belive vår sjel, og en dag vil Han gi sjelen legemet tilbake, forklaret, udødelig. "I et nu, i et øyeblikk, ved den

siste basun; for basunen skal lyde, og de døde skal stå opp uforgjengelige, og vi skal forvandles. For dette forgjengelige må iføre seg uforgjengelighet, og dette dødelige iføre seg udødelighet" (1. Kor. 15, 52-53).

Ved den guddommelige vilje vil vårt legeme atter kalles til live. Det er Gud som oppreiser det. Han som er allmektig, kaller det frem i et øyeblikk og ved sitt "fiat" bli til. Da det er hans eget verk, vil det vitne om hans guddommelige henders gjerning. "Da skal de rettferdige skinne som solen i sin faders rike" (Matth. 13, 43). I dette rike, i himmeriket, vil vi gjenfinne våre kjære som er hensovet i Herren. Vi vil kjenne alle himmerikets beboere og glede oss over deres selskap. Der finnes ingen fremmede, alle utgjør de én stor familie. Og ennskjønt ikke alle de salige nyter den samme grad av herlighet, likesom stjernene er mangeartede, så vil ikke denne forskjell virke som her i verden, men den høyeste vil forstå den ringeste - som barn av den samme far.

II.

Det forklarede legeme vil for den utvalgte være en kilde til ubeskrivelig lykke, men den herliggjorte sjel bringer den gleder som er ennå langt større. All den kunnskap som den største lærde kan ha samlet her i livet, er som intet mot den kunnskap som den ringeste i himmerike er i besittelse av. Når Gud trekker det slør til side som skjuler Ham fra oss, vil det nuværende mørke svinne for hans herlighets lys, og skapelsens skjønnhet og herlighet vil bli åpenbaret for oss.

"Vi ser nå gjennom et speil, i en gåte, men da ansikt til ansikt" (1. Kor. 13, 12). Vi skal se det guddommelige Forsyns styrelse med hvert enkelt menneske og alt hva de store helgener og martyrene har lidt for å vinne det evige livs krone. Vi skal få et klart kjennskap til Guds hellige Kirke og se hva de syv hellige sakramenter har vært for menneskeslekten. Enhver av de herliggjorte ånder som står foran Guds trone, vil også være gjenstand for vår beskuelse. Hvert av de ni englekor vil være for oss som en hel ny verden av skjønnhet.

Men fra beskuelsen av disse Guds skapninger vil vi heve oss til beskuelsen av Gud selv. Enhver av Guds egenskaper eller fullkommenheter er dype og uendelige. Aldri kan et skapt vesen, hverken menneske eller engel, nå til de bunnløse dybder. Alltid vil de salige oppdage nye skjønnheter, nye vidundere.

Se, dette er den salighet som venter oss, hvis vi bare kan bringe vårt skip sikkert i havn, og vi ikke glemmer at vi bærer vår skatt i lerkar og må unngå synden. Lad oss ofte betrakte over den trøstefulle sannhet at der venter oss en alltid varende lykke hinsides graven, såfremt vi trofast holder oss til Frelseren.

III.

Av alle Guds uendelige fullkommenheter er der ingen som den hellige Skrift legger så stor vekt på som kjærligheten. "Gud er kjærlighet" sier apostelen Johannes. Gud er den uskapte skjønnhet. Og vi er skapt for i all evighet å nyte beskuelsen av denne uskapte, evige og uendelige Guds skjønnhet.

I himmelen vil vi fatte helt annerledes enn her nede at vi er Guds barn og arvinger til hans rikdommer, at vi har fått den sønnlige utkårelse. Gud den allmechtige Fader, himmelens og jordens skaper, er i sannhet vår far, Da skal vi også forstå at Gud Sønn er vår bror og at Faderen elsker oss, fordi Han ser sin Sønnns bilde i oss. Vår inngang i himmelen vil være for oss en evig pinsefest, vår sjel vil være et tempel hvor den Hellige Ånd dveler.

Det er ved Kristus at vi når til himmelen. Det menneskevordne Ord vil også i himmelen være midlet til vår forening med Gud. Enhver av de forløste vil nå til den fullendte besittelse av Frelseren. Der vil utgå en kraft fra Ham, ikke for å helbrede, for ingen av oss skal trenge til helbredelse mere, men en kraft som vil gi oss den høyeste lykke.

"Kom Herre Jesus" sier evangelisten Johannes i slutningen av Åpenbaringen. Det ville være himmelen for ham ennå engang å kunne hvile sitt hode ved sin guddommelige Mesters bryst. Og således har også alle de hellige talt. De døde med Jesu hellige navn på sine leber. Dette gjorde de ikke bare fordi de stolte på Ham for å oppnå sine synders tilgivelse og hjelp i dødens stund, men også fordi de lengtes etter å skue Guds velsignede åsyn i hans menneskelige natur.

Ja, jeg skal se Jesus, og jeg skal se Ham i all hans skjønnhet, i all hans sannhet og godhet. jeg skal se hans overvettes store kjærlighet, og jeg skal skue den i Ham selv. Og jeg skal se hans kjærlighets vidunderlige utstrålinger i Maria, i englene, i de hellige, i min egen sjel. Ved å se all denne kjærlighet skjenket til alle de andre salige som til meg selv, vil min glede bli enda større.

I himmelen skal jeg elske Jesus med en henrykkelse som jeg aldri kunne oppleve her nede. Vi skal ha funnet vår lykke i Jesu Hjerte. Vi skal gå helt opp i hans lovprisning, i forherligelsen av hans kjærlighet.

IV.

"Han har skjenket oss store, dyrebare løfter, for at vi ved dem skal bli delaktige i den guddommelige natur" (2. Petri 1, 4). Det har ofte vært hevdet fra teologenes side at hvis Gud ville styrke oss således at vi kunne tåle synet av selv den ringeste blant de utvalgte i deres himmelske skjønnhet, ville vår første tanke være den at det var Gud selv vi betraktet. Noget lignende beretter evangelisten Johannes i Åpenbaringen, der engelen stod foran barn. "Og jeg falt ned for hans føtter for å tilbe ham. Men han sa til mig: "Se til at du ikke gjør det. Jeg er din medtjener og dine brødres. Tilbe Gud!"

Gud forener seg på en underfull måte med hver enkelt sjel som om der kun var den ene sjel i himmelen. Nu er det fullbyrdet som st. Paulus sier: "Jeg lever, dog ikke jeg, men Kristus i meg." Og nå lever denne sjel et herlig og lykkelig liv, i likhet med Guds eget liv. Gud ikleder denne sjel sin egen skjønnhet og elsker seg selv, idet Han ser sin Sønnns bilde i sjelen. Jesus sier hos Johannes: "Og jeg har gitt dem den herlighet som du har gitt meg." Han sammenligner helligheten med herligheten, med lyset for å vise oss at de er ett og på samme tid udelelig; således er også de utvalgte rettferdighet intet annet enn Frelserens rettferdighet som utstrekker seg til dem uten å skille seg fra sin kilde. De har ikke noen annen lysglans enn - Gud Sønnns, de er omstrålet av hans herlighet. Guds egen glede drar inn i sjelen. "Gå inn til din Herres glede." Så stor er denne glede at tusener av år går forbi som én dag. Og hver dag gir dem tusener av års glede. Sjelens lykke vil være likeså stor gjennom hele evigheten som den var i det første øyeblikk da den gikk inn til herligheten. hva betyr et kortere eller lengere liv, litt mere eller litt mindre lidelse i sammenligning med det evige liv som venter oss hisset. hva betyr noen få år mere eller mindre her på jorden for oss som skal leve evig flos Gud!

V.

"Du er min hjelper, og under dine vingers skjul jubler jeg" (Salme 62, 9). Kardinal Manning uttalte engang: "Så lenge som Gud vil at et menneske skal leve, lar Han det nære frykt for døden. Men når det er hans vilje at det skal dø, så tar Han full av barmhjertighet denne frykt bort, så de fleste mennesker i sin siste stund overgir sin sjel til Gud like så fredelig og rolig som et barn legger seg til å sove."

Ja, den kristne, hvis sinn er fylt av tanken på den herlige lønn som Gud har forjettet dem som elsker Ham, møter ofte døden ikke bare med hengivenhet og ro, men også med lengsel og stor glede, i ubegrenset tillit til Frelserens kjærlighet og barmhjertighet. Han vet at Jesus nærer en ennå større lengsel etter hans frelse enn han selv kan ha. Og som han ligger der på sitt dødsleie, nærer han den største tillit og fortrøstning, for han vet hvem han har stolt på. Han tror fullt og fast at Kristus som døde for ham under så grufulle smerter, nå vil bre ut sine guddommelige armer for å by ham velkommen i sitt hjem.

Jesus vil i vår dødstime dekke over oss med sitt Hjerte, med sin kjærlighet, vil holde sine fortjenester frem for sin himmelske Fader. Han vil vise Ham sine gjennomborede hender og føtter, sitt sårede Hjerte. Han frembærer for Ham sitt glødende ønske om vår frelse, et ønske som er langt mere enn en bønn, det er hans rett over sine forløste. Han har løskjøpt oss med sitt Blod, hver og en av oss.

Derfor vil vi med fortrøstning gå oppløsningen imøte, fordi vi har en Frelser ved hvem vi er rettferdiggjort og ved hvem en fylde av nåde står til vår rådighet. "Mine får hører min røst, og jeg kjenner dem, og de følger meg. Og jeg gir dem et evig liv, og de skal i all evighet ikke fortapes; og ingen skal rive dem ut av min hånd" (Joh. 10, 27-28).

VI.

"Gled og fryd dere, for deres lønn er stor i himmelen." Med disse ord oppmuntrer Frelseren oss til å glede oss over all den lykke som vår himmelske Fader har forbeholdt for sine barn i himmelen. ja, Kristus tilskynder oss til å anstrenge oss for å forøke denne lønn ennå mere når Han sier at vi skal samle oss skatter i himmelen hvor hverken rust eller møll fortærer dem (Matth. 6, 20).

Når Herren sier at vi skal glede oss over det lyse hjem hist oppe, hvor Han sa gjerne en dag vil ønske oss velkommen, og hvis Han tilskynder oss til å forøke vår salighet ved å gjøre kjærlighetens gjerninger her nede, så må vi gjøre hva Han sier oss.

Dette gjorde de hellige. Apostelen Paulus skriver: "Min oppløsningstid er nær. jeg har stridt den gode strid, fullbrakt løpet, bevaret troen. Forøvrig er rettferdighetens krone henlagt for meg, hvilken Herren, den rettferdige dommer, på hin dag vil gi meg, dog ikke alene til meg, men og til alle dem som elsker hans tilkommelse" (2. Tim. 4, 7-8).

Hvorledes sakramentene ble meddelt våre forfedre hele fem hundre år her i Norge.

Dåpen. Barnet hadde rett til å få dåpen og dermed muligheten for å bli salig. I Norge ble det tidlig gjort til "mord hit mikla" - det største mord - å drepe et udøpt barn og svike en sjel for det overnaturlige liv. De eldre kristenretter gjør det til plikt for faren å få barnet døpt innen en viss tid etter fødselen - før neste store helg, for ingen skal huse "hedenske menn" i julen eller i påsken. Men det gikk her som andre steder, folk ville gjerne få den vesle "hevet" av hedendommen så snart som mulig. Og så ble barnet mange ganger brakt til kirken et par dager gammelt.

Presten tar imot følget utenfor kirken og spør: "Hva begjærer du av Guds Kirke?" Fadderne svarer for barnet: "Troen." "Hva skal troen gi deg?" "Evig liv." Presten sier: "Hvis du altså vil inngå til livet, hold budene! Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og hele din sjel, og din neste som deg selv."

Presten ånder på barnet, primsigner det, og legger noen korn salt i munnen på det - saltet tyder visdom. Imens fører presten inn i Guds hus, til døpefonten, som hadde sin plass nær inngangen - for dåpen er inngangen til Kirken. Presten og fadderne sier sammen trosbekjennelsen og Fadervår. Presten rører ved barnets ører idet han gjentar Jesu ord: "Effata, åpne deg!" Så følger forsakelsen. "Forsaker du djevelen?" "Jeg forsaker." "Og alle hans gjerninger?" "Jeg forsaker." "Og all hans prakt?" "Jeg forsaker." Deretter følger salving av barnet med viet olje. Fadderne erklærer på barnets vegne at det tror og vil bli døpt. "Tror du på Gud Fader, den allmechtige, himmelens og jordens skaper?" "Jeg tror." "Tror du på Jesus Kristus, hans enbårne Sønn, vår Herre, som er født og har lidet?" "Jeg tror." "Tror du og på den Hellige Ånd, den hellige, katolske Kirke, de helliges samfunn,

syndernes forlatelse, kjødets oppstandelse og det evige liv?" "Jeg tror." "Vil du bli døpt?" "Jeg vil." Fadderen holder en kjerte i hånden, og den blir tent idet barnet blir døpt. Presten salver igjen den nydøpte - denne gangen med chrisma. Til slutt blir barnet svøpt i hvitt lin - bildet på den himmelske bryllupskledning, og etter noen siste bønner sender presten dåpsfølget bort: "Gå i fred, og Herren være med deg. Amen."

Fermingen. Når biskopen kom på visitas, skulle alle barn som hadde fylt tolv år "føres frem under biskopens hånd". Under høymessen, som biskopen sang, assistert av så mange prester som hadde kunnet møte frem, kom barna, hver fulgt av sin fermingsfadder. Mens barna kneler, ber biskopen at den Hellige Ånd må komme over dem og skjenke dem sine syv gaver - visdoms ånd, rådets og styrkens ånd, kunnskaps og fromhets, forstands og gudsfrykts ånd. Siden kommer de frem, én for én. Fadderen nevner barnets navn, og biskopen tegner med chrisma et kors på dets panne: "Jeg tegner deg med korsets tegn, og styrker deg med frelsens olje, i Faderens, Sønnens og den Hellige Ånds navn." Han gir barnet et lett slag på kinnet - den kristne stridsmanns ridderslag - og sier: "Pax tecum," fred med deg.

Botens og Alterets hellige sakramenter. Folk i middelalderen skriftet og fastet en hel dag, før de mottok Corpus Domini. Derfor ble det ikke så mange gangene i året at de gjorde det. Påskedag var "samlingsdag" for hele menigheten, og den som tre år i trekk hadde holdt seg borte fra påskekommunionen, ble fredløs, for loven sier at bare kristne menn må bo i Norge, og den som hårdnakket vraker nådemidlene, har vist i gjerning at han ikke vil være kristen. Mange innskrenket seg nok til denne ene altergangen. Andre gikk på de store høytidsdager. Noen mottok Herrens legeme hver søndag. Som forberedelse til en viktig begivenhet eller før de drog ut på en lang reise, var det alminnelig at folk lot seg gi sakramentene.

Ekteskapets sakrament. Dette sakrament meddeler etter katolsk lære brudgom og brud hverandre. Når brudefølget kom til kirkedøren, tok presten imot det med en velsignelse. Brudgommen gir bruderingen til presten, så han kan innvie den. Presten spør brudgom og brud om de vil ta hverandre til ekte. Deretter gir han brudgommen ringen tilbake, og brudgommen setter den på brudens finger. At bruden på samme måte gir brudgommen en ring, ble skikk senere. Brud og brudgom rekker hverandre hånden, og presten svøper en snipp av sin stola - Kristi kjærlighets åk - om deres hender, idet han for menigheten forkynner, at nå er disse to rette ektefolk. Brudemessen hadde særskilte lesninger av bibelen og lange bønner om velsignelse for de nygifte. Under messen kunne brud og brudgom sammen motta Alterets hellige sakrament.

Den siste salving - Olean kaltes den på norsk. Idet presten trer inn i sykestuen, stenker han rommet og leiet med vievann og ber Gud velsigne dette hus og alle som bor i det, sende dem sine hellige engler til vakhold, fri dem fra frykt og bevare dem i sunnhet - for meningen med salvingen er at den skal gi den syke helsen tilbake om Gud vil; "den siste" kalles den fordi det er den siste salving som Kirken gir sine barn. Presten og de tilstedeværende ber flere bønner sammen, deretter sies Confiteor

- syndsbekjennelsen. Så foretar presten salvingen for alt den syke måtte ha syndet med sansene, hendene og føttene, for hver gang de har grepet etter urett og gått urettferdige veier.

Presten ber sammen med de omstående for sjelen som kjemper for å fare bort. Når dødsøyeblikket nærmer seg, hjelper man den døende med å holde et tent lys i hånden, og har han ikke lenger talens bruk, kaller presten på hans vegne: "Jesus, Jesus - " til det er slutt. Presten fortsetter straks: "Kom ham til hjelp, dere Guds hellige, il ham i møte, Herrens engler! Kristus som har kalt deg til seg, ta deg til seg og la sine engler bære deg i Abrahams fang. - Herre, gi ham den evige hvile og la det evige lys skinne for ham." Til slutt ber alle som er i rommet, Fader vår sammen.

Fortegnelse over de i denne bok omtalte konvertitter.

Fhv. sogneprest til Gamle Akers kirke dr. teol. K. KroghTonning

Fhv. dansk folkekirkeprest Vilhelm Hansen

Pastor Geo A. Aretander

Fhv. dansk folkekirkeprest Mads Christian Jensen

Biskop William Stang

Stud. Haavald listad

Fhv. svensk luthersk prest K. F. Karlén

Biskop Niels Steensen

SkolebeStyrer kand. teol. S. A. Sørensen

Kirkehlstorikeren kand. teol. Carl Augustin Høffding Muus

Kirkehistorikeren Vilhelm Karup

Pastor Thorleif Engelsen

Jakob B. Winsløw

Fhv. anglikansk erkediakon kardinal Henry Edward Manning

Fhv. dansk folkekirkeprest Kofoed Hansen

Fhv. dansk folkekirkeprest Christian Frederik Broekdorf

Fhv. anglikansk geistlig rngr. Robert Hugh Benson

Fhv. anglikansk geistlig Rev. Edward Caswall

Fhv. anglikansk geistlig Canon Francis Wyndham

Fhv. anglikansk geistlig kardinal John Henry Newman

Pater Karl Halfdan Schilling

Sogneprest pater Johan Daniel Stub

Biskop Olav Offerdahl

Pater Laurits Nielsen

Pastor Johan Martin Rhugius

Pater Johan Daniel Ramus . Henrik Krog

Anton Georg Bredahl

John Brown

Jakob Møller

Pastor Christofer Holfeldt Houen

Sogneprest Peter Edvard Kjelsberg

Pavelig kammerherre Wilhelm Wedel-Jarlsberg

Pavelig kabinettskammerherre Peter F. Dahil

Fru Lucie Marie Krohn

Søster Elise Hamilton

Fru Hanna Schancke

Fru Helene Wright

Konsul Alfred Pettersen Wright

Fru Marta Eskeland

Fru Hannah. Løvenskiold

Fru Olivia Munthe

Søster Anna Elisabeth Munthe

Søster Marie Helgesen

Søster Marie Ursula Larsen

Fru Solaas

Kand. teol. Oluf Brock

Universitetsstipendiat Waldemar Theodor Dons

Lektor K. Bernhard Iversen

Alfred Lind
Kaptein Ingvald Nilsen
Håndverker Martin Olstad
Pastor Kari Olsen
Knutte Kenneth Rockne
Kjøpmann Richard Joys
Konsul Lauritz Leganger Stang
Grosserer Carl Sund og hustru fru Kaia Sund
Gunnar Einarsson
Monsignore Henrik Irgens
Fru Lilla Irgens
Fru Cathrine Elisabeth Hepp
Frøken Marianne Riis
Pastor Erik Wang
Pater William A. Fillinger
Søster Olga Andersen
Søster Caroline Overn
Søster Martine Marcussen
Søster Marie Helene Tidemandsen
Søster Marie Konstance Munthe
Frøken Ragna Pettersen
Komponist fru Inga Lærum Liebich
Frøken Kristine Heggen
Lærerinne frøken jacobine Glertz
Lærerinne frøken Mathilde Hartmann
Fru Johanne Parmann
journalist Jakob Worm-Milller
Johan Nordahl Meltzer
Typograf Henrik P. Bucher .

Folkehøgskulestyrar Lars Eskeland

Kaptein Niels Christian Beck

Fru Anna Backer

Frøken Helen Parr

Fru Margrethe Nyropp

Fhv. rektor ved Ringerikes høyere skole Hans Jacob Harnmer

Morten Randsborg

Fhv. dansk folkekirkeprest Niels Hansen

Konsul Johannes Bernhard Havig

Johan Maurits Pettersen

Åndreas Bjørnstad

C. G. Nordquist

Lars Lea

Sekretær i utenriksdepartementet Gisle Christian Johnson

Fru Wilhelmine Wyller

Fru Josefine Høyer

Fru Esther Greve

P. M. P. Myhre

Pavelig kabinettsskammerherre Christoppher Paus

Ingeniør Adolph Tidemand

Fru Therese Steen

Fhv. folkeskolelærerinne frøken Dagny Elisabeth Ågnes Olsen

Einar Dahl-Myhre

Frøken Agnes Christoffersen

Frøken Elisabeth Endresen